



**WYBRANE MATERIAŁY DYDAKTYCZNE
WYKORZYSTANE NA ZAJĘCIACH WYRÓWNAWCZYCH I POZALEKCYJNYCH
Z JĘZYKA POLSKIEGO W KLASACH I-IV TECHNIKUM
ZESPOŁU SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH
IM. STANISŁAWA STASZICA W WIERUSZOWIE
W RAMACH PROJEKTU NR WND-POKL.09.02.00-10-009/09
„RÓWNE SZANSE – LEPSZY START W PRZYSZŁOŚĆ”
REALIZOWANEGO PRZEZ POWIAT WIERUSZOWSKI
W OKRESIE 01.09.2009 -31.08.2010 R.**

BROSZURĘ OPRACOWAŁA:

mgr Renata Piaskowska – Łyjak

nauczyciel ZSP w Wieruszowie

na podstawie materiałów dydaktycznych wykorzystywanych
na zajęciach wyrównawczych i pozalekcyjnych z języka polskiego

przez:

mgr Arletę Jach

mgr Norberta Junke

mgr Wandę Wypych - Bąk

mgr Agnieszkę Mazurowską

mgr Marcelinę Grajerz - Cicha

mgr Renatę Piaskowską – Łyjak



Powiat Wieruszowski

Biuro Projektu:

Starostwo Powiatowe w Wieruszowie

98-400 Wieruszów, ul. Rynek 1-7

Sekretariat tel. 0-62 78-42-299, fax. 0-62 78-31-963

www.powiat-wieruszowski.pl

e-mail: starostwo@powiat-wieruszowski.pl

Wieruszów 2010



SPIS TREŚCI

Wstęp

Wybrane materiały dydaktyczne wykorzystywane podczas zajęć wyrównawczych i pozalekcyjnych w ramach projektu

- Klasa I
- Klasa II
- Klasa III
- Klasa IV

Testy i pytania sprawdzające

- Klasa I
- Klasa II
- Klasa III
- Klasa IV

Pomocne tabele

Słownik podstawowych terminów

Literatura



WSTĘP

W ramach projektu „Równe szanse – lepszy start w przyszłość” realizowanego przez Powiat Wieruszowski nauczyciele polonisci Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. S. Staszica w roku szkolnym 2009/2010 prowadzili zajęcia wyrównawcze i pozalekcyjne dla uczniów klas od I do IV technikum.

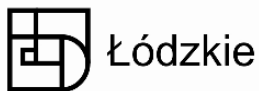
Cele ogólne prowadzonych zajęć:

- dla klas I technikum: wyrównanie dysproporcji w edukacji polonistycznej uczniów, którzy podjęli trud kontynuowania nauki w technikum, po ukończeniu różnych gimnazjów, w wyniku edukacji których, wykazali zróżnicowany zasób wiedzy polonistycznej
- dla klas II – III technikum: utrwalanie zdobytej wiedzy i umiejętności polonistycznych oraz wyrównywanie ewentualnie istniejących nadal problemów polonistycznych wynikających z różnych sytuacji losowych uczniów
- dla klas IV technikum: utrwalanie wiadomości i umiejętności polonistycznych głównie przygotowujące do egzaminu maturalnego (ustnego i pisemnego).

Wyżej wymienione cele zespół polonistów realizował zgodnie z programem nr DKOS–4015-143/02.



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Broszura bezpłatna, współfinansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego

**WYBRANE MATERIAŁY DYDAKTYCZNE
WYKORZYSTYWANE PODCZAS ZAJĘĆ WYRÓWNAWCZYCH
I POZALEKCYJNYCH W RAMACH PROJEKTU**



Klasa I

Z polszczyzną na co dzień

Cele:

- sprawdzenie (zdiagnozowanie) umiejętności i wiadomości z zakresu nauki o języku,
- rozbudzenie zamiłowania do pięknej polszczyzny,
- zachęcenie młodzieży do posługiwania się poprawną polszczyzną na co dzień

1. Użyj właściwej formy rzeczownika:

- a. W programie I nie transmitowano na żywo (mecze)
- b. Kupiłam kilogram (pomarańcze)
- c. Na rosole było widać liczne (oko)
- d. Matka nieustannie myślała o (syn)

2. Popraw błędy w podanych zdaniach

- a. W miesiącu czerwcu rozpoczynają się wakacje.
- b. Z radości aż podskoczył do góry.
- c. Mając 7 lat, ojciec zapisał mnie do szkoły.
- d. Niektórzy przewożą benzynę w karnistrze.
- e. Maria Skłodowska-Curie odkryła dwa pierwiosnki.
- f. Tą książkę wypożyczyłem w szkolnej bibliotece.

3. Wpisz słowami odpowiednią formę liczebnika

- a. W klasie było chłopców. (5)
- b. Na mecz piłki nożnej przyszło dzieci. (135)
- c. Widziałam piękny album z ilustracji. (1000)

4. Dopisz odpowiednią formę czasownika:

- a. Codziennie rano radio. (włączać) (cz. ter., os. 1, l. poj.)
- b. Janku, dlaczego tak bezczelnie (łgać) (cz. ter., os. 2, l. poj.)

5. Podkreśl poprawną formę. W niektórych przypadkach obydwie formy mogą być poprawne:

- a. żaden – żadny
- b. wiater – wiatr
- c. sweter – swetr
- d. rodzynek – rodzynka
- e. kontrol – kontrola



- f. oryginalny – orginalny
 - g. pantonima – pantomima
 - h. orłu – orłowi
 - i. wziąć – wzięć
6. Do wyrazów obcych dopisz ich rodzime odpowiedniki:
- a. kuracja -
 - b. partycypować -
 - c. koneser -
 - d. deficyt -
7. Wybierz odpowiednią formę wyrazu w mianowniku liczby pojedynczej:
- a. ten etui, ta etui, to etui
 - b. ten perfum, ta perfuma, te perfumy
8. Wyrazy podane w nawiasach wstaw w zdaniach w odpowiedniej formie dopełniacza liczby pojedynczej:
- a. Nie kupiłem (kisiel)
 - b. Nie widziałem (chrześcijanin)
 - c. Nie spotkałem (Amerykanin)
 - d. Nie lubię (kasza manna)
9. Popraw następujące powiedzenia:
- a. Porywać się z motyką na Marsa
 - b. Kupować wróbla w worku
 - c. Pasuje jak krokus do kozucha
 - d. Mieć muchy w oku
10. Jak powiemy poprawnie? Podkreśl wybraną formę:
- a. gęstszy - gęściejszy
 - b. stać za biletami – stać po bilety
 - c. przyszedłem do koleżanki – przyszedłem do koleżanki
 - d. strzec tajemnicy – strzec tajemnicę



Odpowiedzi poprawne:

1.
 - a. meczów
 - b. pomarańcz albo pomarańczy
 - c. oka
 - d. synu

2.
 - a. W czerwcu rozpoczynają się wakacje.
 - b. Z radości aż podskoczył.
 - c. Kiedy miałem lub gdy miałem 7 lat ...
 - d. w kanistrze
 - e. pierwiastki
 - f. tę

3.
 - a. pięciu
 - b. sto trzydzieścioro pięcioro
 - c. tysiącem

4.
 - a. włączam
 - b. łzesz

5.
 - a. żaden
 - b. wiatr
 - c. sweter
 - d. rodzynek i rodzynka
 - e. kontrola
 - f. oryginalny
 - g. pantomima
 - h. orłu i orłowi
 - i. wziąć



6.
 - a. leczenie
 - b. uczestniczyć, brać udział
 - c. znawca (wytrawny znawca)
 - d. brak
7.
 - a. to etui
 - b. te perfumy
8.
 - a. kisielu
 - b. chrześcijanina
 - c. Amerykanina
 - d. kaszy manny
9.
 - a. Porywać się z motyką na Słońce.
 - b. Kupować kota w worku
 - c. Pasuje jak kwiatek do kozucha
 - d. Mieć muchy w nosie
10.
 - a. gęstszy i gęściejszy
 - b. stać po bilet
 - c. przyszedłem do koleżanki
 - d. strzec tajemnicy



Testy ortograficzne

1. W podanym tekście uzupełnij puste miejsca.

Narody ...uropejskie ł...czą wsp...lne ko...enie k...lt...rowe, to znaczy powiązania ze światem staro...ytnym i tradycją judeo...rześcijańską. Be...pośrednio obc...jemy ze staro...ytnością, z jej bogatą i niezniszczalną sp...ścizną, gdy si...gamy po mity. Mity to opowieści oparte na wie...eniach staro...ytnych ...reków i ...ymian. Ich bo...aterami są bogowie, p...ł...ogowie, czyli ...erosi, a także l...dzie, kt...rzy wsp...ł z ...ogami uczestniczą w niezwykłych wyda...eniach.

Znacznie bogat...a i ciekaw...a jest...itologia ...elleńska. Oryginalnych mit...w ...ymskich jest niewiele. Wi...kszość z nich stanowi powt...rzenie leg...d ...reckich, kt...re tylko niekiedy w...bogacone są o pierwiastki rodzime. ...ymianie bowiem gł...cnych ...ogów p...ejęli od ...reków, nadali im jedynie nowe imiona.

Mity m...wią o narodzinach ...ogów i relacjach mi...dzy nimi, opowiadają o stwo...eniu świata, o ...adującym na nim po...ądku, wyjaśniają niezwykle i niepokoj...ce zjawiska p...yrody, opis...ją ...ycie ...ogów i ich związki z l...dźmi, wyjaśniają ...aktery i postawy mieszkańc...w ...iemi, ukaz...ją relacje za...odzące mi...dzy l...dźmi a ...ogami.

2. Uzasadnij, odwołując się do odpowiednich reguł ortograficznych, pisownię podanych wyrazów.

pascha, schemat

zamrażarka, włązę

popiół, brzózka

hipis, hieroglif

nowo narodzony, świeżo malowany.....

nie zapisano, nie wykryto

piechur, oddychać



Klasa II

Materiały wykorzystane w pierwszym semestrze w klasie II technikum na zajęciach z zakresu utrwalania wiadomości z „III części Dziadów” Adama Mickiewicza.

[Stanisław Włostowski, Romantyzm. Scenariusze lekcji j. polskiego do klasy II liceów ogólnokształcących i techników, część II, Kraków 1998, s. 151-156]

Cele: Analiza kompozycji utworu; dramat romantyczny; geneza dramatu; przemiana duchowa bohatera jako zjawisko w kulturze narodowej.

1. *Dziady dredeńskie.*

- Informację o powstaniu *Dziadów części III* na wiosnę 1832 r. odnajdą uczniowie w podręcznikach. Jak również o publikacji utworu w Paryżu w grudniu tegoż roku.
- Okoliczności, które skłoniły poetę do takich przemyśleń: Pół roku wcześniej upadło powstanie listopadowe. Tysiące Polaków wędrowało na Zachód, a pierwszym etapem ich długiej podróży było Drezno. Stolica Saksonii, gdzie związki z Polską były żywe, gromadziła pokonanych. Jaki będzie ich dalszy los? Jaki będzie dalszy los pokonanego narodu?

2. *Poema dramatyczne.*

- Odwołamy się do *Wstępu*, jakim Mickiewicz opatrzył swój utwór. Uczniowie śledzą i powtarzają mickiewiczowski obraz Polski pod zaborem rosyjskim. Dwa ostatnie akapity tekstu na razie opuszczają.
- Teraz zwrócimy uwagę na *Dedykację* poprzedzającą utwór. Odczytanie uczniom tego tekstu, akcentując jego rytmiczność opartą na trój-członowych zestawieniach komponentów. W wielu inscenizacjach ten zdawałoby się mało istotny tekst odgrywał ważną rolę dramatyczną.
- Mickiewicz nazwał dzieło: *Poema* (grec.) — utwór. Nazwa ma przypominać pierwotne znaczenie, zgodnie z romantycznym rozumieniem twórczości. Według klasycznego podziału na trzy rodzaje literackie jest to dramat. Uczniowie podają cechy utworu dramatycznego (np. dialogi, podział na akty i sceny, utwór przeznaczony do inscenizacji, tekst główny i didaskalia).
- Akt I. Uczniowie dokonują przeglądu kolejnych scen i sporządzają „spis treści”, nazywając poszczególne sceny. Na przykład:

I. *W bazylińskiej celi* lub *Scena więzienna*

II. *Improwizacja* lub *Wielka Improwizacja*



- III. *Scena egzorcyzmów*
- IV. *Dom wiejski pode Lwowem*
- V. *Cela księdza Piotra lub Widzenie księdza Piotra*
- VI. *Widzenie Senatora*
- VII. *Salon warszawski*
- VIII. *Pan Senator* (częścią tej sceny jest *Bal u Senatora*)
- IX. *Noc dziadów*

- Pierwszą scenę poprzedza *Prolog*. Rolę epilogu pełni *Ustęp* (dodatek), po którym poeta dołączył jeszcze wiersz *Do przyjaciół Moskali*.
- Dla wyjaśnienia budowy romantycznego dramatu odwołamy się do podręczników. Podręcznik S. Makowskiego: *Forma utworu*, s. 162; podręcznik A. Kowalczykowej: wiadomości wstępne w rozdziale VI, s. 75-76.

3. Dramat romantyczny.

- Na podstawie wskazanych fragmentów komentarza zawartych w podręcznikach zbieramy wiadomości o tym gatunku poetyckim:
 - zmieszanie fragmentów dramatycznych, epickich i lirycznych,
 - nawiązanie do średniowiecznych moralitetów i Szekspira,
 - partie śpiewane, przejęte z opery,
 - zmieszane różne kategorie estetyczne (tragizm, komizm, patos, groteska),
 - przeciwne sposoby przedstawiania świata: realizm i fantastyka,
 - swobodne operowanie czasem i przestrzenią,
 - luźna kompozycja, fragmentaryczność,
 - otwarty charakter utworu,
 - cykliczność.
- Niektóre z tych cech wymagają dodatkowych objaśnień.

4. Czas i miejsca akcji.

- *W Wilnie przy ulicy Ostrobramskiej, w klasztorze księży bazylianów, przerobionym na więzienie. Poeta wyraźnie określił miejsce akcji prologu i I sceny w realnej rzeczywistości. Autentyzm nie jest tu jednak wartością samą w sobie. Postaci i zdarzenia mają wartość symboliczną.*
- Podobnie w innych scenach. Uczniowie podają przykłady autentyzmu miejsc i postaci.



5. Przemiana głównego bohatera.

- **Cela więzienna.** Więzień śpi wsparty na oknie. Obok niego Anioł Stróż. Więzień to młodzieniec o szczególnej osobowości, *niedobre, nieczułe dziecię*, matka strzegła go *od pokusy i przygody*. Anioł nieraz zstępował z nieba do ich cichej chatki i stawał nad łóżem młodzieńca. Zabierał jego duszę w kraj wiecznego światła (do nieba) i *przyszłe szczęście głosił*, a czasem gorzko nad nim płakał.
- W poezji romantycznej sen jest przestrzenią, gdzie doczesność styka się z tym co nadprzyrodzone. Umysł w tym czasie zachowuje aktywność poznawczą. Przemiana, która za chwilę nastąpi, jest wynikiem tego poznania.
- Właśnie więzień zbudził się o poranku. Noc jest zjawiskiem tajemnym, jak sen. Nikt nie zbadał, *dlaczego śpią ludzie*, ani dlaczego słońce wschodzi i zachodzi. Nikt nie wie, czym jest sen.
- Więzień będzie z woli Boga oddany w ręce nieprzyjaciół. Potem będzie wolny, lecz on wie, co znaczy **być wolnym z łaski Moskwicina**: *Łotry zdejmą mi tylko z rąk i nóg kajdany, Ale wtłoczą na duszę*. Jednak **pozostanie śpiewakiem, poetą i tej jednej broni** nie wydrą mu.
- W chwili napięcia emocjonalnego więzień pisze na ścianie łaciński napis:

D.O.M.

GUSTAVUS OBIIT M.D.CCC.XXIII CALENDIS NOVEMBRIS,

a z drugiej strony podobny:

HIC NATUS EST CONRADUS M.D.CCC.XXHI CALENDIS

NOVEMBRIS.

- **Zmarł Gustaw, narodził się Konrad.** Stało się to z woli Boga Najlepszego i Najwyższego (D.O.M. - Deo Optimo Maximo) 1 listopada 1823 r., w czasie, kiedy duchy zmarłych chodzą po świecie.
- Ów więzień to Gustaw, bohater *IV części Dziadów* (już w II części pojawił się w postaci Upiora). Scena rozgrywa się na granicy dnia i nocy, rzeczywistości i snu, w sferze boskiej. W taką noc mogłaby się ujawnić **boska władza człowieka**. Gustaw-Konrad kończy swój monolog słowami:

Ludzie! każdy z was mógłby, samotny, więziony, Myślą i wiarą zwalczać i podźwigać trony.

- Według Mickiewicza sen to inna aktywność umysłu, także swoista aktywność poznawcza



człowieka. Umysł, działając intuicyjnie, wnika pod powierzchnię zjawisk zmysłowych. W nim łączą się zdarzenia należące do jednostki i te, które składają się na istotę wszelkiego bytu. Sen jest autonomicznym „życiem duszy”, (por. D. Danek, *Sen*. Hasło w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*. s. 869)

6. Dziady po raz trzeci.

- Poeta wskrzesił ludzi i zdarzenia sprzed dziesięciu lat. W świetle nowych doświadczeń po powstaniu listopadowym wydarzenia wileńskie nabrały charakteru ogólnego, mają znaczenie ponadhistoryczne, metafizyczne, mityczne.

Ćwiczenie: (tekst w podręczniku S. Makowskiego) Przeczytaj uważnie tekst komentarza na s. 158 (rozdział *Narodowa historia i jej symbolizacja*). Zrób zestawienie przeciwstawnych elementów świata przedstawionego, które tworzą strukturę ideową utworu. Na przykład:

szatany	-	anioły
ludzie zli	-	ludzie dobrzy
rzeczywistość zewnętrzna	-	wewnętrzna natura człowieka
jawne	-	ukryte
carska tyrania	-	niewinne polskie dzieci
carscy sługusi	-	patrioci
Rosja cara	-	Rosjanie-dekabryści
starzy konserwatyści	-	pełna zapału młodzież
despotyzm	-	wolność
zło	-	dobro

- Odwołajmy się do fragmentu *Wstępu* Adama Mickiewicza (dwa ostatnie akapity). Poeta wyjaśnia, po co napisał ten dramat. *Autor chciał tylko zachować narodowi wierną pamiątkę z historii litewskiej lat kilkunastu...* Tamtych wydarzeń nie da się porównać z obecnymi: *Czymże są wszystkie ówczesne okrucieństwa w porównaniu tego, co naród polski teraz cierpi...* Polacy swoich wrogów *znają od wieków. Wydarzenia wileńskie są ogniwem w ciągu wydarzeń:* rozbiory, proces filaretów, zniszczenie powstańczych dążeń niepodległościowych, prześladowania powstańców. Końca nie widać, bo sięga on w przyszłość. Europa teraz obojętnie patrzy, ale kiedyś odczuje potęgę zła: *'Córki Jerozolimskie, nie płaczcie nade mną, ale nad samymi sobą.'*
- W ostatniej scenie Mickiewicz powrócił do konwencji „dziadów” (nawiązanie do II i IV



części). Znowu widzimy cmentarz i kaplicę, jest Guślarz i jest kobieta, która chce spotkać się tylko z jednym duchem. Pamięta, jak *zjawił się po jej weselu, pośród gromady duchów, stał krwawy, blady, patrzył na nią dzikim okiem i milczał.*

- Guślarz wyjaśnia, że pewnie ten człowiek żył, bo dusza, póki żyje w człowieku, *ust nie ma.* Każe kobiecie wypowiedzieć imię tego mężczyzny, a wtedy on na pewno się zjawi. Ale duch się nie zjawia. Guślarz domyśla się, że *ów mężczyzna albo zmienił ojców wiarę, albo zmienił imię stare.*
- Od zachodu na północ pędzą kibitki. A w jednej z nich młody więzień. Pierś ma zbroczoną krwią, wiele ran na całym ciele. Na czole miał tylko jedną kropelkę krwi, jedną maleńką ranę, stygmat męczeństwa.

*Ta największe sprawia bole; Jam ją widział, jam ją
zbałał; Tę ranę sam sobie zadał, Śmierć z niej uleczyć
nie może.*

- Po części II i IV kolejna **III część Mickiewiczowskiego cyklu.** Cykl otwarty, poeta mógł dopisać dzieje bohatera, rozwinąć poruszoną problematykę, włączyć nowe problemy i zdarzenia, które stwarzała współczesność.



Materiały wykorzystane w pierwszym semestrze w klasie II technikum na zajęciach z zakresu ćwiczeń w redagowaniu pracy stylistycznej typu maturalnego.

[Nowa matura, nowe możliwości. Analiza i interpretacja tekstów, pod red. J. Wiendlocha, Bielsko Biała 2004, s. 88-90]

Analizując *Hymn* („*Smutno mi, Boże!*”) Juliusza Słowackiego, określ funkcję złamania konwencji hymnu jako gatunku literackiego

Juliusz Słowacki *Hymn* („*Smutno mi, Boże!*”)

Smutno mi, Boże! - Dla mnie na zachodzie

Rozlałeś tęczę blasków promienistą;

Przedemną gasisz w lazurowej wodzie

Gwiazdę ognistą...

Choć mi tak niebo Ty złocisz i morze,

Smutno mi, Boże!

Jak puste kłosa z podniesioną głową

Stoję rozkoszy próżen i dosytu...

Dla obcych ludzi mam twarz jednakową,

Ciszę błękitu.

Ale przed Tobą głębi serca otworzę,

Smutno mi, Boże!

Jako na matki odejście się żali

Mała dziecina, tak ja płaczu bliski,

Patrzę na słońce, co mi rzuca z fali

Ostatnie błyski...

Choć wiem, że jutro błysnie nowe zorze,

Smutno mi, Boże!

Dzisiaj, na wielkim morzu obłąkany,

Sto mil od brzegu i sto mil przed brzegiem.



Widziałem lotne w powietrzu bociany
Długim szeregiem.
Żem je znał kiedyś na polskim ugorze,
Smutno mi, Boże!
Żem często dumał nad mogiłą ludzi,
Żem prawie nie znał rodzinnego domu,
Żem był jak pielgrzym, co się w drodze trudzi
Przy blaskach gromu,
Że nie wiem, gdzie się w mogiłę położę,
Smutno mi, Boże!
Ty będziesz widział moje białe kości
W straż nie oddane kolumnowym czołom;
Alem jest jako człowiek, co zazdrości
Mogił popiołom...
Więc że mieć będę niespokojne łoże,
Smutno mi, Boże!

Kazano w kraju niewinnej dziecinie
Modlić się za mnie co dzień... a ja przecie
Wiem, że mój okręt nie do kraju płynie,
Płynąc po świecie...
Więc, że modlitwa dziecka nic nie może,
Smutno mi, Boże!
Na tęczę blasków, którą tak ogromnie
Anieli Twoi w niebie rozpostarli,
Nowi gdzieś ludzie w sto lat będą po mnie
Patrzący — marli.
Nim się przed moją nicością ukorzę,
Smutno mi, Boże!

*Pisałem o zachodzie słońca na morzu przed Aleksandrią
[19 października 1836 r.]*



Propozycja modelu odpowiedzi

Przypomnienie wyznaczników gatunkowych hymnu:

Hymnos - gr. pieśń pochwalna o charakterze religijnym, sławiąca Boga (bóstwa), związana z uroczystościami kultowymi. Podmiot najczęściej zbiorowy. Można odwołać się do *Hymnu o miłości św. Pawła z Pierwszego Listu do Koryntian* lub J. Kochanowskiego *Czego chcesz od nas, Panie...*

1. Sposób kreacji „ja” lirycznego:

- 1.1. forma monologu: „smutno mi”, „wiem”,
- 1.2. skonkretyzowanie adresata, jest nim Bóg,
- 1.3. egotyzm podmiotu lirycznego: częste występowanie zaimków : „mi”, „mną”, „mnie”.

2. Podmiotowa wizja świata:

- 2.1. „Dla mnie” Bóg rozlał tęczę blasków,
- 2.2. gasi w wodzie słońce: „gwiazdę ognistą”,
- 2.3. złoci niebo i morze.

3. Typ emocji przeżywanych przez podmiot liryczny:

- 3.1. smutek podkreślany przez powtórzenia: „Smutno mi, Boże!”,
- 3.2. ukrywanie emocji: „Dla obcych ludzi mam twarz jednakową”,
- 3.3. wyznanie jedynie Bogu swego cierpienia: „Ale przed Tobą głęb serca otworzę”,
- 3.4. poczucie osamotnienia, zagubienia, spotęgowanego oglądania przestrzeni: „Dzisiaj, na wielkim morzu obłąkany,/Sto mil od brzegu i sto mil przed brzegiem”,
- 3.5. bolesne wspomnienia wywołane znajomymi obrazami, np.: bociany kojarzone z polskim krajobrazem,
- 3.6. świadomość nieodwracalności sytuacji: „Wiem, że mój okręt nie do kraju płynie”,
- 3.7. dramat tułającego się po świecie pielgrzyma, który „prawie nie znał rodzinnego domu” i nie wie, gdzie będzie jego mogiła.

4. Zasada kontrastu zastosowana w budowaniu świata przedstawionego:

- 4.1. wewnętrzne emocje podmiotu lirycznego a obraz postrzeganego świata: lazuruwa woda, słońce, zorza, tęcza blasków, czyli piękny świat, w którym człowiek jest zagubiony,
- 4.2. smutek jest dominującym uczuciem, stoi w sprzeczności ze światem, w którym podmiot się znalazł.



5. Odwrócenie toposu hymnu:

- 5.1. hymn jako wypowiedź zbiorowości - w wierszu Słowackiego wypowiada się jednostka,
- 5.2. w hymnie wyrażona jest podległość Bogu, u Słowackiego w rozmowie z Bogiem ważny jest człowiek,
- 5.3. hymn wielbi Boga, tu człowiek skupiony jest na sobie,
- 5.4. w hymnie zbiorowość służy Bogu, u Słowackiego Bóg „złoci niebo” człowiekowi.

6. Wnioski

Pełny:

złamanie konwencji hymnu jako gatunku literackiego jest wyrazem tendencji charakterystycznych dla epoki romantyzmu: burzenie zasad poetyki normatywnej, realizowanie postulatów artysty-kreatora, typowa dla romantyzmu egocentryczna postawa podmiotu lirycznego, podmiot wypowiada przed Bogiem swoją niezgodę na urządzone przez Niego świat, co jest innym rodzajem buntu romantycznego.

Częściowy:

złamanie konwencji hymnu burzy zasady poetyki normatywnej, co jest typowe dla romantyzmu.

Próba podsumowania:

w hymnie zauważalna jest inna relacja pomiędzy Bogiem a człowiekiem.



Materiały wykorzystane w II semestrze w klasie II technikum na zajęciach poświęconych „Lalce” Bolesława Prusa.

[Scenariusze lekcji j. polskiego. Klasa III szkoły średniej, pod red. B. Stworowej, Bielsko Biała 1996, s. 48-50]

Temat: STANISŁAW WOKULSKI. STUDIUM SAMOTNOŚCI CZŁOWIEKA W SPOŁECZEŃSTWIE

Cele: kształtować przekonanie o wartości książki jako źródle wiedzy o człowieku, o nas (książki właśnie, a nie jej adaptacji filmowej), o relacjach: jednostka - zbiorowość; poszerzyć wiedzę o człowieku, ukazać złożoność życia psychicznego, niemożność dotarcia do prawdy, przestrzec przed zbyt szybkimi i uproszczonymi ocenami drugiego człowieka.

1. Jaka jest przeszłość 45-letniego Wokulskiego, który wiosną 1878 r. rzuca na tacę kwestujących arystokratek *stos złota?* (relacja uczniów, z podkreśleniem ezopowego języka, jakim mówi się o powstaniu i jego konsekwencjach, np.: *Gotował wraz z innymi piwo, które do dziś dnia pijemy* (I 8), z przytoczeniem opinii samego Wokulskiego o własnym małżeństwie z Minclową: *Wiem (...) – że świnia jestem. Ale (...) jeszcze najmniejsza z tych, jakie tu u was cieszą się publicznym szacunkiem* (I 364); skomentowanie drogi Wokulskiego jako typowej dla ludzi z inicjatywą – w okresie niemożności rozwinięcia skrzydeł; wyjazd na wojnę bułgarsko-turecką i powrót z 300 tysiącami rubli.
2. Wokulski – jeden z najbogatszych ludzi w Warszawie – w 1878/79 r. Kto to jest? Idealista? Romantyk? Wariat? Zwykły dorobkiewicz? Co on właściwie zamierza?

Uczniowie czytają i komentują cytaty wg następującego porządku: Wokulski – w świetle własnych wypowiedzi oraz w świetle przytoczonych jego myśli; Wokulski – w opiniach krytycznych; Wokulski w opinii ludzi, którzy go kochają bądź przynajmniej starają się zrozumieć. Zaproponowany zapis byłby możliwy na folii grafoskopu. Poniżej przytoczono niektóre tylko – acz bardzo istotne – cytaty; uczniowie powinni przytoczyć ich o wiele więcej (cytaty z wyd. *Lalki*: PIW 1986 r.).



3. Wnioski:

- z przytoczonych cytatów wyłania się człowiek o bardzo bogatym życiu wewnętrznym, pełen sprzecznych pragnień i ambicji, ale wielkiego formatu;
- jest to nade wszystko człowiek samotny, a więc żyjący jakby w „więzieniu bez ścian”; przypomnienie opinii krytyka amerykańskiego o *Lalce*:

Błędne, stronnicze poglądy stają się więzieniem bez ścian, odosobnieniem, w którym znalazło się miejsce prawie dla każdego;

ludzie małego serca, wrogo nastawieni oraz zawistni i głupi skłonni są przypisać Wokulskiemu najniższe pobudki; kochający Wokulskiego także myślą się co do przyczyn czy celów i dążeń, idealizują go i oceniają bardzo wysoko, ale według własnej skali wartości; dotarcie do prawdy jest więc pewnie niemożliwe;

- Wokulski jest postacią uwikłaną w historię – ofiarą romantyzmu, z jednej strony, i, pętającej skrzydła nieprzeciętnej jednostce, sytuacji popowstaniowej – z drugiej;
- Wokulski jest przede wszystkim postacią żywą, prawdziwą, a więc współczesną; stronniczość i niesprawiedliwość ocen ma wymiar nie tak historyczny, jak ludzki po prostu.



Klasa III

Jak pisać wypracowanie?

1. O czym pisać należy:

- interpretacja tekstu – to podstawa Twojego wypracowania;
- analiza tekstu – konieczna w przypadku tematów na poziomie rozszerzonym, na poziomie podstawowym konieczna, jeśli zakłada ją temat;
- konteksty (Twoja wiedza z historii literatury, filozofii, sztuki itd.) - jedynie jeśli temat tego wymaga lub jeśli są związane z tematem; zazwyczaj najlepiej podać je we wstępie lub w zakończeniu;
- odwołanie się do innych tekstów – jeśli zakłada to temat;
- własne przemyślenia – w niewielkiej ilości, także tylko na temat.

Przykład: kiedy konteksty są związane z tematem

Temat: Czym dla bohaterów Lalki Bolesława Prusa są miłość i małżeństwo? Zanalizuj podane fragmenty utworu, odwołując się do swojej wiedzy o wskazanych w nich postaciach.

W zakończeniu tego wypracowania możesz odwołać się do swojej wiedzy związanej z okolicznościami powstania „Lalki” – przypomnieć, że sam Prus twierdził, że celem jej napisania było „ukazanie idealistów polskich na tle społecznego rozkładu”. Zdanie to możesz odnieść do tematu – w zakończeniu podsumować, że zamiar Prusa widać właśnie w sposobie ukazania miłości w powieści.

2. O czym pisać nie należy:

- informacje ogólne, takie, których nie możesz poprzeć argumentami z analizowanego utworu;
- konteksty zbyt szerokie, niezwiązane z tematem (np. informacje o autorach, prądach literackich, epokach);
- własne, obszerne refleksje, które wynikają z Twojego przemyślenia tematu, ale nie są ściśle z nim związane.

Przykład: tego w wypracowaniu maturalnym być nie powinno

Temat: Literacki obraz starości na podstawie fragmentu z „Granicy” Zofii Nałkowskiej.

Można sądzić, że ludzie tacy często popadają w konflikty z najbliższym otoczeniem, ze swoimi bliskimi. Są uparci, nieskorzy do przeprosin przez co atmosfera wokół nich nie jest najmiłsza. Do ludzi młodych odnoszą się podejrzliwie, wręcz wrogo.



Kolejny fragment zawierający stwierdzenia zbyt ogólne. Autorka tego wypracowania zapewne chciała analizować tekst literacki, ale to, co pisze, nie jest analizą, ale stwierdzeniami niemającymi w utworze potwierdzenia.

Przykład: tego w wypracowaniu maturalnym być nie powinno

Temat: Różne wizje zaświatów. Analizując *Tren X* Jana Kochanowskiego i wiersz *Urszula Kochanowska* Bolesława Leśmiana, zwróć uwagę na portret dziecka oraz kreacje innych bohaterów.

Wiersz ten [„Urszula Kochanowska”] został napisany w dwudziestoleciu międzywojennym, a więc o wiele później niż Tren X. Stanowi on pewną odpowiedź na pytania stawiane przez Kochanowskiego. Utwór ten zbudowany jest z dwunastu zwrotek po dwa wersy. Na końcu wersów znajdują się rymy parzyste. Każdy wers składa się z trzynastu zgłosek.

Jest to przykład niepotrzebnie przeprowadzanej analizy. Elementy ukształtowania językowego wiersza zostały prawidłowo rozpoznane, ale nie został pokazany ich związek z treściami, które przekazuje utwór. Nie jest to błąd, ale za ten fragment autor wypracowania nie otrzymał punktów za rozwinięcie.

3. Jak rozumieć temat?

Jak rozumieć temat? Przykłady

Przykład: jak rozumieć temat (poziom podstawowy)

Temat: *Kłótnia u Borynów*. Zanalizuj podany fragment *Chłopów* Stanisława Reymonta i scharakteryzuj występujące w nim postacie. Na podstawie fragmentu i I tomu powieści przyczyny kłótni i źródła dramatyczności sceny. (matura 2006)

Co możesz wyczytać z tematu:

- Tematem wypracowania jest kłótnia u Borynów.
- Twoim zadaniem jest analiza fragmentu *Chłopów*, przedstawiającego scenę kłótni.
- Analiza sceny musi opierać się na: charakterystyce występujących w scenie postaci, określeniu przyczyn kłótni i źródeł dramatyczności sceny.
- Aby dobrze zanalizować scenę, powinieneś odnieść się także do całego I tomu *Chłopów* – aby móc umiejscowić ją w utworze, połączyć z innymi wydarzeniami, które poprzedziły kłótnię.



4. Analiza tematu kluczem do otrzymania punktów za rozwinięcie

Tematy maturalne są skonstruowane w dość specyficzny sposób. Zawsze **nakierowują** interpretację, którą masz stworzyć, na pewne tory. To, pod jakim kątem masz przeprowadzić interpretację, jest już zawarte w temacie – ważne jest, żebyś od niego nie odbiegł! Pamiętaj, że jeśli napiszesz wypracowanie nie na temat, to nie otrzymasz punktów za kompozycję, język i styl.

Prawidłowe zrozumienie zadania, które stawia przed Tobą komisja, a które masz zawarte w temacie, jest więc bardzo ważne. Zanim zabierzesz się do interpretacji tekstu literackiego, który masz przed sobą, powinieneś dokładnie przeanalizować wybrany przez siebie temat.

Spojrzyj raz jeszcze na kilka tematów maturalnych z poprzednich lat. Zauważ, że tematy te składają się z kilku powtarzających się (choć nie zawsze występujących) części:

A. Postawienie **problemu**, który masz w wypracowaniu poruszyć – np.:

- Kłótnia u Borynów.
- Jak żyć ma człowiek?
- Społeczeństwo polskie w krzywym zwierciadle.
- Czym dla bohaterów „Lalki” Bolesława Prusa są miłość i małżeństwo?
- Różne wizje zaświatów.
- Carska Rosja i jej stolica.
- Romantyczna koncepcja poety jako przywódcy narodu.
- O poznawaniu.
- Koncepcje ludzkiego losu w „Chłopach” Władysława Stanisława Reymonta.

B. Szczegółowe **polecenia**, zadania, które przed Tobą stoją, czasami wyrażone w formie czasowników w trybie rozkazującym, np.:

- interpretując ..., rozważ ... Wnioski z analizy odnieś do ...
- zinterpretuj podany fragment
- rozważ, na czym polega istota ...
- zanalizuj ..., odwołując się do ...
- zaprezentuj ... koncepcję ...
- charakteryzując ... określ, na czym polega ...



- określ przyczyny ...
- zwróć uwagę na ..
- przedstaw temat, analizując ...

czasami w formie pytań, np.:

- co i w jaki sposób krytykuje ?
- jaki obraz ... wyłania się z ... ?
- czy opisany mechanizm działał w pełni skutecznie?

C. Określenie **zakresu zagadnień**. Jaki może być to zakres?

- wyłącznie analiza tekstu, który masz przed sobą (np. *Analiza i interpretacja wiersza Tadeusza Nowaka „Psalm o powrocie”*)
- analiza porównawcza dwóch tekstów (np. *Stwórca i jego dzieło. Analizując „Hymn” Jana Kochanowskiego i fragmenty hymnu „Święty Boże” Jana Kasprowicza, porównaj sposoby przedstawienia Boga, świata i człowieka*)
- analiza porównawcza, połączona z odniesieniem się do większych całości (np. *Ucztownie jako motyw literacki. Analizując podane fragmenty, zwróć uwagę na sposoby obrazowania oraz porównaj stosunek autorów do szlacheckiej tradycji ucztowności zaprezentowanej w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza i „Przedwiośniu” Stefana Żeromskiego*)

Pamiętaj, że temat wyznacza Ci **zawartość** Twojego wypracowania. Dlatego właśnie kluczem do uzyskania jak największej liczby punktów za rozwinięcie jest dobre zrozumienie tematu!

Opracowano na podstawie poradnika: M. Haze, Jak napisać dobre wypracowanie maturalne, klp.pl [wersja PDF]

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie wykonaj zadania umieszczone pod nim. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami – chyba że w zadaniu polecono inaczej. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile jesteś proszony. W zadaniach zamkniętych wybierz tylko jedną z zaproponowanych odpowiedzi.

Z Pińska w świat



1. Pogranicze, napisał Józef Tischner(1), dziwne rzeczy wyczynia z człowiekiem. Może go zawęźać albo poszerzać: „Żyjąc na granicy, można się stać człowiekiem ciasnym, zapatrzonym tylko w siebie samego. Ale będąc człowiekiem pogranicza, można się także poszerzyć, można mieć szerokie horyzonty. Można powiedzieć tak: kto głupi, a postawi się go blisko granicy, to zostanie jeszcze głupszy, a kto mądry i stanie blisko granicy, ten zobaczy wielkie horyzonty i wielki świat.”
2. Inny filozof – Jan A. Kłoczowski – powiedział niedawno, że „mądry jest ten, kto posiada słowo i potrafi nim obdarować człowieka w chwili zabłąkania czy zagubienia drogi.”
3. Człowiekiem pogranicza, przy ujściu Piny do Prypeci – w Pińsku – urodzonym jest Ryszard Kapuściński. A że od najmłodszych lat posiadał dar operowania słowem (już jako osiemnastolatek pracował w redakcji „Sztandaru Młodych”), i to słowem diagnozującym rzeczywistość i wskazującym ludziom ścieżki po niej biegnące, stał się dla współczesnych – w Polsce i daleko poza nią – mędrcom, filozofem, duchowym przewodnikiem, autorytetem, nauczycielem.
4. Jak żyć? Jaki będzie świat w XXI wieku? – pytają go ludzie zwyczajni, profesorowie najznakomitszych uniwersytetów i koronowane głowy. A ponieważ zobaczył on – człowiek pogranicza – wielkie horyzonty i wielki świat, jego odpowiedziom i jego prognozom się ufa, przyjmuje się je jako zobowiązanie, zadanie do wykonania. Zaiste, pogranicze dziwne rzeczy z człowiekiem wyczynia.
5. Ruszył więc nasz doktor honoris causa z Pińska w Polskę i w świat („O każdej drodze lubię myśleć, że jest ona drogą bez końca, że biegnie dookoła świata. A wzięło się to stąd, że z mojego Pińska można było łódką dotrzeć do wszystkich oceanów. Wyruszając z małego drewnianego Pińska można opłynąć cały świat” – wyznaje w „Lapidariach”). Z jego dziennikarskich wojaży, liczących setki tysięcy kilometrów, rodziły się książki, którym – gdybym miał im nadać nazwę gatunkową – przypisałbym najchętniej miano reportaży filozoficznych, a których wzorcową, syntetyczną postacią są w ostatnich latach kolejne tomy przywołanych już „Lapidariów” (niech mnie znów wspierają wynurzenia autora: „Słabość dyskusji o gatunkach literackich. Że traktuje się je statycznie, jako formy niezmiennie. Tymczasem gatunki przechodzą ewolucję, zmieniają się”; „Skoro reportaż – w przeciwieństwie do literatury – pozbawia rzeczywistość wszelkich ozdób, jego nauki są i winny być bardziej



znaczące. I skoro dociera do milionów nietkniętych przez literaturę, ma możliwości nieporównanie większe”).

6. Budowa i tok myślowy wszystkich tych tekstów prowadzą prawie zawsze od szczegółów, przedstawionych z iście fotograficzną precyzją, do uogólniających sądów – kulturowych, cywilizacyjnych, socjologicznych, historiozoficznych.
7. Te pierwsze – budzą podziw dla umiejętności pochylenia się nad losem konkretnego człowieka, dla niezwykłego daru dostrzeżenia istotnego szczegółu w migotliwym pejzażu otaczających nas rzeczy i zjawisk. Czy na przykład opis funkcji afrykańskiego drzewa, synonimu życia na tamtym kontynencie, nie dał mi więcej niż lata nauki geografii w szkole i kilkadziesiąt przeczytanych książek? Czy nie dopiero ten opis nauczył mnie Afryki?
8. Te drugie – owe uogólniające sądy – uczyniły z Kapuścińskiego autora o uniwersalnej sile oddziaływania, przełamującego bariery niemożności wyjścia z kręgu spraw polskich, partykularnych, co bynajmniej nie oznacza, że nie jest on także czujnym obserwatorem i komentatorem naszej historii. Wystarczy w tym momencie, na potwierdzenie tej konstatacji, przywołać jego słynną i przenikliwą wypowiedź z pamiętnego roku 1980, w której stwierdził, że na polskim Wybrzeżu rozegrała się w sierpniu przede wszystkim batalia o język, o nasz polski język, o przywrócenie mu godności i społecznego szacunku.
9. A tworzywem językowym włada nasz autor z mistrzostwem i talentem wyjątkowym. Opisywanej prozie życia potrafi przydać kolorów i blasków choćby przez użycie poetyckiego, dostojnego archaizmu – jak na przykład we fragmencie „Hebanu”: „Ogłuszony tą muzyką zaranną, idę pustymi ulicami zmarznięty i głodny na dworzec autobusowy”.
10. Jeden akapit nasycza nieraz taką dozą stylistycznej ekspresji, że dzięki niej staje się rzeczywistością oswojoną, poznaną. Przywołajmy początek „Hebanu” – ze wspaniale użytymi powtórzeniami: „Przede wszystkim rzuca się światło. Wszędzie światło. Wszędzie – jasno. Wszędzie – słońce. Jeszcze wczoraj ociekający deszczem, jesienny Londyn. Ociekający deszczem samolot. Zimny wiatr i ciemność. A tu od rana całe lotnisko w słońcu, my wszyscy – w słońcu”. I znów zapytam jak stary belfer: czy lekcji o Afryce nie powinno się zasilac takimi fragmentami?!
11. O samym tworzywie językowym i zjawiskach międzyludzkiej komunikacji pisze zresztą Ryszard Kapuściński nader często, a jego przemyślenia w tej materii mają charakter uczonych wywodów teoretycznoliterackich i jakże przejmujących prognoz: „Język mówiony czy pisany



ogranicza i krępuje choćby przez swoją dosłowność, przez natychmiastową i prostą sprawdzalność. Stąd w świecie formy muzyka i malarstwo z reguły wyprzedzają literaturę”; „Słowa staniały. Rozmnożyły się, ale straciły na wartości. Są wszędzie. Jest ich dużo. Mrowią się, kłębią, dręczą jak chmary natarczywych much. Ogłuszają. Tęsknimy więc za ciszą. Za milczeniem. Za wędrówką przez pola. Przez łąki. Przez las, który szumi, ale nie głądzi, nie plecie, nie tokuje”. Trudno też nie zauważyć, że mają one często aforystyczną formę: „Sztuka jest arystokratyczna. Kultura może być masowa, sztuka – nigdy. Sztuka – to arystokracja kultury”; „W jednym księgarń upodabniają się coraz bardziej do piekarń: chcą mieć tylko świeży towar”; „Fanatycy to ludzie pozbawieni słuchu”; „Durnie wiedzą, że są większością, że mają przewagę, że panują”. Jak widać, nasz autor bywa i bezlitosny w słowach. Jest taki, gdy tylko spotka się z przejawami szowinizmu, nietolerancji, ksenofobii. Ale ostatecznie – wierzy w człowieka, upominając się zawsze o jego godność. Powtarza, że „choć pojęcie sumienia jest specyficzne dla kultury judeochrześcijańskiej, wrażliwość ta jest wspólna dla wszystkich ludzi. Bo nie ma ludzi ras lepszych i gorszych. To my, ludzie biali, traktowaliśmy często w przeszłości resztę świata jak miejsca bez kultury i prawa, podbiliśmy wszystko, aby dzikusci znali swoje miejsce” (zwracam uwagę na znamieny szczegół fleksyjny: decydując się na postać dzikusci, Kapuściński użył osobowej końcówki -i, a nie zwyczajowo rzeczowej końcówki -y).

12. A wiek XXI – ma nadzieję pisarz – „będzie wiekiem wielokulturowym, a wielokulturowość obejmie nie tylko całą planetę, ale też poszczególne kraje z osobna. Musi się ona tworzyć również na gruncie pojedynczych społeczeństw, narodów i państw, często zróżnicowanych wewnętrznie. Stoimy więc wobec potrzeby stworzenia nowej definicji narodu jako wspólnoty wielokulturowej i wieloetnicznej. Chodzi o podstawową zasadę demokracji: przyznanie wszystkim obywatelom zamieszkującym obszar danego państwa równych praw”.
13. A co będzie ze światem po 11 września? – Ryszard Kapuściński pokłada nadzieję – mimo wszystko – w Europie (w czym podobny jest do innego doktora honoris causa naszej uczelni Wacława Havla (2.): „Siłą myśli europejskiej była zawsze zdolność do samokrytyki. W tradycji europejskiej każdy wielki kryzys wyzwalał głęboką refleksję samokrytyczną. Jeżeli na taką myśl nie zdobędzie się ona dzisiaj, współczesny kryzys będzie miał długotrwałe i fatalne następstwa”.
14. Musimy zatem na nowo przemyśleć świat. Bo proces globalizacji i tworzenia się społeczeństwa planetarnego jest nieodwracalny! „Więc albo zaczniemy się nienawidzić, zwalczać, tępić,



postrzegać innego jako wroga naszej kultury czy religii, albo zacniemy szukać zrozumienia i wzajemnego poznania. Przecież 99 procent konfliktów na świecie bierze się ze wzajemnej nieznajomości!”

15. We wszystkich tych rozważaniach Ryszard Kapuściński nie zapomina o swoim pierwszym zawodowym powołaniu – dziennikarskim. Mówił też o nim za każdym razem do wrocławskich studentów dziennikarstwa, gdy przybywał do naszego polonistycznego instytutu. Uświadamiał im, że dziennikarz musi mieć w sobie poczucie misji, a misja to coś takiego, czego owoce wychodzą poza nas samych. Prawdziwy dziennikarz traktuje swój zawód jako sposób życia, jako część tożsamości. Owszem, on się utożsamia ze swoim zawodem! On ma w sobie judymową pasję, a przede wszystkim, i to Ryszard Kapuściński podkreślał szczególnie, etyczną nadwyżkę. Tak, etyczną nadwyżkę.

16. Rozwinąłem tu parę myśli, które syntetycznie wyraziłem w formule umieszczonej na dyplomie doktora honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego: Ryszardowi Kapuścińskiemu – wielkiemu polskiemu pisarzowi, dziennikarzowi, podróżnikowi i reporterowi, mistrzowi słowa, humaniście i filozofowi, za przenikliwe opisywanie świata i jego złożoności, za dawanie świadectwa powikłanym losom ludzi, za ciągle pochylanie się nad ich wielkością i nędzą, za miłość do nich, za naukę otwartości, tolerancji i szacunku do wszystkich kultur, za czujne diagnozowanie i prognozowanie nadziei i niebezpieczeństw, jakie niesie cywilizacja, za troskę o etos zawodu dziennikarskiego, za dokonania, które sprawiły, że stał się dla ludzi pióra i czytelników na wszystkich kontynentach autorytetem literackim i etycznym.

(Tekst laudacji wygłoszony przez prof. Jana Miodka na uroczystości wręczenia Ryszardowi Kapuścińskiemu dyplomu doktora honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego, tekst: Gazeta Wyborcza 16. 11. 2001r.)

1. Józef Tischner (1931–2000) – ksiądz, profesor, filozof
2. Waclav Havel – pisarz, więzień sumienia w ČRL; pierwszy prezydent w Czechosłowacji po jesieni ludów; w latach 1993 – 2003 prezydent Czech.



Zadanie 1. (1 pkt)

Wyjaśnij, jaką funkcję w kompozycji tekstu pełnią akapity 1. i 2.

.....
.....
.....

Zadanie 2. (1 pkt)

Na jakie elementy biografii Ryszarda Kapuścińskiego wskazują tytuł tekstu i akapit pierwszy?

- A. Liczne pasje podróżnicze.
- B. Zamiłowania humanistyczne.
- C. Trudne warunki materialne.
- D. Pograniczne pochodzenie.

Zadanie 3. (2 pkt)

Teksty retoryczne często wykorzystują klasyczny schemat przemówienia: wstęp, przedstawienie kwestii (teza), podanie argumentów, odparcie przewidywanych kontrargumentów, zakończenie. Którego z wymienionych elementów brakuje w tekście Jana Miodka? Uzasadnij, dlaczego.

.....
.....
.....
.....

Zadanie 4. (1 pkt)

W akapicie 3. profesor Miodek przekonuje, że Kapuściński posiada „dar operowania słowem”. Podaj numery akapitów, w których to spostrzeżenie zostało rozwinięte.

.....
.....

1 Jan Miodek – językoznawca, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, od 1987 r. autor telewizyjnego programu „Ojczyzna - polszczyzna”.

Materiał pomocniczy do doskonalenia nauczycieli w zakresie diagnozowania, oceniania i egzaminowania 5

Język polski – grudzień 2005 r.



Zadanie 5. (1 pkt)

Jaką charakterystyczną cechą „budowy i toku myślowego” książek Kapuścińskiego zauważył Miodek? W czym się ona ujawnia? (akapity 6-8).

.....

.....

.....

Zadanie 6. (1 pkt)

Jak w kontekście akapitu 11. należy rozumieć wyrażenie: „słowa staniały”?

- A. Można je dowolnie zestawiać ze sobą.
- B. Trudno ustalić ich znaczenie.
- C. Przestały nieść konkretne wartości.
- D. Można ich używać bez ograniczeń.

Zadanie 7. (2 pkt)

Ryszarda Kapuścińskiego cechuje zdolność mówienia aforystycznego. Zacytuj dwa aforyzmy i wyjaśnij sens jednego z nich.

.....

.....

.....

Zadanie 8. (2 pkt)

Wyjaśnij związek, jaki zachodzi między akapitami 4. i 12.

.....

.....

.....

Zadanie 9. (1 pkt)

Przywołana w akapicie 13. opinia Ryszarda Kapuścińskiego jest

- A. tezą i antytezą.
- B. prognozą i radą.
- C. wnioskiem i przestrogą.
- D. pochwałą i wnioskiem.



Zadanie 10. (1 pkt)

Wobec jakiego wyboru stanęły współczesne społeczeństwa? (akapit 14.)

.....

.....

.....

Zadanie 11. (1 pkt)

Czym, zdaniem Kapuścińskiego, powinien charakteryzować się zawód dziennikarza? (akapit 15).
Podaj trzy cechy.

.....

.....

.....

Zadanie 12. (1 pkt)

Na czym, według Kapuścińskiego, polega znaczenie reportażu dla „milionów nietkniętych przez literaturę”?

.....

.....

.....

Zadanie 13. (1 pkt)

Słowo „etyka” najczęściej oznacza ogół zasad i norm postępowania. Wyjaśnij, jakie dodatkowe znaczenie wnosi sformułowanie „etyczna nadwyżka”.

.....

.....

.....

Zadanie 14. (2 pkt)

Przytaczając w akapicie ostatnim formułę zapisaną na dyplomie honoris causa, Jan Miodek używa ośmiokrotnie przyimka „za”. Nazwij ten zabieg stylistyczny i określ, jaką funkcję pełni w tekście.

.....

.....

.....



Zadanie 15. (2 pkt)

Na podstawie tekstu zredaguj krótką notatkę biograficzną o Ryszardzie Kapuścińskim. Podaj cztery informacje i dwie opinie. Informacje o pisarzu:

.....

.....

.....

.....

Opinie o pisarzu:

.....

.....

.....



O PATRIOTYZMIE I NACJONALIZMIE

1. Na jednym ze spotkań zadano mi niedawno pytanie, czy patriotyzm i nacjonalizm są pojęciami przeciwstawnymi. Pytanie warte zastanowienia, bo zarówno patriotyzm, jak i nacjonalizm stały się generatorami olbrzymich zasobów zbiorowej energii i woli działania, motywami zachowań i czynnikami wpływającymi na bieg historii i kształt świata.
2. Patriotyzm jest uczuciem. Nacjonalizm – światopoglądem. Patriotyzm jest uczuciem miłości do wspólnoty duchowej i materialnej wszystkich pokoleń przeszłych, żyjących i przyszłych, miłości wspólnoty ludzi osiadłych na tej samej ziemi, używających wspólnego języka, złączonych wspólną przeszłością, tradycją, obyczajem i kulturą.
3. Słowa „patriota” i „patriotyzm” budzą jakieś ciepło. Patriotyzm lokujemy na szczycie hierarchii wartości doczesnych. Oznacza on gotowość do ofiary, wyrzeczeń, poświęceń, nie wyłączając ofiary z własnego życia, a także, co najtrudniejsze, życia najbliższych – rodziców, małżonków, dzieci. Tak bywało na przykład w latach okupacji niemieckiej. Człowiek poszukiwany przez gestapo mógł uciec i schować się, ale na miejscu pozostawała rodzina i płaciła albo więzieniem, zamknięciem w Oświęcimiu lub innym obozie, albo padała ofiarą masowych egzekucji. Łatwiej było narażać na śmierć siebie niż życie najbliższych.
4. Temperatura patriotyzmu spada, gdy nie ma zagrożenia z zewnątrz, i podnosi się, gdy państwo i naród znajdują się w niebezpieczeństwie. Na co dzień w warunkach normalności dominuje troska o rodzinę i samego siebie. Jest to naturalne i ludzkie. Konstytucja amerykańska stanowi, że każdy obywatel ma prawo do pościgu za osobistym szczęściem. Nie pozostaje to w żadnej sprzeczności ze służbą celom społecznym. Budując własne szczęście, budujemy siłę i pomyślność swego kraju.
5. Większość emigrantów, przeżywając nostalgię za utraconym – czasem na zawsze – krajem ojczystym, bardziej odczuwa potrzebę demonstrowania swoich uczuć patriotycznych aniżeli ludzie, którzy rzadko opuszczają miejsce stałego zamieszkania. Jako emigrant, który nie mógł nawet marzyć, że zakończy życie we własnym kraju, znam dobrze uczucie nostalgii – tęsknoty za widokiem narożnej kamienicy, przydrożnego krzyża, uliczek i zakątków rodzinnego miasta, a przede wszystkim uczucie otaczającej zewsząd atmosfery swojskości. Tego poczucia swojskości, którego nie można niczym zastąpić i którego zawsze będzie brakować na obczyźnie.



6. Polonia i emigracja szukają bezwiednie środków zastępczych. Usiłują odnaleźć swojskość w polskich kościołach, obrządkach i pieśniach religijnych, a także w organizowaniu pochodów i uroczystości z okazji kolejnych świąt narodowych i rocznic. Jednak te pochody idą ulicami, na których bije w oczy obcość. Nostalgię może zaspokoić emigrant, tylko odwiedzając Polskę.
7. Patriotyzm jest wysoką wartością moralną, bo uczucie przywiązania do własnego kraju nie idzie w parze z nienawiścią czy wrogością do innych. Patriotyzm mieści w sobie szacunek i sympatię wobec patriotyzmu innych. W przeciwieństwie do nacjonalizmu patriotyzm nie jest konfliktogenny. Wręcz przeciwnie – towarzyszy mu często, choć nie zawsze, poczucie solidarności z ruchami patriotycznymi innych narodowości.
8. Podsumowując, można skrótowo powiedzieć, że patriotyzm jest cnotą, nacjonalizm – grzechem. Dla chrześcijan i wyznawców etyki chrześcijańskiej – grzechem przeciwko najważniejszemu ze wszystkich przykazań – przykazaniu miłości bliźniego.
9. Słowa patria – ojczyzna i patriotyzm – istniały już w świecie starożytnym. Pojęcie nacjonalizmu weszło w obieg w czasach Wiosny Ludów, a więc w pierwszej połowie XIX stulecia, i nabrało posmaku pejoratywnego pod wpływem doświadczeń wieku ubiegłego. W świetle doświadczeń i spostrzeżeń mego własnego, bardzo długiego życia mogę powiedzieć, że nacjonalizm jest matką nieszczęść, które ściąga także na własny naród. Dotyczy to także postępowania kolejnych rządów w okresie międzywojennym wobec mniejszości narodowych.
10. Odbywałem służbę wojskową na Wołyniu i w czasie ćwiczeń nocowałem w ukraińskich chałupach. Ukraińcy na Wołyniu, w przeciwieństwie do Ukraińców ze Lwowa, mieli z początku bardzo słabe poczucie tożsamości etnicznej. Obudziło się ono, gdy rząd polski zaczął kolonizować Wołyń, sprowadzając polskich osadników i obdarzając ich ziemią pochodzącą z parcelacji majątków ziemskich. Miejscowi, czyli Ukraińcy, nie mogli w praktyce korzystać z dobrodziejstwa reformy rolnej. Poczucie krzywdy i niezaspokojony głód ziemi obudziły dziki nacjonalizm, wyrosły z nienawiści do polskich rządów. Kto sieje wiatr, ten zbierze burzę – głosi ludowe porzekadło. Nienawiść posiana przed wojną przyniosła ponury owoc, jakim była bestialska rzeź ludności polskiej na Wołyniu. Nic nie usprawiedliwia zbrodni, ale nasuwa się myśl, czy może dzisiejsza rzeczywistość byłaby inna, gdyby Rzeczpospolita nadała autonomię ziemiom wschodnim zamieszkanym w większości przez Ukraińców i Białorusinów. Choćby taką autonomię, z jakiej korzystała polska ludność Galicji pod zaborem austriackim.



- 11.** Nacjonalizm jest ideologią, która w oczach jego wyznawców uwalnia ich dążenia od hamulców natury etycznej. Własny naród stoi ponad wszelkimi innymi wartościami. Jest celem nadrzędnym, któremu należy podporządkować wszystko inne, a więc własne dążenia, ambicje i plany, interesy osobiste, partykularne i klasowe. Określenie interesu narodowego jako celu nadrzędnego uwalnia od norm etycznych i moralnych w dążeniu do niego. Korzenie takiej orientacji tkwią w pojmowaniu postępu jako nieustannej walki gatunków. Zwycięża w niej silniejszy, niszcząc słabszego. Dążąc do prymatu własnych interesów kosztem innych, nacjonalizm stał się źródłem konfliktów prowadzących do wojen i tragedii ludzkich, jak działo się wielokrotnie w czasach mego pokolenia. Wystarczy przypomnieć losy nacjonalizmu w najbardziej zdeprawowanej postaci, jaką był hitleryzm w Niemczech i faszyzm Mussoliniego, a z przykładów ostatnich – tragiczny koniec nacjonalizmu serbskiego i losy Miloszevicia.
- 12.** W Polsce przedwojennej nacjonalizm szedł w parze z antysemityzmem. Polskie uprzedzenia wobec mniejszości żydowskiej nigdy nie przybrały jednak zbrodniczej postaci masowej i systematycznie zaplanowanej eksterminacji Żydów. Stawianie Polaków na równi z hitlerowskimi Niemcami, a zwłaszcza oskarżenie o udział w zagładzie Żydów jest oszczerstwem, przed którym musimy się solidarnie bronić. [...] Polski antysemityzm znajdował swoje ujście nie w zabijaniu, ale w pogardzie. Przykładem było „getto ławkowe” narzucone studentom Żydom, których zmuszano do zajmowania osobnych miejsc.
- 13.** O tym, jak straszne szkody może wyrządzić nacjonalizm swemu narodowi, przekonałem się, kiedy jako emisariusz znalazłem się w Londynie. Zadaniem rządu polskiego i takich ludzi jak ja była obrona polskiego imienia i dobrego wizerunku naszej Ojczyzny w oczach Zachodu. W XIX wieku Polska ukazywała się światu jako naród szlachetny i odważny, który bohatercko walczył o niepodległość pod hasłem: „Za Wolność Waszą i Naszą”, a więc o odzyskanie i zachowanie wolności nie tylko dla siebie, ale i dla innych narodów, które o nią walczą. Ten wielki atut, jakim były sympatia i poparcie dla polskich aspiracji, został zniszczony jeszcze w okresie międzywojennym przez oskarżenie o dyskryminację mniejszości narodowych i antysemityzm. Wrogowie, a mieliśmy ich niemało, usiłowali przypiąć nam etykietkę najbardziej antysemickiego narodu w Europie. Oczywiście była to nieprawda. Antysemityzm objawił się nie tylko w Polsce, ale i w Niemczech, i w Europie Środkowowschodniej, a przede wszystkim w



Rosji. I nie był w Polsce zjawiskiem powszechnym. Znaczna część inteligencji zwalczała objawy antysemityzmu.

14. Mówiąc o szkodach, jakie w przeszłości wyrządził dobremu imieniu Polski antysemityzm, idący w parze ze skrajnym nacjonalizmem, należy uznać, że jego przeciwstawieniem był patriotyzm – bezprzykładna gotowość do największych ofiar i poświęceń, jaką Polacy okazali w ciągu dwóch stuleci walki o odzyskanie i zachowanie wolności. Nie ma na świecie innego narodu, który dążyłby do celu z takim uporem i odwagą. Moc polskiego patriotyzmu sprawiła, że Polska własnymi siłami, wbrew wszelkim ludzkim przewidywaniom i wbrew okrutnym realiom, odzyskała wolność.

15. Moc polskiego patriotyzmu sprawiła, że ja, emigrant polityczny, mogę dziś zabierać głos na łamach wolnej prasy i na falach wolnego polskiego radia.

(Jan Nowak-Jeziorański, O patriotyzmie i nacjonalizmie, Gazeta Wyborcza, 10-11 XI 2003)

Artykuł za Gościem Niedzielnym, nr 43/2003



Zadanie 1. (1 pkt)

Zdanie z 1. akapitu: *Na jednym ze spotkań zadano mi niedawno pytanie, czy patriotyzm i nacjonalizm są pojęciami przeciwstawnymi* zawiera

- A. argument.
- B. kontrargument.
- C. tezę, którą potwierdza autor w artykule.
- D. hipotezę, którą rozważa autor w artykule.

Zadanie 2. (1 pkt)

W podanym zdaniu: [...] *patriotyzm, jak i nacjonalizm stały się generatorami olbrzymich zasobów zbiorowej energii i woli działania...* podkreślony zwrot zastąp bliskoznacznym, tak by nie zmienić znaczenia zdania.

.....

.....

.....

Zadanie 3. (1 pkt)

Z akapitów 2. i 8. wypisz po dwie nazwy użyte przez autora dla określenia istoty patriotyzmu i nacjonalizmu.

- a) patriotyzm
- b) nacjonalizm

Zadanie 4. (1 pkt)

Czego – zdaniem autora – najbardziej brakuje emigrantom na obczyźnie?

.....

.....

.....

Zadanie 5. (1 pkt)

Podaj dwa sformułowane przez autora uzasadnienia tezy, że nacjonalizm to grzech przeciwko przykazaniu miłości bliźniego (akapit 11.).

.....

.....

.....

.....



Zadanie 6. (1 pkt)

Podaj numer akapitu, w którym autor przedstawia rodowód tytułowych pojęć.

akapit numer

Zadanie 7. (2 pkt)

Wymień pięć przykładów nacjonalizmu, do których w toku argumentacyjnym odwołuje się Jan Nowak-Jeziorański.

.....
.....
.....
.....

Zadanie 8. (2 pkt)

Jakie dwie funkcje w artykule spełniają przykłady zawierające odwołania do życiorysu autora.

.....
.....

Zadanie 9. (1 pkt)

Zacytuj fragment zdania, wyrażający główną myśl akapitu 9.

.....
.....

Zadanie 10. (1 pkt)

W akapicie 10. – w stosunku do akapitu 9. – autor

- A. podał przykład.
- B. podjął nową myśl.
- C. wprowadził kontrargument.
- D. powtórzył myśl wyrażoną wcześniej.

Zadanie 11. (2 pkt)

Wypisz cztery przykłady szkód, jakie wyrządził Polsce nacjonalizm (akapity:10.,12.,13.).

.....
.....
.....
.....
.....



Zadanie 12. (1 pkt)

Jaką funkcję w tekście pełni cudzysłów w wyrażeniu „getto ławkowe”?

- A. Akcentuje ironię.
- B. Wyodrębnia cytat.
- C. Wyodrębnia nazwę własną.
- D. Oddaje przenośne znaczenie.

Zadanie 13. (2 pkt)

Jakie funkcje pełnią akapity 8. i 15. w stosunku do wszystkich akapitów poprzedzających je?

- a) akapit 8.
- b) akapit 15.

Zadanie 14. (1 pkt)

Jak na pytanie przywołane w akapicie 1. odpowiada Jan Nowak-Jeziorański?

.....
.....
.....

Zadanie 15. (2 pkt)

Ułóż notatkę biograficzną (w dowolnej formie) o Janie Nowaku-Jeziorańskim, zawierającą cztery informacje podane w tekście.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....



Przykład ćwiczeń analizy fragmentu tekstu.

Przygotowanie do zajęć dotyczących „Nad Niemnem” Elizy Orzeszkowej

Jak uratować polskość? Na podstawie fragmentu *Nad Niemnem*, charakteryzując Benedykta Korczyńskiego, wskaż, w czym E. Orzeszkowa widziała ratunek dla Polaków gnębionych przez zaborców.

Przykład analizy fragmentu z opracowanymi wspólnie przez uczniów(pod kierunkiem prowadzącego) propozycjami komentarza zachowań bohaterów. Tego typu ćwiczenia przygotowują do pisania wypracowań maturalnych i uczą, jak powiązać treść danego fragmentu z poleceniem.

<i>Wstęp</i>	
Informacje wprowadzające	Sytuacja Polaków, sytuacja bohaterów powieści(przedstawienie postaci, określenie okoliczności spotkania)
<i>Rozwinięcie</i>	
Zachowanie i słowa Witolda; reakcja Benedykta itp.	Ocena
Mówi o skargach na ojca	Wrażliwy na krzywdę, poczucie sprawiedliwości
Nie myśli o pieniądzach	Nie jest karierowiczem
Zaznacza, że nie posądzał ojca o kradzież	Ufa ojcu, kocha go
Zarzuca ojcu brak zainteresowania losem jego biednych sąsiadów	Wrażliwość na krzywdę
Mówi o swoich wcześniejszych spostrzeżeniach	Uważny, altruistyczny, wrażliwy, przeżywa cudzą krzywdę
Zaznacza, że są inni o takim samym podejściu do życia	Przedstawiciel pokolenia pozytywistów
Mówi o ideach patriotycznych, pozytywistycznych	Idealista, wierny swoim zasadom



Prosi o przebaczenie za swoje zarzuty, gotów jest popełnić samobójstwo	Kocha ojca, czuje, że krzywdzi go swoimi zarzutami
Benedykt zauważa jego:	Zapał, oddanie ideałom, gotowość do poświęceń
Całuje ojca	Kocha, jest szczery
Wyraża wdzięczność za wychowanie	Jest blisko ludzi, zna wartość pracy, nie jest pustą lalką jak Zygmunt
Jest szczęśliwy, bo zrozumiał ojca, przekonał go do swoich racji	Szczerość, otwartość
Podjął plany wspólnej pracy, uzyskuje od ojca darowanie wyroku na Bohatyrowiczach	Konsekwentny
<i>Wnioski</i>	
Witold	Wychowany przez kontakt z ludźmi i przez pracę, wykształcony, jest nadzieją dla Polski, bo dzięki swojej szczerości, zapałowi i pracowitości ocali polską ziemię i pomoże innym biednym, zacofanym
Ocalenie Polski	Wzajemne wspieranie Polaków; wzajemny szacunek; praca, która uszlachetnia i daje wymierne korzyści



Klasa IV

ESEJ

Wiadomości: Sformułowanie definicji eseju jako gatunku literackiego nie jest możliwe, ponieważ jest on ciągle jeszcze gatunkiem "niegotowym", który nie wyczerpał swoich genealogicznych i rozwojowych możliwości.

Jedna z definicji brzmi: esej to wypowiedź dyskursywna, na powszechnie zrozumiałym temat, przeważnie nie osiagająca objętości książki, zmetaforyzowana, atrakcyjna literacko. Inne opracowania podkreślają w eseju podmiotowy punkt widzenia, subiektywizm autora i łączenie różnych gatunków, fikcji ze skrupulatnością w przedstawianiu faktów, wielostylowość i refleksyjność zamiast logiki wyvodu.

Termin esej zapożyczono od M. Montaigne'a. Jego dzieło "Próby"(Essais), wydane w 1580 roku, może być wzorcem gatunku.

W piśmiennictwie polskim esej rozwija się dopiero od XX w. Do mistrzów gatunku należą: J. Stempowski, Cz. Miłosz, S. Vincenz, G. Herling-Grudziński, Z. Herbert.

Uwaga: esej wymaga od czytelnika kompetencji lekturowej i pewnej erudycji, dobry esej nie tylko proponuje gotową interpretację, ale także stawia pytania, na które każdy czytelnik musi sam szukać odpowiedzi.

Umiejętności: Ćwiczenia sprawdzające rozumienie eseju na różnych poziomach jego struktury jako wprowadzenie do pisania własnego tekstu stylistycznego w tej formie gatunkowej.

Tekst: Czesław Miłosz „Olimpijskie zabawy”

Bogowie starożytnej Grecji byli kapryśni. Losy ludzkie od nich zależały, trudno jednak ludziom przychodziło zgadywanie, czym można bogów zjednać, czym rozgniewać. Później ci mieszkańcy niebios, niekiedy przechadzający się po ziemi, znikali, razem z nimfami górskich źródeł, driadami starych drzew i syrenami mórz. Niezbyt prawdopodobny był ich powrót po wielu stuleciach wygnania. A przecie powrót nastąpił, przynajmniej jeżeli sędzić po ukazaniu się książki wybitnego kosmologa, Sebastiana Kuo.



Zważywszy, że autorytet Stwórcy wszechświata został poważnie nadwątlony już w osiemnastym wieku, kiedy przyznano mu łaskawie tytuł Wielkiego Zegarmistrza, który raz nakręcił maszynę, ale nie wdaje się w jej funkcjonowanie; zważywszy, że straszliwe cierpienia ludzi, w wiekach następnych, spowodowane przez wojny i ludobójstwo, czyniły interwencję Opatrzności jeszcze mniej prawdopodobną; zważywszy wreszcie, że umysł ćwiczony na naukach ścisłych łączył pojęcie prawdy z empirycznym dowodem – kosmologowie szukający wyjaśnienia, jak powstał wszechświat, starannie wystrzegają się pomysłów nasuwających podejrzenie, że zaczerpnięte zostały w religii. Niektórzy z nich jednak, podziwiając matematyczną precyzję praw rządzących materią zaraz po Wielkim Bum, nie są całkowicie pewni, czy nie należy przyjąć istnienia potężnych inteligencji działających w sposób dla nas niezrozumiały, zapewne dla swojej zabawy. Jeden z nich, profesor Sebastian Kuo, wyraził nawet przypuszczenie, że nasz wszechświat może być ich eksperymentem opartym na mechanice kwantowej, czy nawet symulacją. Książka Sebastiana Kuo, jak sam autor przyznaje, na pograniczu science fiction, zajmuje się jednak w pierwszym rzędzie naszym życiem ziemskim i bada wysoce enigmatyczną w nim rolę przypadku oraz zbiegu okoliczności. Wydaje się nam, że działa tutaj jakaś logika i że jeszcze chwila, a zdołamy ją uchwycić, ale zaraz nam się ona wymyka i znów jesteśmy skazani na niewiedzę, żeby wkrótce próbę wytłumaczenia ponowić tym samym skutkiem. Czy nie można sobie wyobrazić – zapytuje Kuo – dwóch drużyn o inteligencji nam niedostępnej, które rozgrywają między sobą mecz albo partię szachów, posługując się nami, niby symbolami na komputerze? Stąd zawikłania naszych losów, spotkania, które trudno uznać za przypadkowe, nieszczęścia spadające na nas, kiedy najmniej ich oczekiwaliśmy, sukcesy o jakby ironicznym znaczeniu. Stąd też te przebłyski logiki w naszych osobistych dziejach, tak, że niekiedy skłonni jesteśmy wierzyć w Fatum, i zaraz zaprzeczenie wielkiej prawidłowości, kiedy najwidoczniej inna ręka włącza się do gry. To, co sobie opowiadali Grecy o naradach bogów, o ich miłostkach i nienawiściach, od których zależą przygody śmiertelnych, było mądre, bo dowodziło, że mieli intuicyjne wyczucie niewspółmierności pomiędzy naszą wolą i jakąś wyższą, obojętną na nasze prośby i skargi, rachubą.

Driady – mityczne greckie boginki lasów

Kosmolog – badacz zajmujący się budową wszechświata

Empiryczny – oparty na doświadczeniu, praktyczny

Wielkie Bum – żartobliwe określenie teorii kosmologicznej, według której ewolucja wszechświata rozpoczęła się od wybuchu ok.10-20 miliardów lat temu



Zadania:

1. Wyjaśnij znaczenie dosłowne i metaforyczne tytułu.
2. Jaki jest związek między życiem bogów na Olimpie i poglądami współczesnego kosmologa?
3. Podaj trzy teorie dotyczące powstania świata.
4. Do jakich poglądów nawiązuje metafora Stwórcy – Wielkiego Zegarmistrza?
5. Jak Sebastian Kuo tłumaczy „zawikłanie naszych losów”?
6. W jakiej formie przytacza Miłosz słowa kosmologa?
7. Odszukaj w tekście zdanie paralelne i określ jego funkcję.
8. Jakiej peryfrazy użył Cz. Miłosz zastępując wyraz „ludzie”? Dlaczego?
9. Nazwij trzy elementy decydujące o erudycyjności wypowiedzi.
10. Cechą eseju może być wielostylowość. Czy tekst Miłosza jest jednorodny stylistycznie? Odpowiedz uzasadnij.
11. Który zaimek występuje w tekście wielokrotnie? Jak określiłbyś jego funkcję?
12. Jak rozumiesz zdanie: „po wielu stuleciach wygnania nastąpił powrót bogów”?

JAK PISAĆ ESEJ INTERPRETUJĄCY UTWÓR POETYCKI?

Wiadomości: Poniższa propozycja badania tekstu poetyckiego obejmuje kolejne etapy analizy i interpretacji, ale zachęca też do poszerzania każdego etapu o własne pytania, refleksje i przemyślenia. Najważniejsza jest umiejętność twórczej recepcji dzieła, odczytania jego głównego przesłania. Analiza środków artystycznych ma nam pomóc w odkryciu centralnego motywu wiersza, wydobywania głównej idei, przesłania. Proces badawczy powinien być uporządkowany, a poszczególne etapy mają tworzyć jedną funkcjonalną całość. Praca z tekstem poetyckim może przebiegać według następującego schematu:

1. Przeczytajmy wiersz starając się określić panujący w nim nastrój, uchwycić tematykę. Można podkreślić wers, na który zwróciliśmy szczególną uwagę by znaleźć własną ścieżkę interpretacyjną.
2. Zwróćmy uwagę na tytuł lub jego brak (niekiedy niedopowiedzenie, przemilczenie jest ważnym składnikiem sensu utworu). Tytuł bywa jednym z najważniejszych



składników identyfikujących wiersz. Zastanówmy się czy jest on pytaniem, zaproszeniem do rozmowy, czy powraca jako refren, czy jest stwierdzeniem lub wskazuje na gatunek poetycki, np. hymn, elegia.

3. Popatrzymy na imię i nazwisko twórcy. Jeśli wiemy kim jest poeta możemy określić czasy w jakich żył, czy był awangardzistą, klasykiem. Możemy też dostrzec konteksty biograficzne (np. wojna była wydarzeniem, które odcisnęło się na twórczości całego pokolenia Kolumbów). Szczególnie pomocna może okazać się też data powstania dzieła.
4. Określmy temat i formę utworu. Odpowiedzmy na pytania o czym jest wiersz, jaki jest jego główny motyw, wykryjmy jego dominantę kompozycyjną i głębsze przesłanie. Można wykorzystać wiele schematów, bowiem wiersz bywa:
 - poetyckim manifestem
 - dramatycznym apelem skierowanym do odbiorców
 - hołdem poety (złożonym innemu poecie, Bogu, sztuce, ojczyźnie)
 - wzruszającym listem poetyckim
 - rozrachunkiem poety
 - poetyckim testamentem
 - wyrazem rozpacz, zachwytu, miłości
 - filozoficzną refleksją
 - poruszającym wyznaniem wiary
 - zbiorem filozoficznych pouczeń, rad
 - szokującym konceptem poetyckim, oryginalnym pomysłem
 - wyznaniem człowieka
 - krótką scenką obyczajową
 - opisem piękna krajobrazu
 - opowiadaniem o...

Zazwyczaj już po wstępnej lekturze zorientujemy się, czy utwór należy do liryki miłosnej, refleksyjnej, patriotycznej czy religijnej. Warto też określić dominantę kompozycyjną (sprawdzić czy struktura utworu zorganizowana jest według jakiegoś formalnego chwytu) oraz dominantę stylistyczną (łac. dominans- panujący,



sprawdzić, jaki jest centralny element stylu utworu np. kontrast, nagromadzenie metafor, neologizmów, instrumentacja głoskowa).

5. Wyodrębnijmy elementy świata przedstawionego:

- Kto jest osobą mówiącą w wierszu? (podmiot liryczny – „ja liryczne” czy podmiot zbiorowy)
- Kto jest adresatem utworu?
- Z jakim rodzajem liryki mamy do czynienia?
- Wyodrębnijmy wyrazy, zwroty o szczególnym znaczeniu, budzące skojarzenia – które z nich są niezwykle trafne lub ponadczasowe?
- Sprawdźmy, co się w wierszu dzieje, czy mamy do czynienia ze statycznym opisem, wydarzeniem, dynamiczną akcją?
- Czy obraz w wierszu jest realistyczny, czy fantastyczny (znajdźmy elementy deformujące rzeczywistość, ironiczne, groteskowe) ?

6. Przeanalizujmy kolejne obrazy poetyckie, motywy, konteksty.

W tym momencie zaczyna się nasza podróż do wnętrza poezji, bowiem musimy się przyjrzeć każdemu wersowi i pozwolić na skojarzenia, wyjaśnienia, interpretacje. Z drobnych elementów – obrazów budujemy całość i odślamy wizję świata, tłumaczymy sens całości. Możemy wybrać jedną z ścieżek interpretacji:

- Odczytujemy sensy poszczególnych strof, z których każda ukazuje jeden obraz lub motyw i budzi konkretne skojarzenia.
- Stawiamy na początku pracy hipotezę interpretacyjną, którą nasze badanie ma udowodnić i potwierdzić. Wyszukujemy więc „argumenty” z utworu, oceniamy je i podajemy własne rozwiązania, odwołania, przemyślenia.
- Możemy zrezygnować z analizy poszczególnych wersów „po kolei” na rzecz filozoficznych rozważań, odwołań do szerokiego kontekstu literackiej tradycji (umieszczamy wiersz w kontekście innych tekstów, z którymi koresponduje poprzez tematy, motywy lit.-poezja to skarbnica zbiorowej pamięci).
- Rozważamy każdy motyw wiersza w kontekście sytuacji egzystencjalnej współczesnego człowieka (stawiamy pytanie o uniwersalność i ponadczasowość wiersza).



W tej części pracy warto snuć refleksje i dedukować, wnioskować, szukać odniesień do innych utworów. Podsumowując – analiza obrazów w wierszu to odczytanie ich sensów plus odwołania, czyli własne refleksje, skojarzenia, przemyślenia prowadzące do interpretacji.

7. Zbadajmy warstwę wersyfikacyjną wiersza i oceńmy wpływ środków stylistycznych (tropów poetyckich) na możliwości interpretacji utworu.

Niektóre wiersze współczesne są pozbawione tradycyjnych środków stylistycznych, zbliżają się do języka prozy w innych jest sporo tropów poetyckich. Poeci celowo nadają swym utworom taki, a nie inny kształt, dlatego musisz dysponować wiedzą w zakresie poetyki – analizując obrazy w wierszu możemy jednocześnie opisywać wersyfikację, eksponować najciekawsze zabiegi poetyckie i oceniać środki stylistyczne. Często właśnie dzięki analizie tropów poetyckich możemy określić obraz świata, prezentowany przez autora. Zastanów się zatem jakie środki stylistyczne oraz fonetyczne zastosował poeta i w jakim celu (zbadaj warstwę leksykalną, składniową, słowotwórczą i fonetyczną).

8. Dokonajmy podsumowania i oceny wiersza.

Utwór poetycki budzi wzruszenia, przywołuje jakieś refleksje, kreuje obraz świata. Nie każdy jest wielbicielem poezji, niektórym młodym adeptom sztuki eseistycznej zachwyty nad wierszami wydają się przesadne. Jeśli jednak dokonujemy analizy i interpretacji wiersza, odkrywamy jego przesłanie czy ideę, nie należy oceniać utworu negatywnie, gdyż może to jedynie świadczyć o arogancji lub braku poetyckiej wrażliwości. Możemy wyrazić odmiennosc naszych gustów czy poglądów, jednak każdą ocenę należy uzasadnić. Jeżeli poddaliśmy utwór krytyce, doceniemy też jego walory i omówmy krótko w zakończeniu pracy.



ANALIZA TEMATÓW

Wiadomości: Niezrozumienie tytułu wypracowania może w rezultacie znacznie obniżyć ocenę lub nawet zdyskwalifikować całą pracę. Jeśli zatem chcemy pisać na dany temat, musimy go dokładnie przeanalizować, aby mieć pewność, że jesteśmy go w stanie zrealizować.

Tytuły wypracowań zawierają niezbędne do ich zrozumienia elementy:

1. Temat pracy mówiący, o czym ma być wypracowanie zawiera słowa-polecenia, których często trzeba się domyślić z kontekstu np.: dokonaj, wykaż, wyprowadź, skomentuj, porównaj, oceń, zestaw, poszukaj, obal, skrytykuj, ustosunkuj się do, zanalizuj, zauważ, wyjaśnij, przemyśl, zilustruj, udowodnij, rozwiń, przedstaw.
2. Określenia uściślające, zawężające obszar rozważań.
3. Materiał literacki (określony, domyślny lub do wyboru).
4. Punkt widzenia, gdy temat wymaga zajęcia w danej kwestii z góry określonego stanowiska.

Etapy analizy tematu:

1. Określenie głównego tematu.
2. Odnalezienie dodatkowych wskazówek.
3. Sprawdzenie, czy jest wymagany jakiś punkt widzenia i czy zgadza się on z poglądami piszącego.
4. Wyznaczenie zakresu materiału literackiego.

Zdecydowanie o formie wypowiedzi pisemnej (rozprawka, esej, interpretacja, sprawozdanie - recenzja).

5. Określenie zadań cząstkowych, które należy zrealizować w trakcie pisania (plan roboczy) np. dla tematu "Wielkie dzieła literatury światowej nie są na ogół optymistyczne(...)ale nie odbierają nadziei. Skomentuj to twierdzenie odwołując się do wybranych utworów:

- Wybranie tezy np. wielkie dzieła literatury nie są optymistyczne
- Funkcje nadziei
- Pesymizm wynikający z dzieł literackich-przyczyny
- Co podtrzymuje nadzieję w utworach literackich?
- Zakończenie-wnioski



Zadania:

1. Które z informacji zapisanych w skróconym konspekcie nadają się do wykorzystania w pracy na temat: Mieć albo być-czy dylemat tylko współczesny? Rozwiń te myśli odwołując się do wybranych utworów literackich.

Wstęp

- a) Materializm wychodzi z założenia, że świat istnieje obiektywnie, niezależnie od świadomości; w rozumieniu potocznym materialistą jest człowiek oceniający wszystko z punktu widzenia własnych korzyści.
- b) Idealizm zakłada, że duch, świadomość są ważniejsze, pierwotne w stosunku do materii; potocznie mianem idealisty określa się człowieka kierującego się wzniosłymi zasadami, ideami, zdolnego do poświęceń, marzyciela.
- c) Psychoanaliza zapoczątkowana przez Zygmunta Freuda uzasadnia wybory dokonywane przez człowieka z punktu widzenia pierwotnych instynktów.

Rozwinięcie

- a) Teoria Freuda: id, ego i superego („Granica”, „Wariat i zakonnica”).
- b) Materializm – racja „mieć” („Skąpiec”, „Moralność pani Dulskiej”, „Mieszkańcy”).
- c) Idealizm – racja „być” („Legenda o św. Aleksym”, „Hamlet”, „Ludzie bezdomni”, „Dżuma”)
- d) Współczesna reklama (hasła reklamowe przyczyniają się do zwiększenia popytu).
- e) Satyra w walce o duszę i ciało konsumenta (wyśmiewanie konsumpcjonizmu)

Zakończenie

- a) Własne refleksje i obserwacje o tym, co zwycięża we współczesnym świecie- koncepcja „mieć” czy „być”.
- b) Jak poradzić sobie z pragnieniem posiadania- kilka sposobów.



2. Dopisz do każdego tematu będące w domyśle słowo – polecenie (może być ich kilka).
- Niepokoje człowieka końca wieku i próby ich przezwyciężenia w literaturze młodopolskiej i współczesnej.
 - Poetyckie rozważania o narodzie w wierszach Cz. Miłosza "Naród" i Z. Herberta „Rozważania o problemie narodu”.
 - Literackie wizje szczęścia ukształtowane w różnych epokach, a Twoja wizja arkadii XXI wieku.
 - „Bierność wobec zła jest równoznaczna z jego aprobatą”. Obecność myśli A. Einsteina w literaturze XX wieku i Twoim życiu.
 - Jak tworzą się zbrodniarze? Literatura źródłem informacji o wpływie różnych czynników na degenerację jednostki.
 - Człowiek- tułacz- wędrowiec w wierszach C.K. Norwida „Pielgrzym” i E. Stachury „Przebyłem noc właśnie...”.
 - Dezintegracja osobowości w świecie form i stereotypów (np. utwory F. Kafki, B. Schulza, W. Gombrowicza, T. Różewicza).
 - Sen nad Polską i sen o Polsce w literaturze romantycznej, „Weselu” i „Przedwiośniu”.
 - Romantyzm- zjawisko wiecznie żywe.
 - Które propozycje literatury europejskiej uznajesz za najbardziej wartościowe?
3. Określ jaki rodzaj pracy pisemnej sugerują tematy z ćwiczenia nr 2.
- f)
 - g)
 - h)
 - i)
 - j)
4. Zapisz własnymi słowami, jakiego punktu widzenia wymagają podane tematy.
- Dzieła literackie, które pomagają człowiekowi wchodzącemu w dorosłe życie ustalają jego kodeks moralny



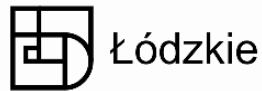
- b) Ojczyzna ponad wszystko. Uzasadnij, że niektóre utwory literatury polskiej mogą być lekcją patriotyzmu dla młodego czytelnika u progu nowego tysiąclecia
- c) „Nikt nie może być szczęśliwy, kto dba tylko o siebie”. Rozważ myśl Seneki, przyglądając się wybranym bohaterom literackim.
- d) Ewolucja postaw patriotycznych w historii naszego narodu na podstawie poznanych utworów odrodzenia, oświecenia i romantyzmu.
- e) Ciekawy i intrygujący świat symboli literackich w wybranych dziełach pisarzy XIX i XX wieku.
- f) „Czyta się w coraz głębszych głębiach tak, że czytanie każdego arcydzieła jest nieskończone”. Słowa Norwida wykorzystaj w pracy poświęconej utworowi, który według Ciebie zasługuje na miano arcydzieła.
- g) Czy wróżysz literaturze, czyli sztuce słowa, odzyskanie jej uprzywilejowanego miejsca wśród innych sztuk? Podziel się swoimi przemyśleniami na ten temat.
- h) Literatura wieków minionych czy utwory powstałe w naszym stuleciu? Uzasadnij, które teksty czytasz chętniej, sięgnij do kilku wybranych.
- i) Nie kłamstwo, lecz prawda zabija nadzieję. Rozważ to stwierdzenie na przykładzie wybranych utworów literackich.
5. Skróć do minimum tematy wypracowań z powyższego ćwiczenia tak, aby zawierały tylko zasadniczą myśl pracy, zaczynając od podanego słowa.
- a) Przedstaw
- b) Uzasadnij
- c) Rozważ



- d) Prześledź
 - e) Zaprezentuj
 - f) Słowa
 - g) Odpowiedz
 - h) Zdecyduj
 - i) Udowodnij
6. Wykonaj ćwiczenie podobne do poprzedniego, tym razem zaczynając samodzielnie.
- a) „Jakaż jest przeciw włócznie złego twoja tarcza?(...)”. Moje podróże po krainie literatury w poszukiwaniu systemu wartości.
.....
 - b) „Kształtem miłości piękno jest...”pisał C.K. Norwid. A jak widzieli ją i opisywali inni?
 - c) Dwugłos w obronie bezcennych wartości: „Giordano Bruno” L. Staffa i „Campo di Fiori” Cz. Miłosza.
.....
 - d) Zmierzamy do wspólnej Europy. Co kultura polska (np. film, literatura) może zaproponować mieszkańcom Starego Kontynentu?
 - e) Tęsknota za szczęściem rodzinnym – odwieczny motyw literacki funkcjonujący do dzisiaj. Podaj przykłady.
.....
 - f) „Jarmark cudów” W. Szymborskiej jako artystyczna wizja postrzegania świata.
.....
 - g) „Przyszłość ocala, co jej potrzebne”. Rozważania o stałej obecności antyku i Biblii w literaturze i sztuce współczesnej.
.....
 - h) Uroda życia i dramat egzystencji w prozie XX-lecia międzywojennego.
.....



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Broszura bezpłatna, współfinansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego

TESTY I PYTANIA SPRAWDZAJĄCE



Test diagnostyczny dla klasy I szkół ponadgimnazjalnych

Grupa A

Opracował: Dariusz Chętkowski
Czas pracy: 3 godziny lekcyjne
Liczba punktów: 70
Część I – 20 p
Część II – 50 p

Droga Uczennico/Drogi Uczniu,

Otrzymujesz do rozwiązania test, który pomoże Ci sprawdzić, w jakim stopniu rozumiesz informacje zawarte w tekście popularnonaukowym i w utworze literackim. Przeczytaj uważnie obydwa teksty oraz związane z nimi pytania i polecenia. Jeśli nie potrafisz od razu udzielić odpowiedzi, przejdź do następnego zadania. Pamiętaj, aby wrócić do pominiętych zadań w późniejszym czasie. Staraj się pracować najlepiej, jak potrafisz. Wyniki tego testu posłużą do podniesienia jakości pracy na lekcjach języka polskiego w Twojej klasie. Powodzenia!

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Przeczytaj uważnie poniższy tekst, a następnie wykonaj związane z nim zadania. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami, chyba że w zadaniu polecono inaczej.

Dziedzictwo średniowiecza

1. Na pewno w wyniku tych badań następuje kolejna, tym razem oparta na fundamencie wiedzy, rewolucja średniowiecza jako epoki początków, epoki przemian, ruchu, epoki znającej już lwia część naszych dzisiejszych zmartwień. [...] Odpowiednim mottem dla tych rozważań byłby podtytuł rozprawy F. G. Gentry o recepcji średniowiecza w Stanach Zjednoczonych: „przeszłość ma jednak przyszłość!” [...]
2. Jeśli jednak mówi się dziś o „korzeniach Europy”, o zjednoczonej Europie [...], to chcąc nie chcąc nawiązuje się do przeszłości, do państwa Karola Wielkiego, tworzącego obszar, którego gospodarka i kultura mają stanowić model dla nowożytnego świata. [...]
3. Co w skali szerszej, europejskiej czy światowej pozostawiło po sobie średniowiecze, o którym pisano tak wiele dobrego i tak wiele złego? Sądzić można, że – jak w każdej epoce – pisano słusznie i w jednym, i w drugim przypadku. Niemniej jednak przy próbie jego oceny wyjść można z konstatacji podstawowej: korzenie współczesności tkwią w średniowieczu.
4. Nie chodzi nawet wyłącznie o Europę, chodzi o cały nasz glob. Nie w antyku, z którego oczywiście wiele czerpiemy, nie w dobie nowożytnej, która coraz szybciej zmienia kształt świata, ale właśnie w średniowieczu narodziły się załaski układów politycznych, gospodarczych i kulturalnych, które towarzyszą nam do dziś. [...]
5. Nie sposób oceniać szans rozwoju i uwarunkowań psychicznych ludzi dzisiejszej Europy bez uwzględnienia jej średniowiecznej przeszłości. To wówczas narodziły się narody. [...] Do niewątpliwych trwałych wartości odziedziczonych po średniowieczu należała działalność uczonych, „zawodowych intelektualistów”, szczególnie od czasu, kiedy uniwersytety stały się trwałym składnikiem życia umysłowego Europy. Ich wydziały – teologii i filozofii, prawa i medycyny, katedry sztuk wyzwolonych – z biegiem czasu stały się pracowniami naukowymi, które i uczyły, i prowadziły do osiągnięć ważnych dla działalności praktycznej. [...]
6. Ogólnie można powiedzieć, że w dzisiejszej świadomości Europejczyka wiele jest składników rodem ze średniowiecza. Należą do nich różne pojęcia z epoki rycerskiej: eksponowanie prawości, honoru, wierności. Liryka do dziś przyjmuje wzory stanowiące motywy przewodnie romansów, ukazujących potężną siłę namiętności ludzkich. Nie do pomysłenia byłby kształt świadomości zbiorowej Francuzów bez Joanny d’Arc, Niemców bez Barbarossy, obu nacji bez Karola Wielkiego, Polaków bez Chrobrego czy Rosjan bez Dymitra Dońskiego.
7. Równie ważną rolę odgrywają dzieła stworzone w owej epoce, a stanowiące dziś nasz dowód tożsamości narodowej czy państwowej. Wawel, katedry w Reims czy w Yorku, sobór św. Zofii w Kijowie, wielkie bazyliki Rzymu, stare miasta w Ratyźbonie, Pradze, Lubece, Poznaniu – przykładów podobnych można by mnożyć bez liku – stanowią dorobek cywilizacji żywy do dziś. [...] Jeśli dziś marzymy o zjednoczonym kontynencie równoprawnych narodów, to odwołujemy się do wizji stworzonej po raz pierwszy w wiekach średnich.

H. Samsonowicz, *Dziedzictwo średniowiecza*
(cyt. za *Barwy epok. KiL*, cz.1, s.168)



12 Test diagnostyczny

Zadanie 1 (3 p)

A) Wyjaśnij, jak rozumiesz użyte w akapicie 1 wyrażenie: „Iwvia część”. B) Co oznacza opinia autora, że średniowiecze to epoka „znająca już Iwvią część naszych dzisiejszych zmartwień”?

A)

B)

Zadanie 2 (1 p)

Jaką funkcję w akapicie 1 pełni cudzysłów w zdaniu: „przeszłość ma jednak przyszłość”?

- A. sygnalizuje ironię,
- B. wyodrębnia cytata,
- C. wyodrębnia nazwę własną,
- D. wskazuje na przenośne znaczenie.

Zadanie 3 (1 p)

Użyte w akapicie 2 wyrażenie „korzenie Europy” należy rozumieć:

- A. dosłownie,
- B. symbolicznie,
- C. ironicznie,
- D. przenośnie.

Zadanie 4 (1 p)

W podanym zdaniu: „...gospodarka i kultura mają stanowić model dla nowożytnego świata.” Podkreślony wyraz zastap bliskoznacznym, tak by nie zmieniać znaczenia wypowiedzi.

Zadanie 5 (1 p)

Biorąc pod uwagę treść akapitu 2, można stwierdzić, że państwo Karola Wielkiego istniało w:

- A. starożytności,
- B. średniowieczu,
- C. w czasach nowożytnych,
- D. w średniowieczu i w czasach nowożytnych.

Zadanie 6 (1 p)

Z akapitu 3 wynika, że autor uznaje słusność:

- A. pisania o średniowieczu wyłącznie źle,
- B. pisania o średniowieczu wyłącznie dobrze,
- C. pisania o średniowieczu zarówno dobrze, jak i źle,
- D. pisania o średniowieczu bez formułowania ocen.

Zadanie 7 (1 p)

„Konstatacja” to inaczej:

- A. postawienie pytania,
- B. stwierdzenie czegoś,
- C. wyrażenie wątpliwości,
- D. podanie argumentu.

Zadanie 8 (1 p)

Wyjaśnij, jak rozumiesz opinię autora, że „korzenie współczesności tkwią w średniowieczu”.



Zadanie 9 (1 p)

W akapicie 4 w wyrażeniu „układy polityczne” podkreślone słowo ma odcień:

- A. negatywny,
- B. ironiczny,
- C. neutralny,
- D. wulgarny.

Zadanie 10 (1 p)

W jednym zdaniu wyjaśnij, co oznacza informacja, że w średniowieczu narodziły się narody (akapit 5).

.....

.....

Zadanie 11 (2 p)

Dlaczego – zdaniem autora – uniwersytety to szczególnie cenna spuścizna średniowiecza? Podaj dwa argumenty.

- 1)
- 2)

Zadanie 12 (2 p)

Biorąc pod uwagę treść akapitu 5, napisz, czym charakteryzował się średniowieczny uniwersytet.

.....

.....

.....

Zadanie 13 (2 p)

Wymień 3 przykłady wpływu średniowiecza na umysłowość współczesnych Europejczyków (akapit 6).

- 1)
- 2)
- 3)

Zadanie 14 (1 p)

Co oznacza twierdzenie, że liczne dzieła średniowiecza stanowią dziś dowód tożsamości narodowej lub państwowej?

.....

.....

Zadanie 15 (1 p)

Na podstawie ostatniego zdania akapitu 7 wyjaśnij, co łączy średniowiecze i współczesność. Odpowiedz jednym zdaniem?

.....

.....

Zadania od 1 do 15 maksimum 20 punktów



14 Test diagnostyczny

Część II – pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu.

Wybierz temat i napisz wypracowanie nie krótsze niż 250 słów (tj. nie mniej niż 2 strony).

Temat 1. Porównaj obraz Matki Boskiej w średniowiecznym wierszu *Bogurodzica* i współczesnym liryku K. K. Baczyńskiego pt.: *Modlitwa do Bogarodzicy*.

Bogurodzica

Bogurodzica dziewica, Bogiem stawiana Maryja,
U twego Syna Gospodzina, matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleison
Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napelní myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jąż nosimy,
A dać raczy, jegoż prosimy,
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleison.

Krzysztof Kamil Baczyński

Modlitwa do Bogarodzicy

Któraś wiodła jak bór pomruków
dłucha ziemi tej skutego w zbroi szereg,
prowadź nocne drogi jego wnuków,
byśmy milcząc umieli umierać.
Któraś była muzyki deszczem,
a przejrzysta jak świt i płomień,
daj nam usta jak obłoki niebieskie,
które czyste – pod toczącym się gromem.
Która ziemi się uczyłaś przy Bogu,
w której ziemia jak niebo się stała,
daj nam z ognia twego pas i ostrogi,
ale włóż je na człowiecze ciała.
Któraś serce jak morze rozdarła
w synu ziemi i synu nieba,
o, naucz matki nasze,
jak cierpieć trzeba.
Która jesteś jak nad czarnym lasem
blask – pogody słonecznej kościół,
nagnij pochmurą broń naszą,
gdy zaczniemy walczyć miłością.
21 III 44 r.

Temat 2. Interpretując poniższy fragment wiersza K. Iłłakowiczówny, wyjaśnij, w jakiej sytuacji znalazła się żona świętego Aleksego, określ jej uczucia i stan psychiczny. Pisząc pracę, wykorzystaj znajomość *Legendy o św. Aleksym*.
K. Iłłakowiczówna

Opowieść małżonki świętego Aleksego (fragment)

Zostawiona sama wśród nocy, w oczekiwaniu,
spędziłam czas do rana na pustym bez Ciebie posłaniu,
owinięta twego płaszcza rycerską purpurą,

o Aleksy.

Czekałam na Ciebie lat dziesięć i dwadzieścia,
i trzydzieści z górą,
młoda, piękna, pachnąca – potem zimna, twarda,
z zeschniętą, pomarszczoną skórą,
Na wezgielciu mym pozostał pas i płaszcz twój
purpurowy zwinięty,

o Aleksy.

Wysyłałam po Ciebie sługi i wysyłałam po Ciebie okręty...
...Nie przywiedziono Cię... Lecz wieść głosiła, żeś
święty...

I zagasła mi twoja twarz, i tysiączne miałeś dla mnie lica,
o Aleksy.

Ja – miłująca Cię, ja – ślubowana Ci oblubienica...

Lecz tyś odszedł... Stopy bose, sakwa, kij i Włosienica,
I mrowie robactwa, i dokoła twarzy plugawe żebraków,
o Aleksy.

I chwytalam się nadziei, jak odlatujących ptaków,
i biegłam do wróżbitów, i szukałam na niebie znaków,
i biłam głową o mur, i wzywałam Cię w imię Jezu
Chrysta,

o Aleksy. [...]

(cyt. za *Barwy epok. KIL, cz.2, s.158*)



Test diagnostyczny dla klasy I szkół ponadgimnazjalnych Grupa B

Opracował: Dariusz Chętkowski
Czas pracy: 3 godziny lekcyjne
Liczba punktów: 70
Część I – 20 p
Część II – 50 p

Droga Uczennico/Drogi Uczniu,
Otrzymasz do rozwiązania test, który pomoże Ci sprawdzić, w jakim stopniu rozumiesz informacje zawarte w tekście popularnonaukowym i w utworze literackim. Przeczytaj uważnie obydwa teksty oraz związane z nimi pytania i polecenia. Jeśli nie potrafisz od razu udzielić odpowiedzi, przejdź do następnego zadania. Pamiętaj, aby wrócić do pominiętych zadań w późniejszym czasie. Staraj się pracować najlepiej, jak potrafisz. Wyniki tego testu posłużą do podniesienia jakości pracy na lekcjach języka polskiego w Twojej klasie. Powodzenia!

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Przeczytaj uważnie poniższy tekst, a następnie wykonaj związane z nim zadania. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami, chyba że w zadaniu polecono inaczej.

Dziedzictwo średniowiecza

1. Na pewno w wyniku tych badań następuje kolejna, tym razem oparta na fundamencie wiedzy, rewaloryzacja średniowiecza jako epoki początków, epoki przemian, ruchu, epoki znającej już lwią część naszych dzisiejszych zmartwień. [...] Odpowiednim mottem dla tych rozważań byłby podtytuł rozprawy F. G. Gentry o recepcji średniowiecza w Stanach Zjednoczonych: „przeszłość ma jednak przyszłość!” [...]
2. Jeśli jednak mówi się dziś o „korzeniach Europy”, o zjednoczonej Europie [...], to chcąc nie chcąc nawiązuje się do przeszłości, do państwa Karola Wielkiego, tworzącego obszar, którego gospodarka i kultura mają stanowić model dla nowożytnego świata. [...]
3. Co w skali szerszej, europejskiej czy światowej pozostawiło po sobie średniowiecze, o którym pisano tak wiele dobrego i tak wiele złego? Sądzić można, że – jak w każdej epoce – pisano słusznie i w jednym, i w drugim przypadku. Niemniej jednak przy próbie jego oceny wyjść można z konstatacji podstawowej: korzenie współczesności tkwią w średniowieczu.
4. Nie chodzi nawet wyłącznie o Europę, chodzi o cały nasz glob. Nie w antyku, z którego oczywiście wiele czerpiemy, nie w dobie nowożytnej, która coraz szybciej zmienia kształt świata, ale właśnie w średniowieczu narodziły się załóżki układów politycznych, gospodarczych i kulturalnych, które towarzyszą nam do dziś. [...]
5. Nie sposób ocenić szans rozwoju i uwarunkowań psychicznych ludzi dzisiejszej Europy bez uwzględnienia jej średniowiecznej przeszłości. To wówczas narodziły się narody. [...] Do niewątpliwych trwałych wartości odziedziczonych po średniowieczu należała działalność uczonych, „zawodowych intelektualistów”, szczególnie od czasu, kiedy uniwersytety stały się trwałym składnikiem życia umysłowego Europy. Ich wydziały – teologii i filozofii, prawa i medycyny, katedry sztuk wyzwolonych – z biegiem czasu stały się pracowniami naukowymi, które i uczyły, i prowadziły do osiągnięć ważnych dla działalności praktycznej. [...]
6. Ogólnie można powiedzieć, że w dzisiejszej świadomości Europejczyka wiele jest składników rodem ze średniowiecza. Należą do nich różne pojęcia z epoki rycerskiej: eksponowanie prawości, honoru, wierności. Liryka do dziś przyjmuje wzory stanowiące motyw przewodni romansów, ukazujących potężną siłę namiętności ludzkich. Nie do pomysłenia byłby kształt świadomości zbiorowej Francuzów bez Joanny d'Arc, Niemców bez Barbarossy, obu nacji bez Karola Wielkiego, Polaków bez Chrobrego czy Rosjan bez Dymitra Dońskiego.
7. Równie ważną rolę odgrywają dzieła stworzone w owej epoce, a stanowiące dziś nasz dowód tożsamości narodowej czy państwowej. Wawel, katedry w Reims czy w Yorku, sobór św. Zofii w Kijowie, wielkie bazyliki Rzymu, stare miasta w Ratybonie, Pradze, Lubece, Poznaniu – przykładów podobnych można by mnożyć bez liku – stanowią dorobek cywilizacji żywy do dziś. [...] Jeśli dziś marzymy o zjednoczonym kontynencie równoprawnych narodów, to odwołujemy się do wizji stworzonej po raz pierwszy w wiekach średnich.

H. Samsonowicz, *Dziedzictwo średniowiecza*
(cyt. za *Barwy epok. KiL*, cz.1, s.168)



18 Test diagnostyczny

Zadanie 1 (1 p)

Co oznacza użyte w akapicie 1 pojęcie „rewaloryzacja”?

- A. przywrócenie dawnej wartości,
- B. ujawnienie czegoś niezwykłego,
- C. okazanie szacunku,
- D. domaganie się zmiany znaczenia.

Zadanie 2 (3 p)

A) Wyjaśnij, jak rozumiesz użyte w akapicie 1 zdanie: „przeszłość ma jednak przyszłość”. B) Dlaczego autor chciałby posłużyć się tym zdaniem jako mottem swoich rozważań?

A)

B)

Zadanie 3 (1 p)

Biorąc pod uwagę treść akapitu 2, można stwierdzić, że epoka średniowiecza w stosunku do czasów nowożytnych była:

- A. wcześniej,
- B. później,
- C. ani wcześniej, ani później,
- D. częściowo wcześniej, częściowo później.

Zadanie 4 (1 p)

Jaką funkcję w akapicie 2 pełni cudzysłów w wyrażeniu: „korzenie Europy”?

- A. sygnalizuje ironię,
- B. wyodrębnia cytaty,
- C. wyodrębnia nazwę własną,
- D. wskazuje na przerośnięte znaczenie.

Zadanie 5 (1 p)

W podanym zdaniu: „...gospodarka i kultura mają stanowić model dla nowożytnego świata.” Podkreślony wyraz zastąp bliskoznacznym, tak by nie zmieniać znaczenia wypowiedzi.

.....

Zadanie 6 (1 p)

Z akapitu 3 wynika, że na temat średniowiecza wypowiedziano się:

- A. wyłącznie pozytywnie,
- B. wyłącznie negatywnie,
- C. zarówno pozytywnie, jak i negatywnie,
- D. ani pozytywnie, ani negatywnie.

Zadanie 7 (1 p)

Wyjaśnij, jak rozumiesz opinię autora, że „korzenie współczesności tkwią w średniowieczu”.

.....

.....

.....



Zadanie 8 (1 p)

W akapicie 3 występuje przecinek postawiony przed spójnikiem „i” („pisanu słusznie i w jednym i w drugim przypadku”), ponieważ:

- A. zawsze należy stawiać przecinek przed spójnikiem „i”,
- B. należy stawiać przecinek, gdy spójnik „i” jest użyty po raz kolejny w wyliczeniu,
- C. można postawić przecinek, ale nie trzeba,
- D. popełniono błąd interpunkcyjny.

Zadanie 9 (1 p)

W akapicie 4 w wyrażeniu „układy polityczne” podkreślone słowo ma odcień:

- A. ironiczny,
- B. negatywny,
- C. neutralny,
- D. wulgarny.

Zadanie 10 (1 p)

W jednym zdaniu wyjaśnij, co oznacza występujące w akapicie 5 określenie „zawodowi intelektualiści”.

.....

.....

.....

Zadanie 11 (2 p)

W akapicie 5 autor dowodzi, że trwałą wartością, jaką odziedziczyliśmy po średniowieczu, jest działalność uczonych. Jak uzasadnia swoją opinię?

.....

.....

.....

Zadanie 12 (2 p)

Biorąc pod uwagę treść akapitu 5, napisz, czym charakteryzował się średniowieczny uniwersytet.

.....

.....

.....

Zadanie 13 (1 p)

Co łączy Joannę d’Arc, Barbarosę, Karola Wielkiego, Bolesława Chrobrego i Dymitra Dońskiego? Odpowiedz jednym zdaniem.

.....

.....

Zadanie 14 (2 p)

A) W jakim celu autor podaje przykłady dzieł średniowiecznych, takich jak Wawel, katedra w Reims czy stare miasta w Pradze, Lubece i Poznaniu? B) Co oznacza uwaga, że przykładów tych może mnożyć bez liku?



20 Test diagnostyczny

- A)
-
- B)
-

Zadanie 15 (1 p)

Co oznacza twierdzenie autora, że marzenia o zjednoczonej Europie nawiązują do ideału średniowiecznego?

.....

.....

Zadania od 1 do 15 maksimum 20 punktów

Część II – pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu.

Wybierz temat i napisz wypracowanie nie krótsze niż 250 słów (tj. nie mniej niż 2 strony).

Temat 1. Porównaj obraz Matki Boskiej w średniowiecznym wierszu *Bogurodzica* i współczesnym liryku K. K. Baczyńskiego pt. *Modlitwa do Bogarodzicy*.

Bogurodzica

Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiona Maryja,
U twego Syna Gospodzina, matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleison.
Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napelní myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jaż nosimy,
A dać raczy, jegoż prosimy,
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleison.

Krzysztof Kamil Baczyński

Modlitwa do Bogarodzicy

Któraś wiodła jak bór pomruków
ducha ziemi tej skutego w zbroi szereg,
prowadź nocne drogi jego wnuków,
byśmy milcząc umieli umierać.
Któraś była muzyki deszczem,
a przejrzysta jak świt i płomień,
daj nam usta jak obłoki niebieskie,
które czyste – pod toczącym się gromem.
Która ziemi się uczyłaś przy Bogu,
w której ziemia jak niebo się stała,
daj nam z ognia twego pas i ostrogi,
ale włóż je na człowiecze ciała.
Któraś serce jak morze rozdarła
w synu ziemi i synu nieba,
o, naucz matki nasze,
jak cierpieć trzeba.
Która jesteś jak nad czarnym lasem
blask – pogody słonecznej kościół,
nagnij pochmurną broń naszą,
gdy zaczniemy walczyć miłością.
21 III 44 r.



Temat 2. Interpretując poniższy fragment wiersza K. Iłłakowiczówny, wyjaśnij, w jakiej sytuacji znalazła się żona świętego Aleksego, określ jej uczucia i stan psychiczny. Pisząc pracę, wykorzystaj znajomość *Legandy o św. Aleksym*.
K. Iłłakowiczówna

Opowieść małżonki świętego Aleksego (fragment)

Zostawiona sama wśród nocy, w oczekiwaniu,
spędziłam czas do rana na pustym bez Ciebie posłaniu,
owinięta twego płaszcza rycerską purpurą,

o Aleksy.

Czekałam na Ciebie lat dziesięć i dwadzieścia,
i trzydzieści z górą,
młoda, piękna, pachnąca – potem zimna, twarda,
z zeschniętą, pomarszczoną skórą,

Na wezgielciu mym pozostał pas i płaszcz twój
purpurowy zwinięty,

o Aleksy.

Wysyłałam po Ciebie sługi i wysyłałam po Ciebie okręty...

...Nie przywieziono Cię... Lecz wieść głosiła, żeś
święty...

I zagasiła mi twoja twarz, i tysiącne miałeś dla mnie lica,
o Aleksy.

Ja – miłująca Cię, ja – ślubowana Ci oblubienica...

Lecz tyś odszedł... Stopy bosa, sakwa, kij i Włosienica,

I mrowie robactwa, i dokota twarze plugawe żebraków,
o Aleksy.

I chwyciłam się nadziei, jak odlatujących ptaków,
i biegłam do wróżbitów, i szukałam na niebie znaków,
i biłam głową o mur, i wzywałam Cię w imię Jezusa
Chrysta,

o Aleksy. [...]

(cyt. za *Barwy epok. KiL*, cz. 2, s. 158)

Wybieram temat ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....



Klucz rozwiązania testu diagnostycznego dla klasy I szkół ponadgimnazjalnych

Opracował: Dariusz Chętkowski

Grupa A

Odpowiedzi i punktacja zadań 1-15

Zadanie	Odpowiedź	Liczba punktów	Uwagi
1	A) kłopotliwie, niechętnie, z powściągliwością B) kłopotliwie, ostro, z naciskiem, z niezłomnym powołaniem, bojkotując większość problemów, które trąbiły do niego.	1	1 p. za część A, za część B 0 punktów
2	A	1	
3	B	1	
4	Może być.	1	
5	A	1	
6	C	1	
7	B	1	
8	Może. Poczucie tego, co funkcjonuje w społeczeństwie, oznacza, trąbiąc w sposób odwrócony.	1	
9	C	1	
10	Może. Wzrost społecznej świadomości może przyczynić się do zmiany. Może. Oznacza, że w świadomości człowieka pojawia się norma, jego dążenie, a nie jest jej.	1	
11	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
12	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
13	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	1 punkt za część A, 2 punkty za część B
14	Może. Głównie w świadomości człowieka pojawia się norma, jego dążenie, a nie jest jej. Może. Poczucie tego, co funkcjonuje w społeczeństwie, oznacza, trąbiąc w sposób odwrócony. Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	
15	Może. Świadomość społeczeństwa może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	

Grupa B

Odpowiedzi i punktacja zadań 1-15

Zadanie	Odpowiedź	Liczba punktów	Uwagi
1	A	1	
2	A) kłopotliwie, niechętnie, z powściągliwością B) kłopotliwie, ostro, z naciskiem, z niezłomnym powołaniem, bojkotując większość problemów, które trąbiły do niego.	1	1 p. za część A, za część B 0 punktów
3	A	1	
4	B	1	
5	Może być.	1	
6	C	1	
7	Może. Poczucie tego, co funkcjonuje w społeczeństwie, oznacza, trąbiąc w sposób odwrócony.	1	
8	A	1	
9	C	1	
10	Może. Wzrost społecznej świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	
11	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
12	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
13	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
14	A) kłopotliwie, niechętnie, z powściągliwością B) kłopotliwie, ostro, z naciskiem, z niezłomnym powołaniem, bojkotując większość problemów, które trąbiły do niego. Może. Wzrost społecznej świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	0-1 p. p.
15	Może. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany. Wzrost świadomości może przyczynić się do zmiany.	1	



Klasa II

Test nr 1 – sprawdzający poziom wiedzy polonistycznej uczniów na początku roku szkolnego przed przystąpieniem do realizacji projektu.

WYPEŁNIA UCZEŃ

Data urodzenia ucznia

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

dzień miesiąc rok

Kod ucznia

--	--	--

SPRAWDZIAN Z JĘZYKA POLSKIEGO NA ROZPOCZĘCIE NAUKI W DRUGIEJ KLASIE SZKOŁY PONADGIMNAZJALNEJ POZIOM PODSTAWOWY

Informacje dla ucznia

1. Sprawdź, czy sprawdzian ma 11 stron. Ewentualny brak stron lub inne usterki zgłoś nauczycielowi.
2. Na tej stronie i na karcie odpowiedzi wpisz swój kod i datę urodzenia.
3. Czytaj uważnie wszystkie teksty i zadania.
4. Rozwiązania zadań zapisuj długopisem lub piórem. Nie używaj korektora.
5. Rozwiązania zadań zamieść w miejscu na to wyznaczonym.
6. Redagując odpowiedzi, możesz wykorzystać brudnopis. Zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.

Powodzenia!

**Czas pracy:
90 minut**

**Część I
18 punktów**

**Część II
22 punktów**



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*

CZEŚĆ I ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie wykonaj polecenia. Udzielaj tyłu odpowiedzi, o ile Cię poproszono.

Tekst I

Jan Kochanowski

Pieśń IX (z Ksiąg pierwszych)

Chcemy sobie być radzi?
Rozkaż, panie, czeladzi,
Niechaj na stół dobrego wina przynaszają,
A przy tym w złote gęśli albo w lutnię grają.

Kto tak mądry, że zgadnie,
Co nań jutro przypadnie?
Sam Bóg wie przyszłe rzeczy, a śmieje się z nieba,
Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba.

Szafuj gotowym bacznie!
Ostatek, jako zacznie,
Tak Fortuna niech kona: raczy li łaskawie,
Raczy li też inaczej; my siedziem w jej prawie.

U Fortuny to snadnie,
Że kto stojąc upadnie;
A który był dopiero u niej pod nogami,
Patrzajże go po chwili, a on gardzi nami.

Wszystko się dziwnie plecie
Na tym tu biednym świecie;
A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić,
I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić.

Próżno ma mieć na pieczy
Śmiertelny wieczne rzeczy;
Dosyć na tym, kiedy wie, że go to nie minie,
Co z przejrzzenia Pańskiego od wieku mu płynie.

A nigdy nie zablądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym się nie wznosić.

Chwałę szczęście stateczne:
Nie chce li też być wieczne,
Spuszczę, com wziął, a w cnotę własną się ogarnę
I ucziwej chudoby bez posagu pragnę.



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*



Nie umiem ja, gdy w żagle
Uderzą wiatry nagle,
Krzyżem padać i świętych przenajdować dary,
Aby łakomej wodzie tureckie towary

Bogactwa nie przydały
Wpadwszy gdzie między skały;
Tam ja bezpiecznym sercem i pełen otuchy
W równej fuście popłynę przez morskie rozruchy.

J. Kochanowski, *Utwory wybrane*, Poznań 1994, Wydawnictwo Zysk i S-ka, s. 129–130.

Zadanie 1. (0–1)

I. Oceń prawdziwość poniższych zdań dotyczących życia i twórczości Jana Kochanowskiego. Podkreśl odpowiednio: PRAWDA lub FAŁSZ.

- | | | |
|--|--------|-------|
| A. Był człowiekiem gruntownie wykształconym. | PRAWDA | FAŁSZ |
| B. Wzorował się na literaturze antyku. | PRAWDA | FAŁSZ |
| C. Pisał wyłącznie w języku polskim. | PRAWDA | FAŁSZ |
| D. Żył w XVII wieku. | PRAWDA | FAŁSZ |

Zadanie 2. (0–1)

Wskaż odpowiedź zawierającą właściwą definicję pieśni.

- A. Utwór liryczny o żartobliwym, często okolicznościowym charakterze, oparty na dowcipnym pomysle, zakończony puentą, zbliżony do epigramatu.
- B. Utwór liryczny, wywodzący się z antyku, pierwotnie związany z muzyką; jego cechy charakterystyczne to (m.in.): stroficzność oraz obecność elementów rytmizujących.
- C. Utwór liryczny o charakterze poważnym, melancholijnym, zwykle o refleksyjnym nastroju, utrzymany w tonie zadumy.
- D. Utwór liryczny o uroczystym, podniosłym charakterze, cechujący się patetycznym stylem.

Zadanie 3. (0–1)

Określ temat utworu.



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*

Zadanie 4. (0–2)

Kto jest podmiotem lirycznym w *Pieśni IX*? Uzasadnij odpowiedź.

Określenie podmiotu lirycznego	Argument
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Zadanie 5. (0–1)

Kto jest adresatem pieśni?

Zadanie 6. (0–1)

Jaki motyw mitologiczny został wykorzystany w utworze?

Zadanie 7. (0–2)

Jaką filozofię propaguje autor w słowach:

- a) *Kto tak mądry, że zgadnie,
Co nań jutro przypadnie?
Sam Bóg wie przyszłe rzeczy, a śmieje się z nieba,
Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba.*
- b) *A nigdy nie zabłądzi,
Kto tak umysł narządzi,
Jakoby umiał szczęście i nieszczęście znosić,
Temu mężnie wytrzymać, w owym się nie wznosić.*

a) _____

b) _____



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*



Zadanie 8. (0–3)

Sformułuj 5 zasad, których - zdaniem poety - należy przestrzegać, by szczęśliwie przeżyć życie.

Zadanie 9. (0–1)

Zinterpretuj metaforę kończącą utwór.

Zadanie 10. (0–2)

Co decyduje o renesansowym charakterze pieśni? Podaj 3 argumenty.



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*

Zadanie 11. (0–2)

Jaki typ liryki reprezentuje *Pieśń IX*? Wybierz i podkreśl właściwą odpowiedź oraz uzasadnij ją jednym argumentem.

- A. Liryka roli.
- B. Liryka pośrednia.
- C. Liryka bezpośrednia.
- D. Liryka podmiotu zbiorowego.

Uzasadnienie: _____

Zadanie 12. (0–1)

Jaki rodzaj wiersza zastosowany został w *Pieśni IX*?

- A. Stychiczny.
- B. Sylabiczny.
- C. Sylabotoniczny.
- D. Intonacyjno – zdaniowy.



*Sprawdzian z języka polskiego na rozpoczęcie nauki
w drugiej klasie szkoły ponadgimnazjalnej – poziom podstawowy*



KARTA ODPOWIEDZI

WYPEŁNIA UCZEŃ

Data urodzenia ucznia

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

dzień miesiąc rok

Kod ucznia

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------

WYPEŁNIA NAUCZYCIEL

Nr zad.	Liczba punktów			
	0	1	2	3
1	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
2	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
3	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
4	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
5	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
6	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
7	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
8	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
10	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
11	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
12	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		

WYPEŁNIA NAUCZYCIEL

Symbol oddziału			Nr z dziennika						
A	<input type="checkbox"/>	K	<input type="checkbox"/>	U	<input type="checkbox"/>	0	<input type="checkbox"/>	0	<input type="checkbox"/>
B	<input type="checkbox"/>	L	<input type="checkbox"/>	V	<input type="checkbox"/>	1	<input type="checkbox"/>	1	<input type="checkbox"/>
C	<input type="checkbox"/>	M	<input type="checkbox"/>	W	<input type="checkbox"/>	2	<input type="checkbox"/>	2	<input type="checkbox"/>
D	<input type="checkbox"/>	N	<input type="checkbox"/>	X	<input type="checkbox"/>	3	<input type="checkbox"/>	3	<input type="checkbox"/>
E	<input type="checkbox"/>	O	<input type="checkbox"/>	Y	<input type="checkbox"/>	4	<input type="checkbox"/>	4	<input type="checkbox"/>
F	<input type="checkbox"/>	P	<input type="checkbox"/>	Z	<input type="checkbox"/>	5	<input type="checkbox"/>	5	<input type="checkbox"/>
G	<input type="checkbox"/>	Q	<input type="checkbox"/>	1	<input type="checkbox"/>	6	<input type="checkbox"/>	6	<input type="checkbox"/>
H	<input type="checkbox"/>	R	<input type="checkbox"/>	2	<input type="checkbox"/>	7	<input type="checkbox"/>	7	<input type="checkbox"/>
I	<input type="checkbox"/>	S	<input type="checkbox"/>	3	<input type="checkbox"/>	8	<input type="checkbox"/>	8	<input type="checkbox"/>
J	<input type="checkbox"/>	T	<input type="checkbox"/>	4	<input type="checkbox"/>	9	<input type="checkbox"/>	9	<input type="checkbox"/>

WYPRACOWANIE

Nr kryt.	Liczba punktów						
	0	1	2	3	4	5	6
1	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>					
2	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
3	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
4	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>					
5	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			
6	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
7	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				

SUMA PUNKTÓW: _____



Klucz punktowania I części testu
Czytanie ze zrozumieniem tekstu literackiego

Numer zadania	Prawidłowa odpowiedź	Maksymalna liczba punktów								
1	A – prawda B – prawda C – fałsz D – fałsz	1								
2	B	1								
3	Np.: filozofia życia, postawa wobec życia lub Wykład o tym, jak należy żyć./ Jak osiągnąć stan wewnętrznej harmonii.	1								
4	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Określenie podmiotu lirycznego</th> <th>Argument</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>człowiek doświadczony, znający życie</td> <td>wypowiada się na temat sytuacji życiowych oraz różnych postaw wobec życia</td> </tr> <tr> <td>filozof</td> <td>odwołuje się do różnych poglądów filozoficznych</td> </tr> <tr> <td>nauczyciel dzielący się swoją wiedzą życiową</td> <td>udziela rad innym, uczy, jak żyć</td> </tr> </tbody> </table>	Określenie podmiotu lirycznego	Argument	człowiek doświadczony, znający życie	wypowiada się na temat sytuacji życiowych oraz różnych postaw wobec życia	filozof	odwołuje się do różnych poglądów filozoficznych	nauczyciel dzielący się swoją wiedzą życiową	udziela rad innym, uczy, jak żyć	1 punkt za określenie podmiotu lirycznego; 1 punkt za uzasadnienie (wystarczy jedna cecha)
Określenie podmiotu lirycznego	Argument									
człowiek doświadczony, znający życie	wypowiada się na temat sytuacji życiowych oraz różnych postaw wobec życia									
filozof	odwołuje się do różnych poglądów filozoficznych									
nauczyciel dzielący się swoją wiedzą życiową	udziela rad innym, uczy, jak żyć									
5	Np. każdy człowiek (który chce być szczęśliwy)	1								
6	Motyw Fortuny (bogini losu)	1								
7	a) epikurejska (lub stoicka) b) stoicka;	2								
8	Np. - szukać przyjemności (cieszyć się życiem) - żyć chwilą, nie martwić się przyszłością (<i>Kto tak mądry, że zgadnie, /Co nań jutro przypadnie?</i>) - nie dociekać niedostępnych człowiekowi tajemnic (<i>Bóg śmieje się z nieba, /Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba</i>) - nie próbować rozumowo dociekać praw rządzących światem (<i>A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić, /I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić</i>) - pogodzić się z nieuchronnością śmierci (<i>Chwałę szczęście stateczne: /Nie chce li też być wieczne</i>) - pogodzić się z losem (człowiek <i>siedzi w prawie Fortuny</i>) -być rozsądnym, rozważnym (<i>szafuj gotowym bacznie</i>) - spokojnie znosić wszelkie odmiany losu, (<i>szczęście i nieszczęście</i>), nie ulegać emocjom - dążyć do cnoty (ładu moralnego) - dążyć do harmonii - poprzestawać na małym (zachowywać we wszystkim umiar), - nie zabiegać o dobra materialne	3 3 punkty za podanie 5 zasad 2 punkty za podanie 4 zasad 1 punkt za podanie 3 zasad								



Broszura bezpłatna, współfinansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego

9	Np. Metafora przedstawia postawę człowieka, który nie dba o dobra materialne (ceni inne wartości niż dobra materialne) i dlatego może spokojnie i szczęśliwie przeżyć życie. lub Metafora przedstawia postawę stoicką.	1 punkt przydzielamy, gdy uczeń odczytuje metaforę na poziomie znaczeń symbolicznych, nie zaś dosłownych.
10	Np. - pieśń wyraża osobiste doświadczenia i myśli twórcy (ma charakter humanistyczny) - propaguje filozofię starożytną (stoicyzm, epikureizm) - wzorem starożytnych propaguje cnotę (dążenie do ładu moralnego) - propaguje radość życia (zachęca do zabawy) -jest wyrazem poszukiwania ładu, harmonii	2 punkty za 3 argumenty 1 punkt za 2 argumenty
11	C	1
	Np. podmiot liryczny występuje w 1 osobie gramatycznej (przedstawia swoje refleksje / charakteryzuje swoją postawę życiową).	1
12	B	1

Klucz punktowania II części testu

Pisanie tekstu własnego

Numer kryterium	Kryterium oceny	Komentarz	Maksymalna liczba punktów
1	Sformułowanie tezy/ hipotezy	Udzielenie odpowiedzi na postawione w temacie pytanie	1
2	Charakterystyka postawy wobec życia zaprezentowanej w utworze	Określenie wyróżników tej postawy Np.: - szukać przyjemności (cieszyć się życiem) - żyć chwilą, nie martwić się przyszłością (żaden człowiek jej nie zna) -być epikurejczykiem - nie dociekać niedostępnych człowiekowi tajemnic (Bóg <i>śmieje się z nieba, /Kiedy się człowiek troszcze więcej, niżli trzeba</i>) - nie próbować rozumowo dociekać praw rządzących światem (<i>A kto by chciał rozumem wszystkiego dochodzić, /I zginie, a nie będzie umiał w to ugodzić</i>) - pogodzić się z nieuchronnością śmierci (<i>Chwałę szczęście stateczne: /Nie chce li też być wieczne</i>) - pogodzić się z losem (człowiek <i>siedzi w prawie Fortuny</i>) -być rozsądnym, rozważnym (<i>szafuj gotowym bacznie</i>) - spokojnie znosić wszelkie odmiany losu (<i>szczęście i nieszczęście</i>), nie ulegać emocjom -być stoikiem - dążyć do cnoty (ładu moralnego) - dążyć do harmonii - poprzestawać na małym (zachowywać we wszystkim umiar) - nie zabiegać o dobra materialne	5



Broszura bezpłatna, współfinansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego

3	Przedstawienie argumentów	Sformułowanie argumentów uzasadniających przyjęte stanowisko	2			
4	Sformułowanie wniosku	Podsumowanie rozważań, sformułowanie końcowego wniosku (wniosków)	1			
5	Kompozycja	Zachowanie proporcji między częściami zadania	1	2	3	
		Zachowanie spójności w obrębie zdań, akapitów, całego wywodu	2			
		Zakłócona spójność w obrębie zdań, akapitów, całego wywodu	1			
6	Styl	Styl poprawny (dopuszczalne usterki), zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi	1	2		
		Styl komunikatywny	1			
7	Język	Poprawna składnia	Poprawna składnia (dopuszczalne usterki)	2	2	6
			W większości poprawna składnia, błędy nie zakłócają komunikatywności wypowiedzi	1		
		Poprawne słownictwo	1			
		Poprawna frazeologia	1			
		Poprawna fleksja	1			
Poprawna składnia (dopuszczalne usterki)	1					
8	Ortografia i interpunkcja	Poprawna ortografia (nieliczne błędy II stopnia)	1	2		
		Poprawna interpunkcja (nieliczne usterki)	1			



Test nr 2 – diagnozujący wiedzę uczniów z epoki romantyzmu, przeprowadzony po realizacji I semestru projektu.

SPRAWDZIAN - wersja A

1. Który z cytatów z *Ody do młodości* świadczy o romantycznych cechach tego dzieła:

- A. *Niech nad martwym wzleczę światem w rajską dziedzinę ułudy*
- B. *Zestrzelmy myśli w jedno ognisko*
- C. *W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele*
- D. *Jednością silni, rozumni szatę*

2. *Źle mnie w złych ludzi tłumie, Płaczę a oni szydzą,*

Mówię, nikt nie rozumie, Widzę, oni nie widzą!

Cytat wyraża antynomię:

- A. Miłość - nienawiść
- B. Jednostka - zbiorowość
- C. Mowa – milczenie
- D. Profetyzm - realizm

3. Motyw zemsty jest obecny w utworach:

- A. *Lilie, Dziady cz.II*
- B. *Dziady cz.III, Romantyczność*
- C. *Pan Tadeusz, Pielgrzym*
- D. *Polaty się łzy, Świtez*

4. Podaj 4 cechy dramatu romantycznego:

.....

.....

.....

.....

5. Wymień 2 utwory, w których występuje postać Pustelnika.

.....

6. Który element krajobrazu nie jest charakterystyczny dla pejzażu romantycznego?

- A. Morze
- B. Pustynia



C. Rozstaje

D. Góry

7. *Depczę was, wszyscy poeci, wszyscy mędrce i proroki*

Cytowane słowa wyrażają:

A. Poczucie indywidualizmu

B. Samotność

C. Pasję tworzenia

D. Wewnętrzne rozdarcie

8. *Martwe znasz prawdy, nieznanne dla ludu,*

Widzisz świat w proszku, w każdej gwiazd iskierce.

Słowa te wyrażają opinię:

A. Klasyka o romantyku

B. Pustelnika o podróżniku

C. Mędrca o żołnierzu

D. Romantyka o klasyku

9. Motyw metamorfozy nie występuje w utworze:

A. *Świtez*

B. *Pan Tadeusz*

C. *Dziady cz. IV*

D. *Dziady cz. III*

10. Która z cech charakteryzuje poezję romantyczną?

A. Dąży do ideału harmonii i prostoty

B. Wyraża afirmację świata

C. Ukazuje świat skrajnie emocjonalnie i subiektywnie

D. Pełni funkcję dydaktyczną

11. Wymień 3 duchy i 3 cechy pełni człowieczeństwa w świetle dramatu *Dziady cz. II*:

.....
.....

12. Psychomachia oznacza:

A. Zdolność do widzenia świata nadprzyrodzonego

B. Możliwość kontaktowania się ze światem umarłych



- C. Przekonanie, że natura posiada czującą duszę
D. Walka dobra ze złem o duszę człowieka
13. Motyw podróży-wędrowki występuje w utworze:
A. *Dziady cz.III*
B. *Świtez*
C. *Romantyczność*
D. *Oda do młodości*
14. Jaką cechą osobowości romantycznej wyraża cytowany fragment?
*Ja bym mój naród jak pieśń żywą stworzył, I większe niżli Ty
zrobiłbym dziwo, Zanuciłbym pieśń szczęśliwą.*
A. Nieszczęśliwą miłość
B. Obawy władcy zagrożonego wojną państwa
C. Niespełnione Marzenia artysty operowego
D. Poetycki kreacjonizm
15. Cechy ballady romantycznej:
A. Forma wyznania, elementy komizmu i grozy, fantastyka,
B. Realizm, narracja pamiętnikarska., nastrój tajemniczości,
C. Retoryczność, niezwykłość wydarzeń, synkretyzm rodzajowy
D. Elementy epicko-liryczne, fabularność, nawiązanie do wierzeń ludowych
16. *Krzyż ma długie, na całą Europę ramiona,
Z trzech wyschłych ludów, jak z trzech twardych drzew ukuty Już wleką, już mój
Naród na tronie pokuty.* Słowa te wyrażają ideę:
A. Historyzm
B. Mesjanizm
C. Prometeizm
D. Mistycyzm
17. Wymień 3 mity występujące w *Panu Tadeuszu* i wyjaśnij krótko ich znaczenie:
.....
.....
.....
.....



18. Motyw ludowego przekonania, że nie ma winy bez kary nie występuje w utworze:

- A. *Lilie*
- B. *Świtez*
- C. *Romantyczność*
- D. *Dziady cz. II*

19. Mit miłości romantycznej najlepiej wyrażają słowa:

- A. *Kłamca, kto Ciebie nazwał mądrością, Ty jesteś tylko miłością*
- B. *Daleś mi najkrótsze życie i najmocniejsze uczucie*
- C. *Słowicze wdzięki w mężczyzny głosie, a w sercu lisie zamiary*
- D. *Tak znaliśmy nawzajem czucia wspólnej duszy,
Co jedno pomyśliło, już drugie odgadło*

Kto je wypowiada? – Podaj postać i tytuł utworu.

20. O jakich dwóch postaciach mowa w poniższym fragmencie?

*Udawał, że mu nawet nie przyszło do głowy, Żeby ja mógł się starać
o związek takowy. A byłem mu potrzebnym, miałem zachowanie
U szlachty, i lubili mnie wszyscy ziemianie.*



SPRAWDZIAN - wersja B

1. Który z cytatów z *Ody do młodości* świadczy o klasycystycznych cechach tego dzieła:

- A. *Sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem*
- B. *Dalej bryło z posad świata, nowymi pchniemy Cię tory*
- C. *Bez serc, bez ducha*
- D. *Razem, młodzi przyjaciele*

2. Motyw ludowego przekonania, że nie ma winy bez kary występuje w utworze:

- A. *Oda do młodości*
- B. *Romantyczność*
- C. *Dziady cz. III*
- D. *Burza*

3. *Czucie i wiara silniej mówią do mnie niż mędrca szkiełko i oko*

Cytat wyraża antynomię:

- A. Dobro - zło
- B. Irracjonalizm - empiryzm
- C. Jednostka - zbiorowość
- D. Rzeczywistość - marzenie

4. Podaj 4 cechy bohatera romantycznego

.....

.....

.....

.....

5. Wymień 2 utwory, w których występuje postać Księdza:

.....

6. Który element krajobrazu nie jest charakterystyczny dla pejzażu romantycznego?

- A. Jezioro
- B. Morze
- C. Bagno
- D. Step



7. *Samotność, coś po ludziach, czym śpiewak dla ludzi?*

Cytowane słowa wyrażają:

- A. Niezależność
- B. Poczucie misji
- C. Wyobcowanie
- D. Rezygnację

8. *Dziewczyna duby smalone bredzi, a gmin rozumowi bluźni*

Słowa te wyrażają opinię:

- A. Realisty o romantykach
- B. Romantyka o ludowych wierzeniach
- C. Mędrca o urzędnikach
- D. Nauczyciela o uczniach

9. Która z cech charakteryzuje poezję romantyczną?

- A. Zachowuję czystość rodzajową i gatunkową
- B. Wiernie opisuje rzeczywistość
- C. Pełni funkcję tyrtejską
- D. Objawia „prawdy żywe”

10. Duchy nie występują w utworze:

- A. *Świtez*
- B. *Romantyczność*
- C. *Dziady cz.II*
- D. *Dziady cz.IV*

11. Wymień 3 symbole, które występują w *Dziadach cz.III* i wyjaśnij krótko ich znaczenie

.....

.....

.....

12. Synkretyzm oznacza:

- A. Dbłość o elegancję, upodobanie do strojów
- B. Łączenie w całość różnych, nawet wykluczających się elementów, form, stylów
- C. Przekonanie, że wszystko co dzieje się na świecie, należy do Boskiego planu zbawienia
- D. Zastąpienie wyrazu lub pojęcia innym wyrażeniem pozostającym z nim w jakimś związku



13. Motyw poety występuje w utworach:

- A. *Świtez, Stepy Akermańskie*
- B. *Burza, Oda do młodości*
- C. *Romantyczność, Dziady cz.II*
- D. *Pan Tadeusz, Ajudah*

14. *Nazywam się Milijon, bo za miliony kocham i cierpię katusze.*

Słowa te wyrażają ideę:

- A. Mesjanizmu
- B. Profetyzmu
- C. Mistycyzmu
- D. Prometeizmu

15. Cechy ballady romantycznej:

- A. Forma wyznania, nastrój grozy, ludowość,
- B. Nastrój tajemniczości, motywy ludowe, charakter epicko-liryczny
- C. Fantastyka, opisy natury, brak fabuły
- D. Groteska, nastrój tajemniczości, retoryczność

16. Nastrój nocy i tajemniczości nie występuje w utworze:

- A. *Romantyczność*
- B. *Lilie*
- C. *Dziady cz. IV*
- D. *Świtez*

17. O jakich trzech godzinach opowiada Gustaw w *Dziadach cz. IV* i jakie jest ich przesłanie

.....
.....

18. Mit miłości romantycznej najlepiej wyrażają słowa:

- A. *Miej serce i patrzaj w serce*
- B. *Język kłamie głosowi, a głos myślom kłamie*
- C. *Szczęśliwy, kto siły postrada*
Albo modlić się umie, lub ma się z kim żegnać
- D. *Też same w myślach składnie i w czuciach płomienie*

Kto je wypowiada? – Podaj postać i tytuł utworu.



19. O jakich dwóch postaciach mowa w poniższym fragmencie?

*Bo gdy zagonem pełznął ku owej pasterce, Palilo mu się w
głowie, skakało w nim serce; Tyle wdzięków w tajemnej
nimfie upatrywał. W tyle ją cudów ubrał, tyle odgadywał!
Wszystko znalazł inaczej...*

20. Jaką cechą osobowości romantycznej wyraża cytowany fragment?

*Boga natury godne takie pienie, pieśń to wielka, pieśń tworzenie.
Taka pieśń jest siła, dzielność. Taka pieśń jest nieśmiertelność!*

- A. Poetycki kracjonizm
- B. Potęgę oddziaływania artysty operowego
- C. Indywidualizm samotnego bojownika o wolność
- D. Zachwył duchownego nad stworzenie



Klasa III

Test nr 1:

Zadania zawarte w teście

Artykuł

Leszek Kołakowski *O młodości*

1. Kult młodości jest nadzwyczajnie rozpowszechniony i wolno zapytać: dlaczego?
2. Najoczywistsze odpowiedzi nie są całkiem przekonujące. Pewnie, że – statystycznie rzecz biorąc – ludzie młodszy są zdrowsi, fizycznie sprawniejsi i nie cierpią różnych dolegliwości częstych w starszym wieku i że kobieta na ogół woli być ładna i atrakcyjna aniżeli pomarszczona i zgarbiona.
3. Młodzi ludzie, z drugiej strony, łatwiej i częściej są ofiarami wypadków samochodowych i innych; oni też głównie na wojnach giną. Młodzi ludzie są także nieuchronnie głupszy, przy czym nie chodzi o zasób informacyjny ani nawet o inteligencję – trafiają się przecież geniusze wśród młodzieży – ale o to, że na ogół w młodości nie jesteśmy zdolni rozważać w każdej sprawie jej „drugiej strony”, dostrzegać dwuznaczności wszystkich ludzkich sytuacji, widzieć racji przeciwnych tym, za którymi się opowiadamy.
4. Zdolność taka, jeśli w ogóle przychodzi, przychodzi z wiekiem (nieraz nie przychodzi nigdy) i choć jest objawem mądrzenia, osłabia naszą zdolność do działania i inicjatywy. Hamuje naszą stanowczość, ukazuje nam ograniczoną siłę naszych racji, łatwo rodzi niepewność.
5. Ludzie młodzi są dlatego wiedzeni przez jakby instynktowną, jakby bezwiedną zdolność do zanurzania się bez namysłu w różne przedsięwzięcia ryzykowne, wchodzą w koleiny niewypróbowane albo bez widocznych ujęć, nie przejmują się niejasnościami swoich zaangażowań. Jakoż są główną siłą przewrotów, wybuchów społecznych, rewolucji, przy czym w sprawach zarówno dobrych, jak i złych, bo chociaż często szlachetne porywy nimi kierują, to z drugiej strony – bywają ofiarami nedorzeczných i niebezpiecznych ideologii, iluzji i ruchów.
6. Rewolucje są na ogół dziełem młodych, a rewolucje bywają rozmaite. [...] Z drugiej strony, nie byłoby dobrze, gdyby świat składał się z ludzi powyżej 30, a tym bardziej 40 lat, wtedy bowiem groziłaby nam stagnacja, niezdolność do ryzyka, brak ochoty do poświęcania się w imię niepewnych zamiarów. Głupota młodzieży bywa zaczynem dobrych przemian. [...]



7. Cóż więc w końcu jest młodości zaletą albo co jest w niej pociągające oprócz tych oczywistych fizycznych przewag, które dostarczają różnych przyjemności i którymi każdy zapewne chciałby się cieszyć? Nie jest to chyba wspomniana zdolność do całkowitego i bezmyślnego oddania się na służbę jakiejś sprawy, dobrej czy złej. Taka zdolność dostarcza wprawdzie korzystnych doświadczeń, kiedy jest w działaniu, ale chyba nie jest nostalgicznie wspominana lub pożądana wtedy, kiedy już minęła i kiedy młodość przeszła.
8. Nie, tym, co naprawdę i najbardziej w młodości jest atrakcyjne, jest rzeczywistość niezakończenia albo poczucie otwartości życia. Kiedy ukończyliśmy, na przykład, szkołę średnią i rozmyślamy o tym, co dalej, wydawać się nam może, że wszystko jest możliwe. Wyobrażam sobie, że mogę zostać lekarzem albo budowniczym mostów, szpiegiem albo pisarzem, przemysłowcem albo może alfonsem, biskupem albo może zawodowym mordercą, aktorem albo politykiem.
9. Nie znaczy to, bym miał naprawdę uzdolnienia do tych wszystkich zatrudnień albo bym powinien wierzyć, że je mam. Chodzi tylko o samo poczucie, że nic nie jest jeszcze przesądzone czy wyznaczone przez los, że drogi są otwarte i wszystko jest możliwe.
10. Im dłużej żyjemy, tym bardziej nasze możliwości wyboru się zawężają, tym bardziej jesteśmy w koleinach, z których trudno wyjść, chyba że w wyniku nieoczekiwanych i losem zrzędzonych katastrof.

L. Kołakowski, O młodości (cyt. za Barwy epok. KiL, cz.2, s.255,256)

Zadanie 1 (1 p.)

W związku z nadzwyczajnym rozpowszechnieniem kultu młodości Leszek Kołakowski pyta o:

- A. przyczynę,
- B. skutek,
- C. miejsce,
- D. czas trwania tego zjawiska.

Odpowiedz na podstawie akapitu 1.

Zadanie 2 (1 p.)

W akapicie 2 autor twierdzi, że w stosunku do osób starszych:

- A. wszyscy młodzi ludzie są zdrowsi i fizycznie sprawniejsi,
- B. niektórzy młodzi ludzie są zdrowsi i fizycznie sprawniejsi,
- C. w większości przypadków młodzi ludzie są zdrowsi i fizycznie sprawniejsi,



D. nie istnieje żadna zasada, lecz wszystko zależy od indywidualnego przypadku.

Zadanie 3 (1 p.)

Pod jakim względem ludzie młodzi w sposób oczywisty górują nad osobami starszymi?

- A. psychicznym,
- B. fizycznym,
- C. intelektualnym,
- D. finansowym.

Odpowiedz na podstawie akapitu 2.

Zadanie 4 (1 p.)

W akapitach 2 i 3 autor dwukrotnie zastrzega, że jego twierdzenie jest „na ogół” prawdziwe.

Oznacza to, że:

- A. nie przygotował się wystarczająco dobrze do wykładu,
- B. wie, że bywają wyjątki od reguły,
- C. popadł w manierę wtrącania tych słów i nie może nad nią zapanować,
- D. nie lubi wdawać się w szczegóły.

Zadanie 5 (3 p.)

Biorąc pod uwagę akapit 2 i 3 wymień trzy zalety i trzy wady młodości.

- A) Zalety:
- B) Wady:

Zadanie 6 (2 p.)

Jak Kołakowski uzasadnia swój pogląd, że ludzie młodzi są zwykle głupszy od starszych?

Odpowiedz na podstawie akapitu 3.

.....

.....

.....

Zadanie 7 (1 p.)

Które z poniższych twierdzeń najlepiej oddaje relację, jaka zachodzi między akapitem 3 i 4?

- A. akapit 4 stanowi zaprzeczenie myśli zawartej w akapicie 3,
- B. akapit 4 rozwija myśl zawartą w akapicie 3,
- C. między akapitem 3 i 4 nie ma związku logicznego,
- D. akapit 4 stanowi nową myśl w stosunku do akapitu 3.



Zadanie 8 (1 p.)

Jakie są negatywne skutki tzw. mądrzenia? Odpowiedz na podstawie akapitu 4.

.....
.....

Zadanie 9 (1 p.)

Jaką rolę odgrywają młodzi ludzie podczas przemian społecznych? Dobrą czy złą? Odpowiedz na podstawie akapitu 5.

.....
.....

Zadanie 10 (2 p.)

Jak rozumiesz sens zdania: „Głupota młodzieży bywa zaczynem dobrych przemian”? Odpowiedz na podstawie akapitu 5 i 6.

.....
.....

Zadanie 11 (1 p.)

Akapit 7 rozpoczął autor pytaniem, na które odpowiada w dalszej części wywodu. Zacytuj odpowiedź na to pytanie.

.....

Zadanie 12 (1 p.)

Co oznacza użyte w akapicie 8 wyrażenie: „poczucie otwartości życia”? Odpowiedz jednym zdaniem.

.....

Zadanie 13 (1 p.)

Jaki przykład, podany w akapicie 8, ilustruje, że bycie młodym jest naprawdę atrakcyjne?

.....
.....

Zadanie 14 (2 p.)

Czy zdaniem autora każdy młody człowiek jest wszechstronnie uzdolniony, dlatego może wybrać dowolny zawód? Odpowiedz na podstawie akapitu 9.

.....
.....



Zadanie 15 (1 p.)

Czym różnią się możliwości osób młodych i starszych, jeśli chodzi o dokonywanie wyborów życiowych? Odpowiedz na podstawie akapitu 9 i 10.

.....

.....

Zadania od 1 do 15 maksimum 20 punktów

Wypracowanie

Analizując podany fragment *Kordiana* Juliusza Słowackiego oraz odwołując się do treści całej lektury, wyjaśnij, do czego dążył tytułowy bohater i dlaczego poniósł klęskę.

Juliusz Słowacki

Kordian, scena IV, akt III (fragment)

PREZES

(z zapalem)

Wstrzymać ich na Boga!

Niech myśl młodych, ciemnicy nie przestąpi proga,

Niech spisek z czarną twarzą na świat nie wychodzi,

Bo tam na świecie białym błyszczy Boga słońce!

Zwołałem tu szalonych, bo wiatr grobów chłodzi,

Bo mogę wezwać prochy królów za obrońce.

Jam niegdyś z piersi moich lał poety pienia,

Dziś bym je chętnie wydał z kart wiekowej sławy,

I spaliłbym je w ogniu, gdyby z ich płomienia

Myśl wydobyć głośniejszą nad młodzieńcze wrzawy,

Myśl łamiącą sztylety.

KSIĄDZ

Źle począłeś sobie,

Oni tu miecze jasne wyostrzą na grobie.

PREZES

Na grobie królów naszych? O hańbo! o wstydzie!

Ostrzyć miecz królobójczy? sztylety? [..]



PODCHORAŻY

Był to niegdyś dowódca u wolnych Szwajcarów.
Śród walki, w obie dłonie zgarnął wrogów dzidy,
I wbił we własne serce i drogę rozgrodził.

PIERWSZY Z LUDU

Toby się dziś ów rycerz dobrze z nami zgodził!

PREZES

Cicho! módlcie się raczej! miejsce nie do gwarów,
Zeszliśmy się w grobowce składać sąd na carów,
Patrzcie więc w serca wasze! patrzcie w serca wasze!
Aby je wiecznej ludów nie sprzedać ohydzie.
Niech nas Bóg wieńcem prawdy gwiazdzistej opasze,
Niech anioł cichy zejdzie pośród nas..

SZYLDWACH

Kto idzie?

GŁOS

Winkelried. [..]

PREZES

Ludzie, stoję przed wami z osiwiąłą głową
I powiadam: czekajcie! Moje oczy stare
Widziały wielkich mężów, i mówię wam święcie,
Żeście wy niepodobni do nich! Jeśli wiarę
Boga chowacie w sercu? na Boga zakłęcie
Wzywam was, ludzie: stójcie! i sztylety wasze
Zamieńcie na święcone w kościołach pałasze,
A kiedyś uderzymy w zmartwychwstania dzwony,
Tak że odgłosem królów zachwieją się trony
Jak drzewa podrąbane. [..]

PODCHORAŻY

[..] Idźmy tam.. i wypalmy ogniami na murze



Wyrok zemsty, zniszczenia, wyrok Baltazara.
Carowi nie dopita z rąk wypadnie czara,
Błękitnym blaskiem mieczów napisane słowa,
Wy tłumaczy śmierć mędrsza niż głos Danijela.
A potem kraj nasz wolny! potem jasność dniowa!
Polska się granicami ku morzom rozstrzela,
I po burzliwej nocy oddycha i żyje.
Żyje! czy temu słowu zajrzeliście w duszę?
Nie wiem.. w tym jednym słowie jakieś serce bije,
Rozbieram je na dźwięki, na litery kruszę,
I w każdym dźwięku słyszę głos cały ogromny!
Dzień naszej zemsty będzie wielki – wiekopomny!
A dzień pierwszy wolności, gdy radość roznieci,
Ludzie wesela krzykiem o niebo uderzą,
A potem długą ciemność niewoli przemierzą,
Siądą.. i z wielkim łkaniem zapłaczą jak dzieci,
I słyhać będzie płacz ogromny zmartwychwstania.
(Słyhać szmer zapału.)



Klucze odpowiedzi

Do artykułu

Odpowiedzi i punktacja zadań 1 - 15

Zadanie	Odpowiedź	Maksymalna liczba punktów	Punkty częściowe
1.	A	1	
2.	C	1	
3.	B	1	
4.	B	1	
5.	A) Zalety młodości np.: zdrowie, fizyczna sprawność, uroda, atrakcyjność cielesna. B) Wady młodości np.: częstsze uleganie wypadkom drogowym, składanie życia w ofierze podczas wojen, nieumiejętność dostrzegania racji przeciwnych.	3	1 p. za co najmniej trzy dowolne cechy, 2 p.za co najmniej dwie zalety i co najmniej dwie wady, 3 p. za pełną odpowiedź (trzy zalety i trzy wady)
6.	Np.: Ludzie młodzi zwykle nie są zdolni rozważać problemu z kilku punktów widzenia. Np.: Ludzie młodzi przeważnie nie dostrzegają dwuznaczności problemu, drugiego dna itp. Np.: Ludzie młodzi często mają problemy z dostrzeganiem przeciwnych racji, innego punktu widzenia niż własny.	2	0 lub 2 p.
7.	B	1	
8.	Np.: Negatywnym skutkiem nabywania mądrości jest	1	



	osłabienie inicjatywy. Np.: Pod wpływem większej mądrości tracimy ochotę do walki o własne racje. Np.: Większa mądrość skłania nas do tego, aby wątpić w słuszność własnych poglądów.		
9.	Np.: Zarówno dobrą, jak i złą. Np.: To zależy, raz dobrą, innym razem złą.	1	Punkt przyznajemy za wskazanie obydwu cech - dobrej i złej.
10.	Np.: Młodzi ludzie z powodu ograniczonej wiedzy nie boją się ryzykować, dlatego zmieniają świat na lepsze. Np.: Z powodu ograniczonej wiedzy i braku doświadczenia młodzi ludzie są skłonni angażować się w różne sprawy, dzięki czemu przyczyniają się do zmiany świata na lepsze. Np.: Nadmierna wiedza i duże doświadczenie skłaniają ludzi do bierności, młodzi, będąc głupszymi od starszych, nie boją się uczestniczyć w różnego rodzaju przemianach.	2	1 p. przyznajemy za odpowiedź niepełną
11.	„Tym, co naprawdę i najbardziej w młodości jest atrakcyjne, jest rzeczywistość niezakończenia albo poczucie otwartości życia”.	1	
12.	Np.: „Poczucie otwartości życia” oznacza, że młodzi ludzie mają wrażenie, jakby cały świat był przed nimi otwarty. Np.: „Poczucie otwartości życia” oznacza, że młodzi ludzie mają wrażenie, jakby mogli zrealizować w swoim życiu każde zamierzenie. Np.: „Poczucie otwartości życia” oznacza, że młodzi	1	



	wierzą, iż w życiu mogą być tym, kim chcą.		
13.	Np.: Autor odwołuje się do przykładu wyboru zawodu na zakończenie szkoły średniej. Młody człowiek ma wtedy poczucie, że może zostać kim chce, i to jest niezwykle atrakcyjne.	1	
14.	Np.: Autorowi nie chodzi o autentyczne zdolności, ale o poczucie, o przekonanie, że można wybrać dowolną drogę życiową.	2	0 lub 2
15.	Np.: Młodzi ludzie nie czują ograniczeń w wyborze drogi życiowej. W przeciwieństwie do nich starsi ludzie wiedzą, że mają mniejsze możliwości wyboru.	1	
Zadania 1-15 razem punktów 0-20			

Do Wypracowania

1.	Określenie sytuacji np.: - scena przedstawia zebranie spiskowców w podziemiach katedry św. Jana w Warszawie, - tematem rozmów jest planowane zabójstwo cara, - bohaterowie nie zgadzają się ze sobą, następuje starcie dwóch przeciwników - Prezesa i Podchorążego.	0-3 p.
2.	Powiązanie fragmentu z akcją całego utworu np.: - Podchorąży to Kordian, który wrócił do kraju, aby zrealizować ważne zadanie patriotyczne. - Dostrzeżenie związku między monologiem Kordiana na Mont Blanc (koniec aktu II: „Polska Winkelriedem narodów”) a hasłem spiskowców „Winkelried”.	0-2 p.
3.	Rozpoznanie bohaterów np.: - Podchorąży to człowiek młody, kieruje się sercem, jest pełen zapału do walki, w zabójstwie cara dostrzega jedyną szansę na oswobodzenie Polski. - Prezes to człowiek stary, jest przeciwnikiem zabójstwa cara, brakuje mu odwagi, kieruje się zasadami rozumu.	0-2 p.
4.	Cele przyświecające Podchorążemu (Kordianowi) np.:	0-6 p.



	<ul style="list-style-type: none"> - jest gotów poświęcić życie dla ojczyzny podobnie jak uczynił to „niegdyś dowódca wolnych Szwajcarów”, - zachęca spiskowców do walki („idźmy tam”, „wypalmy ogniami na murze”), - pragnie zemścić się na carze za zniewolenie Polski („wyrok zemsty, zniszczenia..., carowi nie dopita z rąk wypadnie czara”), - traktuje walkę przeciwko carowi jak misję od Boga (nawiązanie do biblijnej Księgi Daniela: „wyrok Baltazara”, „głos Daniela”), - jest pełen zapału do walki, - chce porwać swym zapałem spiskowców, - poddaje się emocjom, bezwzględnie żądając śmierci cara, - pragnie swym czynem wyzwolić ojczyznę, - głęboko wierzy, że dzięki walce spiskowców Polska będzie wolna. 	
5.	<p>Postawa Prezesa - przeciwnika Kordiana np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uważa, że spisek przeciwko carowi jest sprzeczny z wolą Boga („Niech spisek z czarną twarzą na świat nie wychodzi./ Bo tam na świecie białym błyszczy Boga słońce!”), - lekceważy plany spiskowców („młodzieńcze wrzawy”), - podejmowanie decyzji o morderstwie cara w grobowcu królów Polski uznaje za hańbę („Na grobie królów naszych? O hańbo! o wstydzie!/ Ostrzyć miecz królobójczy? sztylety?”), - nawołuje spiskowców do modlitwy („Cicho! módlcie się raczej!”), - zniechęca spiskowców do walki, powołując się na swój autorytet i bogate doświadczenie („czekajcie! Moje oczy stare/ Widziały wielkich mężów”), - negatywnie ocenia możliwości spiskowców („i mówię wam święcie./ Żeście wy niepodobni do nich!”), - pragnie odwlec moment walki o niepodległość kraju („A kiedyś uderzymy w zmartwychwstania dzwony./ Tak że odgłosem królów zachwieją się trony”). 	0-6 p.
6.	<p>Przyczyny porażki Kordiana (informacje oparte na znajomości lektury) np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spiskowcy głosują przeciwko pomysłowi Kordiana, - Kordian nie respektuje postanowień powziętych podczas zebrania, 	0-6 p.



	<ul style="list-style-type: none"> - bohater ma poczucie własnej wyjątkowości (indywidualizm romantyczny), - Kordian gardzi spiskowcami za to, że posłuchali głosu rozsądku (zostali przekonani przez Prezesa), a nie serca, - bohater decyduje się podjąć samotną walkę, - walkę z zaborcą rozumie jako poświęcenie życia jednostki, - pragnąc sprawdzić swoją siłę, przegrywa z własnymi uczuciami (scena V: rozmowa Kordiana z Imaginacją i Strachem przed komnatą cara), - wiara w zwycięstwo samotnej walki z carem wydaje się być wyrazem naiwności bohatera. 	
7. Podsumowanie:		0-4 p.
	<p>A. Pełne, np.: Słowacki krytycznie ocenił romantyczny indywidualizm (przekonanie, że wybitna jednostka może wpływać na losy narodu). Postawa Kordiana jest wprawdzie wyrazem miłości do ojczyzny, ale równocześnie dowodem naiwności bohatera, że można osiągnąć tak wysokie cele w wyniku samotnej walki. Kordian przegrywa mimo gotowości do największych poświęceń, ponieważ nie zyskuje poparcia społecznego dla swoich planów.</p> <p>B. Częściowe, np.: Kordian dla dobra kraju gotów jest poświęcić własne życie. Miłość do ojczyzny popycha go do zaplanowania zabójstwa cara. Niestety, brak poparcia ze strony spiskowców i własna niemoc powodują, że bohater przegrywa.</p> <p>C. Próba, np.: Kordian dąży do zabicia cara, ale mu się to nie udaje z powodu własnej słabości.</p>	4 p. 2 p. 1 p.

Cały test w oparciu o publikację WSiP



Test nr 2:

Zadania zawarte w teście

Artykuł

Ewa Szymczak

Od święta do święta

AKAPIT 1. Kalendarz oficjalnych świąt z całego świata ma tylko parę pustych kartek, a pod większością dat notuje po kilka okazji fetowanych w różnych krajach. Oprócz dni urzędowo wolnych od pracy obchodzimy lokalne rocznice, cieszymy się дарami natury, urządzamy uroczystości rodzinne, festiwale artystyczne, parady. Świątować można właściwie wszystko: nowy rok, młode wino, nowe mieszkanie. Statystycznie w każdej sekundzie na świecie prawie dwieście osób ma urodziny. Potrzeba zabawy i wyzwolenia od codzienności jest powszechna na całym globie i równie stara, jak sama ludzkość.

AKAPIT 2. Święta wyzwalają od ograniczeń, pozwalają oddać się marnotrawstwu jedzenia, picia i sił, i pieniędzy. Jak przez wentyl bezpieczeństwa ulatnia się agresja - tak wyjaśnia sens świętowania francuski psycholog Roger Callois. Podobne zdanie miał Zygmunt Freud: „To dozwolone nadużycie, uroczyste pogwałcenie zakazu”. Zakazy gwałcone są od dawna z niesłabnącym zapalem. Grecy czcili Bachusa - w czasie nocnych misteriów bachantki tańcem, muzyką i winem wprowadzały się w ekstazę, w amoku oddawały się napotkanym mężczyznom. Średniowieczne karnawały także polegały głównie na folgowaniu zachciankom. Wenecjanie, oszołomieni winem i tańcem, zakładali maski i w przebraniu robili, co tylko przyszło im do głowy. Współczesna fiesta w Rio lub berlińska Love Parade nie odbiegają daleko od tego wzorca zachowań. Wiele świąt przybiera szaloną postać: na greckich wyspach w dzień Przemienienia Pańskiego toczą się bójki na jajka, mąkę i atrament, hinduskie Holi pozwala naśmiewać się z dostojników i oblewać wszystkich kolorową farbą. Po co ten harmider? Szaleństwo łamiące wszelkie normy jednocześnie pokazuje ich znaczenie: by docenić prawa, trzeba przez chwilę odczuć ich brak.

AKAPIT 3. Większość świąt nie jest aż tak wariacka i męcząca, ale mimo wszystko wymaga przygotowań, wysiłku i pieniędzy. Dobrze to znamy - przepełnione lodówki, gorączkowe porządki w całym domu, poszukiwanie prezentu, ubieranie choinki lub malowanie pisanek... Wszystko po to, by tych kilka dni było innych niż wszystkie.



Nasze zachowanie w trakcie świąt bywa nieracjonalne: czasem trzeba założyć co najmniej jeden nowy element stroju (w wigilię żydowskiego Nowego Roku) albo przygotować specjalny ubiór na tę jedyną okazję (ślub), rozdać masę prezentów (handlowcy przed gwiazdką aż zacierają ręce), puścić w niebo grube pieniądze w postaci sztucznych ogni... Podświadomie czujemy, że do święta potrzeba specjalnych pokarmów i wypowiedania magicznych formuł - np. życzeń albo uroczystego „tak” podczas zaślubin. Nawet w czasie urodzin czy młodzieżowej imprezy tworzy się wyjątkowa atmosfera i obowiązują specjalne zasady. Przeważnie uznajemy, że warto trochę zmęczyć się przygotowaniem, bo bez rytuałów nie byłoby nastroju, dzięki któremu święta w ogóle mogą istnieć.

AKAPIT 4. Źródłem pierwszego święta była radość z pełnego brzucha. Nasi prehistoryczni przodkowie zauważyli, że wraz z porami roku pojawiają się okresy obfitości lub głodu. Wierzyli, że dostatek jedzenia zależy od świętych sił natury, chcieli więc zyskać ich przychyłność: pod koniec lata dziękowali za plony, na wiosnę błogosławili nowy rok i odrodzenie przyrody. Uroczystości po dniach „chudych” miały przywoływać dni „tłuste”. Często obchodzono je w kluczowych momentach roku: w dniach wiosennego lub jesiennego przesilenia - np. w Mezopotamii świętowano wtedy powrót deszczów. Współcześnie też świętujemy zakończenie cyklu wegetacyjnego. Pod koniec lata we włoskich, greckich i węgierskich miastach urządza się święta winobrania, a z początkiem jesieni w Niemczech można przyłączyć się do święta piwa - Oktoberfest (w 2001 roku odbędzie się po raz 168!). Latem i jesienią w różnych częściach Europy świętuje się zbiory, np. oliwek, arbuzów, papryki... Nie wierzymy już w duchy i bożków, ale wciąż lubimy się bawić.

AKAPIT 5. Najważniejszymi dniami wolnymi od pracy są zwykle święta państwowe, upamiętniające ważne wydarzenia historyczne: wybuch rewolucji (francuskiej, październikowej), podpisanie konstytucji (3 maja w Polsce) albo uzyskanie niepodległości (4 lipca w USA). Hiszpanie obchodzą imieniny króla, a Holendrzy - urodziny królowej. Świąt państwowych nie brakuje w żadnym kraju, bo od starożytności politycy wiedzą, że lud pragnie dwóch rzeczy: chleba i igrzysk. Oprócz świąt ogólnopństwowych, okazją do festynów są święta lokalne i kościelne. We Włoszech i Hiszpanii wiążą się one z dniami patronów miast. Najpierw w kościele odbywa się uroczysta msza, po której wyrusza procesja obnosząca figurę patrona po okolicy. Wieczorem przychodzi czas na tańce, jedzenie i fajerwerki. Ten prosty schemat ma tyle wersji, ile jest miast i ich patronów - np. 5 maja we włoskim Gubbio można zobaczyć mężczyzn pędzących do kościoła San Ubaldo z 8-metrowy-



mi palmami w objęciach. Niezależnie od charakteru, lokalne, państwowe i religijne fety służą temu samemu celowi: mają integrować społeczność i podtrzymywać tradycje. Z powodu tradycji świętuje się tylko dla samej formy uroczystości (np. niewierzący też ubierają choinkę). W kulturach, które nie znają pisma, recytowane podczas świąt opowieści pozwalają młodym poznać historię i mity, utrzymać je i przekazać kolejnym pokoleniom. Pretekst do świętowania może być nawet zupełnie błahy: chińskie Święto Latarni obchodzi się po to, by przypomnieć legendę o córce mandaryna, która wpadła do jeziora. Ojciec i sąsiedzi szukali jej całą noc, przyświecając sobie latarniami, a rano znaleźli ją całą i zdrową. Najważniejszy jest sam fakt świętowania: gromadzimy się, by wspólnie spędzać czas i przeżywać coś z innymi ludźmi. Uczestnicząc w uroczystości, wyrażamy swoją obecnością, że jesteśmy częścią wspólnoty.

AKAPIT 6. Specjalny rodzaj ceremonii oddziela etapy w życiu człowieka: narodziny, wejście w dojrzałość, płodzenie dzieci, śmierć... Takie święta, zaznaczające fazy uczestnictwa człowieka w życiu społeczeństwa, są odwieczne i respektowane w każdym zakątku świata. To często jednorazowe wydarzenia, jak chrzest czy wesele. W wielu społecznościach święci się też moment inicjacji: u wyznawców judaizmu jest to bar micwa (dla chłopców) i bat micwa (dla dziewcząt). W dawnej Polsce podobną funkcję spełniały postrzyżyny, a dziś ślad święta dojrzałości to huczna osiemnastka, bal maturalny lub studniówka.

Wiele indywidualnych świąt obchodzi się co roku - tak jak na przykład rocznice ślubu, imieniny, urodziny. Te ostatnie to nowy obyczaj, bo dopiero XIX-wieczny. W wielu miejscach (na przykład na Węgrzech czy w Grecji) imieniny, czyli święto patrona, są ważniejsze od urodzin.

AKAPIT 7. Święta różnych narodów krążą po świecie. Najlepszy przykład to Halloween, wywodzące się od celtyckiego obyczaju Allhallow Even - w wigilię 1 listopada palono ogniska dla dusz zmarłych. W XIX wieku święto trafiło wraz z irlandzkimi emigrantami do Ameryki, gdzie zmieniło nazwę na Halloween. Potem, w drugiej połowie XIX w., pojawiło się znów w Europie. Wędrowka świąt to nic nowego: już Rzymianie w myśl zasady „im więcej, tym lepiej” przejmowali obyczaje podbitych krajów jako własne (w efekcie w roku 345 p.n.e. Imperium świętowało aż 176 dni w roku!). Przejmowano nawet „niewygodne” uroczystości, zmieniając jedynie ich hasło (np. urodziny pokonanego króla w urodziny nowego cesarza). Tę samą metodę stosowało potem z powodzeniem chrześcijaństwo, ustanawiając wiele świąt w dniach dawnych uroczystości pogańskich. Dzięki temu na przykład Boże Narodzenie odbywa się o tej porze, co dawne rzymskie Saturnalia, a Matki Boskiej Gromniczej obchodzimy w nieistniejące już święto Junony. Z tego



samemu powodowi święta chrześcijańskie zawierają wiele dawnych elementów pogańskich (np. malowanie pisanek - prasłowiańskiego symbolu życia). Także Polacy są otwarci na nowości: Walentynki, Halloween. Niektórzy przestrzegają przed „nowymi świętami”, mówiąc, że skupiamy się jedynie na formie, prezentach, smakołykach, a gubimy gdzieś mistyczny nastrój i „świętość” wybranego dnia. Mimo to nie wydaje się, żeby magia miała zniknąć. Pewne dni pozostaną dla nas ważniejsze od innych, nawet jeśli w dalekiej przyszłości święta zupełnie zmienią swą formę i miejsce w kalendarzu. Przecież tak naprawdę zmieniały się od zawsze, a jednak wciąż je obchodzimy - są zbyt potrzebne, żebyśmy przestali świętować.

„Focus” styczeń 2001, str. 22-30

Polecenia:

Zadanie 1. (2 pkt)

Z akapitu 2. wybierz dwa argumenty potwierdzające słuszność stwierdzenia:

„Potrzeba zabawy i wyzwolenie od codzienności jest powszechna na całym globie i równie stara, jak sama ludzkość”.

Zadanie 2. (2 pkt)

Podaj źródło i znaczenie przenośne wyrażenia „dni chude, dni tłuste”.

Zadanie 3. (2 pkt)

Na podstawie akapitu 3. wymień cztery przykłady czynności, które tworzą rytuał świąteczny.

Zadanie 4. (1 pkt)

Jakie dwie funkcje, zdaniem autorki, pełnią wszelkie święta? (akapit 5.)

Zadanie 5. (1 pkt)

Przywołanie wywodzącego się ze starożytnego Rzymu hasła „Chleba i igrzysk” podkreśla, że:

- a) ludzie są zainteresowani tylko jedzeniem i sportem
- b) zabawa jest obok pożywienia jedną z podstawowych potrzeb człowieka
- c) ludzie po jedzeniu lubią rywalizować ze sobą
- d) od dawna państwo pełniło funkcję opiekuńczą



Zadanie 6. (3 pkt)

Uzupełnij tabelę, wybierając po dwa przykłady świąt z akapitów 4., 5. i 6.

Rodzaje świąt	Przykład
Święta związane z cyklem wegetacyjnym	
Święta państwowe związane z historią	
Święta związane z inicjacją	

Zadanie 7. (1 pkt)

Od niedawna w Polsce obchodzi się Halloween. Jaki jest rodowód tego święta? (akapit 7.)

Zadanie 8. (2 pkt)

W akapicie 7. autorka pisze: „Z tego samego powodu święta chrześcijańskie zawierają wiele dawnych elementów pogańskich”.

Odwołując się do treści akapitu, wyjaśnij, z jakiego powodu?

Zadanie 9. (1 pkt)

Wyrażenia „handlowcy przed gwiazdką aż zacierają ręce”, „grube pieniądze” to przykłady charakterystyczne dla stylu:

- poetyckiego
- naukowego
- urzędowego
- potocznego

Zadanie 10. (1 pkt)

Jaki charakter mają święta takie jak imieniny, urodziny i rocznice ślubu w odróżnieniu od Wielkanocy czy święta Niepodległości?

Zadanie 11. (2 pkt)

Jakie cztery aspekty świętowania porusza w swym tekście Ewa Szymczak?

Zadanie 12. (1 pkt)

Określ funkcję ostatniego zadania tekstu:

- zaprzecza tezie postawionej na początku
- potwierdza tezę o potrzebie świętowania z 1. akapitu
- wskazuje na obowiązek świętowania
- wyraża pouczenie skierowane do czytelnika

G. Kuśmider, B. Wiśniewski, Trening maturzysty. Język polski, Kraków



Wypracowanie nr 1

Na podstawie zamieszczonego tu zakończenia oraz całości utworu zaprezentuj *Potop* H. Sienkiewicza jako powieść pisaną *ku pokrzepieniu serc*

"Potop" - T.3 - Rozdział XXX

- Na Boga! cała Upita do nas wali! Już są we wsi, a Babinicz pewnie z nimi!

Jakoż za chwilę daleki okrzyk zwiastował zbliżanie się tłumów. Miecznik porwał Oleńkę i wyprowadził na ganek; Anusia wypadła za nimi.

Wtem tłumy ludzi i koni zaczerniły się w dali i jak okiem sięgnąć cała droga była jeszcze nimi zapchana. Dobiegli w końcu do dziedzińca. Piesi przedostawali się szturmem przez fosę i płoty; wozy tłoczyły się w bramie, a wszystko to krzyczało, wyrzucało czapki w górę. Wreszcie ukazał się huf zbrojny laudańskich, otaczających skarbniczek, w którym siedziało trzech mężów: pan Kmicic, pan Wołodyjowski i pan Zagłoba.

Skarbniczek zatrzymał się nieco opodał, bo już tyle ludu natłoczyło się przed gankiem, że nie można było tuż dojechać. Zagłoba z Wołodyjowskim wyskoczyli pierwsi i pomógłszy Kmicicowi zsiąść, zaraz chwycili go pod ramiona.

- Rozstąpcie się! - krzyknął Zagłoba.

- Rozstąpić się! - powtórzyli laudańscy.

Ludzie usunęli się zaraz, tak że środkiem tłumy utworzyła się pusta droga, po której wiedli Kmicica aż do ganku dwaj rycerze. On staniał się i blady był bardzo, ale szedł z głową podniesioną, zarazem zmieszany i szczęśliwy.

Oleńka oparła się o odrzwia i ręce opuściła bezwładnie po sukni; lecz gdy był już blisko, gdy spojrzała w twarz tego mizeraka, który po tylu latach rozłąki zbliżał się oto jak Łazarz, bez kropli krwi w twarzy, wówczas szlochaniem rozdarło na nowo jej piersi. On ze słabości; ze szczęścia i zmieszania nie wiedział sam, co ma mówić, więc wstępując na ganek, powtarzał tylko przerywanym głosem:

- A co, Oleńka, a co?

Ona zaś obsunęła mu się nagle do kolan.

- Jędrus! ran twoich niegodnam całować!

Ale w tej chwili wyczerpane siły wróciły rycerzowi, więc porwał ją z ziemi jak piórko i do piersi przycisnął.



Okrzyk jeden ogromny, od którego zadrżały ściany domów i ostatki liści z drzew opadły, zgłuszył wszystkie uszy. Laudańscy poczęli palić z samopałów, czapki wylatywały w górę, naokół widziałeś tylko uniesione radością twarze, rozpalone oczy i otwarte usta wrzeszczące:

- Vivat Kmicie! vivat Billewiczówna! Vivat młoda para!

- Vivant dwie pary! - huczał Zagłoba:

Ale głos jego ginął w burzy ogólnej.

Wodokty zmieniły się jakoby w obóz. Przez cały dzień rżnięto z rozkazu miecznika barany i woły, wykopywano z ziemi beczki miodu i piwa. Wieczorem zasiedli wszyscy do uczty, starsi i znamienitsi w komnatach, młodszy w czeladnej, prostactwo również weseliło się przy ogniskach na podwórzu.

Przy głównym stole krążyły kielichy na cześć dwóch par szczęśliwych, gdy zaś ochota doszła do najwyższego stopnia, pan Zagłoba wznosił jeszcze toast następujący:

- Do cię zwracam się, cny panie Andrzeju, i do cię, stary druhu, panie Michale! Nie dość było piersi nadstawiać, krew rozlewać, nieprzyjaciół wycinać! Nie skończony trud wasz, bo gdy siła ludzi czasu tej okrutnej wojny poległo, musicie teraz nowych obywatelów, nowych obrońców tej miłej Rzeczypospolitej przysporzyć, do czego, tuszę, nie zbraknie wam męstwa ni ochoty! Mości panowie! na cześć onych przyszłych pokoleń! Niechże im Bóg błogosławi i pozwoli ustrzec tej spuścizny, którą im odrestaurowaną naszym trudem, naszym potem i naszą krwią zostawujem. Niech, gdy ciężkie czasy nadejdą, wspomną na nas i nie desperują nigdy, bacząc na to, że nie masz takowych terminów, z których by się viribus unitis przy boskich auxiliach podnieść nie można.

M. Wąs, Wypracowania „z klucza”, Kraków 2005



Klucze odpowiedzi

Artykuł

Numer zadania	Odpowiedź	Maksymalna liczba punktów	Punkty częściowe
1.	<i>Tradycja świętowania jest równie stara jak ludzkość:</i> argument: Np. ludzie świętowali już w starożytności („Grecy czcili Bachusa”, greckie misteria), w średniowieczu obchodzono karnawał; <i>świętowanie jest powszechne:</i> argument: np. świętują Europejczycy, Hindusi, mieszkańcy Ameryki Południowej	2	1 (za niepełną odpowiedź)
2.	Źródło: Biblia (Stary Testament, Księga Rodzaju) Znaczenie: lata chude - lata nieurodzaju, klęski; lata tłuste - lata dostatku, obfitości	2	1 (za jeden element)
3.	Np.: ubieranie choinki, malowanie pisanek, składanie życzeń, dawanie prezentów, przygotowywanie specjalnych potraw, zakładanie odświętnych strojów.	2	1 (za wymienienie dwóch czynności)
4.	Święta po pierwsze integrują społeczność (budują więź wspólnotową), po drugie tworzą i podtrzymują tradycję.	1	0
5.	B	1	0
6.	święta związane z cyklem wegetacyjnym -np. święto winobrania, Oktoberfest, święta związane ze zbiorami oliwek, papryki; święta państwowe związane z historią - np.: rocznica wybuchu Wielkiej Rewolucji Francuskiej, święto Konstytucji 3 maja, Święto Niepodległości (4 lipca w USA, 11 listopada w Polsce); święta związane z inicjacją - np.: bar miewa,	3	1 (przyznajemy za prawidłowe wypełnienie jednej rubryki)



	postrzyżyny, „osiemnastka”, bal maturalny		
7.	Np. święto Halloween wywodzi się z Irlandii (był to celtycki obyczaj); święto to ma rodowód europejski.	1	0
8.	Np. Święta chrześcijańskie zawierają elementy pogańskie, ponieważ obchodzone są w tym samym czasie, co dawne święta pogańskie. Ponieważ święta chrześcijańskie zastąpiły istniejące dawniej święta pogańskie.	2	0
9.	D	1	0
10.	Imieniny, urodziny, rocznice ślubu mają charakter prywatny (osobisty), a Wielkanoc czy Święto Niepodległości mają charakter ogólny.	1	0
11.	Aspekty: religijny, kulturowy, psychologiczny, ekonomiczny.	2	1 pkt za dwa aspekty
12.	B	1	0
13.	fetować - świętować, obchodzić, celebrować ceremonia - uroczystość, obrzęd	1	0
	RAZEM	20	

G. Kuśmider, B. Wiśniewski, Trening maturzysty. Język polski, Kraków



Wypracowanie nr 2

1. Okoliczności powstania - lata osiemdziesiąte XIX w., polskie społeczeństwo załamane po klęsce powstania styczniowego, brak nadziei na niepodległość.
2. Od początku *Trylogia* blisko czytelnika - każda powieść najpierw drukowana w odcinkach w prasie, wydanie książkowe później.
3. Zainteresowanie pisarza historią i romantyzmem.
4. Wybór szczególnego momentu z historii Polski - potop szwedzki.
5. Mimo przeważających sił wroga Polacy zwyciężyli - wiara w siłę Polski.

Analiza fragmentu

6. Powrót Kmicica jako bohatera do Wodoktów.
7. Owacja i powitanie bohatera.
8. Dwóch rycerzy prowadzi bohatera przez tłum.
9. Szczęśliwe pojednanie z Oleńką („*ran twoich niegodnam całować*”).
10. Wiwaty na cześć młodej pary.
11. Uczta na cześć bohatera.
12. Toast Zagłoby.
13. Poświęcenie rycerzy dla ojczyzny („*nie dość było piersi nadstawiać, krew rozlewać*”).
14. Zachęta do powiększania rodziny.
15. Toast na cześć przyszłych pokoleń wolnych od wojny.
16. Budzenie nadziei nawet w trudnych chwilach.

Odwołanie do całości utworu

17. Uczucie do kobiety i miłość do ojczyzny jako motor przemiany Kmicica (przemiana w stylistyce biblijnej).
18. Walka w obronie ojczyzny.
19. Wyrazny podział na postacie pozytywne i negatywne.
20. Baśniowość - dobro zwycięża, a zdrajcy zostaną ukarani.
21. Heroizacja postaci (Kmicic, ksiądz Kordecki).
22. Akcja skonstruowana wokół ważnego dla Polski wydarzenia historycznego.
23. Mityzacja historii.
24. Obrona Częstochowy stylizowana na obronę Troi w *Iliadzie*.



25. Motywy i wątki baśniowe (Kmicic sam jeden ratuje życie Jana Kazimierza).
26. Wymiar religijny (opieka Matki Boskiej nad Polską, śluby Jana Kazimierza).
27. Stylizacja biblijna i homerycka.

Wnioski

28. Nowatorska koncepcja historii w *Potopie*.
29. Utwór spełniał zapotrzebowanie społeczne.
30. Zaprezentowanie Polski silnej i zwycięskiej.
31. Stworzenie mitu kompensacyjnego.
32. Budzenie nadziei na odzyskanie niepodległości i przypomnianie wielkich zwycięstw Polaków.
33. Rola *Trylogii* w chwilach zagrożenia bytu państwowego.

M. Wąs, Wypracowania „z klucza”, Kraków 2005



Wypracowanie nr 3

Analizując załączoną scenę z *Wesela* S. Wyspiańskiego w kontekście ballady *Romantyczność* A. Mickiewicza, omów istotę aluzji literackiej.

SCENA 5

MARYSIA, WIDMO.

WIDMO

Miałem ci być poślubiony,
moja ślubna ty.

MARYSIA

Bywałeś mój narzeczony,
przyrzekałeś mi.

WIDMO

Byłaś dla mnie słońce złote,
w moim domku zimno mnie.

MARYSIA

Mróz jakisi od wos wionie,
zimnem ubiór dmie.

WIDMO

Ogniem, żarem lico płonie,
zaś krew w tobie wre.

MARYSIA

Miałam ci być poślubiona
i mój ślubny ty.

WIDMO

Maryś, Maryś, narzeczona,
długie moje sny.

MARYSIA

Ka ty mieszkasz, kaś ty jest?

Jechałeś do obcych miast,



czekałam cie długo, długo

i nie doczekałam sie.

Kaś ty jest, kajś ty jest,
gdzie ty mieszkasz, gdzie?

WIDMO

Goniłem do różnych miast,
rozhulaniec, pędziwiatr,
ażem gdziesi w ziemię wpad,
gdzie mnie toczy gad.

MARYSIA

O mój Boze, Boze mój,
to juz ciebie tocy gad.

WIDMO

Zwabiło mnie echo z Tatr,
otom jest, otom jest,
zwabiły mnie głosy z chat,
do myśli mi przyszedł gest
przypomnieć się z dawnych lat;
domek mój, podobnoś grób,
nie jestem wymagający,
przeszedłem niejedną z prób,
ale żebym ja był trup,
nie wierz, Maryś, bo to kłam;
żywie Duch, żywie Duch,
wyteżyłem cały słuch,
zwabiły mnie głosy z chat.

MARYSIA

Ka twój grób, ka twój grób?
Pono gdziesi za daleko,
nie dobiegnie, nie doleci...

(Ona przesłania oczy ręką, on zaś jej, nagły, dłoń odrywa).



WIDMO

Łzy mnie pałą, łzy mnie pieką,
licho bierz grób mój,
otom jest, otom twój;
czy pamiętasz jeszcze dzień;
jak nas gruszy cienił cień,
tu w tym sadzie, na zieleni,
śróđ połędnia, śróđ promieni,
przy mnie stałaś: w dłoni dłón - ?

MARYSIA

Dawno, dawno, tyle lat.

WIDMO

Skłónże ku mnie główkę, skłón.

MARYSIA

Hańśmy stoli w dłoni dłón -
szedł od ciebie swat.

WIDMO

Dawno, dawno, tyle lat.

MARYSIA

Miałabym tylo wesele,
co jak dziś, jak to dziś.

WIDMO

Potańcujmy raz dokoła,
potem zaś znów mus mnie iść

MARYSIA

Som tu twoi przyjaciele,
ostań chwile.

WIDMO

Raz dokoła,
potem to już mus mnie iść:
mus mnie woła, mus mnie woła.



MARYSIA

Ano dziś nasze wesele;
raz dokoła, raz dokoła.

WIDMO

Taki smutek idzie z czoła...

MARYSIA

Takie zimno wieje z ust...:

WIDMO

Przytul mnie do twoich chust,
przytul mnie do piersi, rąk...

MARYSIA

Nie chytaj się moich wstąg,
taki wieje trupi ciąg.

WIDMO

Kochaj...!

MARYSIA

Precz, nie sięgaj lic

WIDMO

Nie broń mi się - nic to, nic...

MARYSIA

Zimnem dołu wieje strój,
ty nie mój, ty nie mój!

WIDMO

Mus mnie woła, mus mnie woła,
raz dokoła

MARYSIA

Stój, ach, stój!

M. Burzyńska-Kupisz, A. Finksztejn, L. Grafowska, J. Kozieł, Język polski.

Matura 2005, Kraków 2004



Klucze odpowiedzi

Do wypracowania

Przedstawione wydarzenia:

1. Rozmowa kobiet z duchami, którymi są ich dawni, dziś już nieżyjący, narzeczeni

Miejsce wydarzenia:

2. W *Weselu* weselna chata w Bronowicach Małych
3. W *Romantyczności* ulica w prowincjonalnym miasteczku.
4. Wspólny motyw: miłość i śmierć. **1 p-**
5. Bohaterki: dziewczyny z ludu - w *Weselu* Marysia, w *Romantyczności* Karusia. 1 p.

Obecna (po śmierci narzeczonych) sytuacja dziewcząt:

6. Marysia wyszła za mąż. Z mężem jest jej dobrze (odnalazła się w życiu). 1p.
7. Karusia mieszka z macochą, boi się jej. 1p.
8. Karusia jest bardzo nieszczęśliwa, samotna nie tylko w domu, ale i wśród ludzi, którzy jej nie rozumieją. 1p.

Reakcja dziewcząt na spotkanie duchów zmarłych kochanków

Marysia

9. Rozmawia z Widmem (oboje wspominają swą miłość i plany małżeńskie). 1p.
 - a) wypytuje Widmo o miejsce jego obecnego pobytu; 1p.
 - b) skarży się na to, że nie doczekała się powrotu narzeczonego z podróży i ślubu z nim (mówi o swej tęsknocie): 1p.
 - c) od niego dowiaduje się, że jest świat pozaziemski. 1p.
10. Zachowuje się normalnie (racjonalnie), jest bardzo powściągliwa. 1p.
11. Chociaż kiedyś tęskniła za narzeczonym, teraz nie chce z nim iść, czuje bijący od niego chłód (wybiera życie). 1p.

Karusia

12. Raczej mówi do Jasia, niż z nim rozmawia, uważa się nad Jasiem. 1p.
13. Skarży się na obecne życie, mówi o swej tęsknocie. 1p.
14. Bardzo prosi Jasia, aby ją ze sobą zabrał (chce umrzeć), chociaż wie, że w grobie jest zimno. 1p.
15. Zaprasza go, aby przyszedł do niej ponownie. 1p.
16. Zachowuje się jak obłąkana, na przemian śmieje się i płacze. 1p.



Reakcje ludzi

17. W „Weselu”: przyjscia Widma nikt z weselników nie zauważa, cała akcja rozgrywa się w podświadomości (sumieniu) Marysi. 1p.
 - a) tylko Wojtek dostrzega zmianę na twarzy żony. 1p.
18. W „Romantyczności”: mieszańcy miasteczka zauważają dziwne zachowanie Karusi - gawieź domyśla się i wierzy, że obok Karusi obecny jest Jaś. 1p.
19. Mędrzec stwierdza, że dziewczyna jest szalona. 1p.

Funkcja sceny w utworach

20. W „Romantyczności” jest punktem wyjścia do wypowiedzenia:
 - a) romantycznej koncepcji poznania. 1p.
 - b) romantycznej koncepcji miłości. 1p.
21. W „Weselu”: służy scharakteryzowaniu podświadomości (duszy) bohaterki (odpowiedzi na pytanie: co się komu w duszy gra?). 1p.
22. Jest polemiką z romantyczną koncepcją miłości. 1p.
23. Wnioski wynikające z porównania scen z „Wesela” i „Romantyczności”: duże podobieństwo pozwala stwierdzić, że Stanisław Wyspiański, kreując scenę w swoim utworze, świadomie posłużył się motywem z poezji Mickiewicza. 1p.

Definicja aluzji

24. Aluzja polega na mówieniu o czymś w taki sposób, żeby nie nazwać rzeczy wprost. Jej istotą jest niedomówienie na tyle jasne, że odbiorca chwyta jego sens. Nie każda aluzja ma charakter literacki, np. twórcy tekstów kabaretowych „grają” słowami, aby dać do zrozumienia, że nawiązują do sytuacji politycznej. 2p.
25. Aluzja literacka jest świadomym nawiązaniem nie wprost do innego - powstałego wcześniej - tekstu literackiego w taki sposób, że tekst wcześniejszy staje się w pewnym stopniu składnikiem treści utworu nowszego. Autor późniejszego utworu posługuje się treścią innego tekstu, aby wyrazić swoje myśli: aluzja literacka jest więc rodzajem środka artystycznego, powstającego jako wynik relacji między twórczością dwóch autorów. 4p.

M. Burzyńska-Kupisz, A. Finksztejn, L. Grafowska, J. Kozieł,

Język polski. Matura 2005, Kraków 2004



Klasa IV

Poziom podstawowy- rozumienie czytanego tekstu.

Przeczytaj uważnie tekst, a następnie odpowiedz na pytania. Odpowiadaj tylko na podstawie tekstu i tylko własnymi słowami. Udzielaj tylu odpowiedzi, o ile jesteś proszony.

Lekcja na ekranie

AKAPIT 1. Klik uczy czytać, Barbie projektować modę, a Liczaki wyjaśniają matematykę – z edukacyjnych multimediiw polskie dzieci korzystają dużo chętniej niż z nudnego podręcznika czy klasycznej encyklopedii. – Multimedialna nauka jest efektywna, bo angażuje wszystkie zmysły. Nie może jednak zastąpić rozmowy z rodzicami albo nauczycielem. Wielogodzinne przesiadywanie przed komputerem grozi kilkulatkowi wyobcowaniem i utratą kontaktu z rzeczywistością- ostrzega dr Barbara Smolińska z Laboratorium Psychoedukacji. Multimedia stanowią coraz większą część materiałów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Po multimedialnych encyklopediach, atlasach i kursach języków obcych przyszła kolej na internetowe śpiewniki, tablice pierwiastków, a nawet kursy rysowania komiksów. Symulacje reakcji chemicznych, animowane pokazy geometrii czy pracy serca, dyktanda, archiwalne nagrania przemówień i protestów z okresu PRL przyciągają niekonwencjonalną grafiką, pomysłowością i łatwością obsługi.-Świat wirtualny jest atrakcyjniejszy, bardziej syntetyczny. Dlatego szkoła poświęcająca całą godzinę na omówienie jednego zagadnienia coraz częściej przegrywa z techniką multimedialną. Przecież nawet małe dzieci uprawiają dziś channel surfing, bo nie są w stanie skupić na dłużej uwagi na jednym programie –przekonuje prof. Wacław Strykowski z katedry Technologii Kształcenia Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Wraz z zespołem stworzył on koncepcję kształcenia multimedialnego, zakładającą współlistnienie w procesie nauczania tradycyjnych i nowoczesnych środków dydaktycznych.

AKAPIT 2. Multimedia stają się doskonałą kontrpropozycją nie tylko dla nudnych wykładów czy schematycznych ćwiczeń. Z powodzeniem zastępują też nauczycieli, którzy zamiast ciekawości świata wzbudzają niekiedy w uczniach strach. Program multimedialny jest dość drogi (100-200 zł), ale naukę nawet najbardziej znieawidzonego w szkole przedmiotu pozwala traktować jako zabawę



i współzawodnictwo. To zaś- jak twierdzą psychologowie- sprzyja szybszemu i lepszemu przyswajaniu wiedzy.- Przyzwyczajone do multimediów dziecko jest tradycyjną książką po prostu znudzone. Tymczasem lekcja na ekranie wywołuje emocje, które są świetnym bodźcem do nauki. Poza tym słabe oceny wystawiane przez komputer pozostają tajemnicą. Nie wzbudzają gniewu rodziców, tylko będą dopingować do zdobycia lepszego wyniku- mówi prof. Edward Polański z Katedry Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Komputer ma już co dziesiąty Polak- wynika z badań SMG/KRC. Najczęściej jest on wykorzystywany do gier (67,2 proc.) i do nauki (44,6 proc.). Wyposażenie szkół nadal jednak odbiega od standardów przyjętych w krajach zachodnich, gdzie multimedialne programy edukacyjne wykorzystywane są już w przedszkolu. Uczniowie tylko co piątej polskiej szkoły podstawowej i średniej mają dostęp do komputera- informują badacze z UAM w Poznaniu. Najczęściej wykorzystywany jest on wyłącznie na lekcjach informatyki. Zalety używania programów multimedialnych są niepodważalne, ale aby nauczyciel mógł z nich korzystać, na każdym biurku uczniowskim powinien stać komputer. Którą szkołę na to stać? Przecież nawet telewizor czy wideo są często zamykane na klucz w gabinecie dyrektora- mówi dyrektor jednej z warszawskich szkół średnich. Zwolennicy lekcji na ekranie przekonują, że multimedia uczą dzieci koncentracji, potrafią zmobilizować do wykonywania ćwiczeń do końca, a w razie porażki zachęcają do ciągłego ponawiania próby. Kilkuletni użytkownicy programów najczęściej chwalą komputer za to, że jest cierpliwy, nie krzyczy i nie stawia jedynek. Nie trzeba się go bać ani oszukiwać. Ich starsi koledzy doceniają także inne zalety multimedialnych lekcji; programy nie są nudne, dzięki czemu czterdzieści pięć minut spędzonych przed komputerem mija znacznie szybciej niż w szkolnej ławce.- Dla małego dziecka słowo jest puste, przemawia do niego obraz. Kilkulatek chłonie go całym sobą. Przekaz audiowizualny wymusza aktywność, działa na sferę emocjonalną. To sprzyja nie tylko pogłębianiu wiedzy, ale także kształtowaniu postaw i przekonań- mówi prof. Strykowski.

AKAPIT 3. Pedagodzy polecają programy multimedialne jako pomoc w indywidualnej nauce albo formę korepetycji, gdy uczeń jest długo nieobecny w szkole. Jednak rodzice fundujący dziecku najnowszy CD-ROM nie mogą się oszukiwać, że siedmiolatek, który ma problemy z czytaniem, nadrobi zaległości dzięki lekcjom z komputerem. Złośliwi twierdzą nawet, że popularność multimediów wzięła się właśnie stąd, że rodzice w końcu odkryli receptę na „święty spokój”: nawet najbardziej ruchliwa pociecha posadzona przed ekranem komputera potrafi wytrwać w ciszy i skupieniu kilka godzin.- Rodzice powinni ciągle towarzyszyć dziecku, tłumaczyć, podpowiadać i



przede wszystkim kontrolować czas spędzany przed ekranem. W ten sposób mogą też zachęcić dziecko do ciągłego poszukiwania, pogłębiania wiedzy o świecie- mówi dr Bożena Muchacka z katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie.- Trzeba też pamiętać, że sam dostęp dziecka do zasobów wiedzy nie oznacza wcale, że przyswoi ono te wszystkie wiadomości- zauważa prof. Strykowski. Obecność rodzica lub opiekuna to najskuteczniejsza recepta na największe zagrożenie ze strony komputera; ucieczkę dziecka w wirtualną rzeczywistość, bardzo często fałszywą. Do rąk przedszkolaka może trafić „program edukacyjny”, z którego dowie się, że Wisła nie wpada do morza, a serce jest po prawej stronie ciała. Dowodem na poprawność merytoryczną programu jest rekomendacja MEN. Na razie ma ją kilkadziesiąt multimedialnych programów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży. Aby ją zdobyć, producent musi uzyskać pozytywną opinie dwóch rzeczoznawców z listy sporządzonej przez ministerstwo. Nie jest jednak do tego zobowiązany.-Dlatego w niektórych dostępnych na polskim rynku multimedialnych programach edukacyjnych można znaleźć elementarne błędy. To wina m.in. niewłaściwie uregulowanego problemu ich recenzowania. W razie wydania opinii negatywnej producent, zamiast poprawić program, szuka innych rzeczoznawców. Trud mu się opłaca, bo rekomendacja MEN kwalifikuje program jako pomoc szkolną, od której podatek VAT to 7%, a nie 22% - mówi prof. Bronisław Raclawski z Zakładu Logopedii Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

AKAPIT 4. Recenzenci ostrzegają też przed programami z Zachodu, zbyt wiernie tłumaczonymi na nasz język i nieuwzględniającymi polskich realiów. Zbyt często producenci stawiają na atrakcyjność zapominając o walorach edukacyjnych lub choćby estetycznych.- Program edukacyjny nie może przypominać bezmyślnej gry telewizyjnej- zauważa dr Małgorzata Żytka z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Niedawno recenzowała program mający pomagać w nauce ortografii:- Przypominał grę kosmiczną: dzieci odwiedzały różne planety i w pewnym momencie były „bombardowane” przez wyrazy. Należało zestrzelić słowa z błędem ortograficznym. Wszystko działo się jednak tak w błyskawicznym tempie, że dziecko nie miało szansy, by zastanowić się nad odpowiedzią. Po prostu strzelało automatycznie.- Taki program, gdzie dziecko „strzela do błędów” może przynieść wręcz odwrotne efekty. Kilkulatek będzie przecież szukał na ekranie złych form ortograficznych i istnieje ryzyko, że właśnie ich się nauczy- dodaje prof. Polański. Szczególne niebezpieczne mogą być programy eksponujące przemoc i okrucieństwo. Ostrożność w wyborze CD-ROM-u powinna być tym większa, im młodszy będzie



jego użytkownik . Przedszkolak, który zamiast spokojnie układać na ekranie literki albo razem z sympatycznym bohaterem rozwiązywać łamigłówkę, musi przed kimś uciekać albo kogoś zabijać, przeżywa silny stres. Tak skonstruowany program nie zachęca do pogłębiania wiedzy, wręcz przeciwnie, może poważnie zaszkodzić- tłumaczy dr Bożena Muchacka. Prof. Rocławski potwierdza, że ryzyko upodobnienia programów edukacyjnych do gier rozrywkowych jest bardzo duże.- Te ostatnie w większości żerują przecież na najniższych ludzkich instynktach: nienawiści, żądzy zabijania. Kto wie, czy za kilka miesięcy nie powstanie program, w którym dziecko będzie miało za zadanie rozstrzelać literki. „Nauka” w takiej formie ma w sobie wiele agresji. I chociaż MEN nie zatwierdzi tego programu, to i tak trafi on do sklepów- przewiduje prof. Rocławski.

AKAPIT 5. Czy wszechobecność komputerów zniechęci dzieci do „prawdziwego życia” i czytania tradycyjnych podręczników? – mam nadzieję, że będzie odwrotnie; siedmiolatek, który obejrzy program o wierszach Jana Brzechwy, zaintrygowany sięgnie po książkę. Kiedy polskie szkoły pokonają przeszkody techniczne i finansowe, program multimedialny stanie się jednym z wielu wykorzystywanych przez nauczycieli środków dydaktycznych. Wtedy dzieci zaczną traktować komputer jako narzędzie pomocnicze, a nie superatrakcję – mówi dr Małgorzata Żytka.- Nie uchronimy naszych dzieci przed wirtualną rzeczywistością, jednak oglądanie zwierzątek na szklanym ekranie nigdy nie zastąpi przedszkolakowi wizyty w prawdziwym zoo czy spaceru z mamą po parku – uważa dr Barbara Smolińska. Z kolei prof. Rocławski przewiduje:- W przyszłości zwaliste tomy zostaną przecież zastąpione przez dyskiety. Dzieci w szkołach będą korzystać z elektronicznych podręczników. Nie demonizowałbym więc roli komputera jako narzędzia odcinającego od książek. Oczywiście, sama książka nigdy nie zginie, ale będzie droższa, dostępna tylko dla wąskiego grona.



Zadanie 1 (2 pkt.)

W akapicie pierwszym jest między innymi mowa o przewadze świata wirtualnego nad „tradycyjną” rzeczywistością. Jakimi argumentami posługują się zwolennicy multimediiów? Odpowiedz w jednym zdaniu złożonym.

.....
.....
.....

Zadanie 2 (1 pkt.)

Autorzy programów multimedialnych próbują przyciągnąć młodzież zwiększając atrakcyjność swoich produktów. Na podstawie akapitu 1. wymień trzy sposoby pozyskiwania nowych zwolenników.

.....
.....
.....

Zadanie 3 (1 pkt.)

Umieszczony w akapicie 1. skrót „PRL” oznacza:

- a) Polski Rząd Ludowy
- b) Polską Rzeczpospolitą Ludową
- c) Przedwojenną Rzeczpospolitą Ludową
- d) Przedwojenny Rząd Liberalny

Zadanie 4 (1 pkt.)

Termin „channel surfing”:

- a) zaczerpnięty został z języka francuskiego i jest synonimem „przeskakiwania z jednego kanału telewizyjnego na inny”
- b) zaczerpnięty został z języka angielskiego i jest synonimem „uprawiania surfingu (zamiast siedzenia w domu)”
- c) zaczerpnięty został z języka angielskiego i jest synonimem „przeskakiwania z jednego kanału telewizyjnego na inny”
- d) zaczerpnięty został z języka francuskiego i jest synonimem „uprawiania surfingu (zamiast siedzenia w domu)”.



Zadanie 5 (3 pkt.)

Wielu uczniów woli kontakt z edukacyjnym programem multimedialnym od lekcji w szkole (akapit 2). W dwóch zdaniach wyjaśnij przyczyny tego zjawiska. Zdanie pierwsze ma zawierać argumenty negatywne, zdanie drugie – pozytywne.

.....
.....
.....

Zadanie 6 (1 pkt.)

Jakie zastosowanie znajduje najczęściej komputer w polskim domu, a jakie w polskiej szkole? Odpowiedz na podstawie akapitu 2.

.....
.....

Zadanie 7 (3 pkt.)

W akapicie 2 wymieniona jest cała gama korzyści, jakie płyną dla młodych ludzi z edukacji multimedialnej. Odnajdź i wymień jak największą liczbę zalet multimediiów.

.....
.....
.....
.....

Zadanie 8 (2 pkt.)

W akapicie 4 mowa jest o zadaniach, jakie spoczywają na rodzicach dzieci korzystających z multimedialnych programów edukacyjnych. Wymień te powinności.

.....
.....
.....

Zadanie 9 (3 pkt.)

Nie wszystkie multimedialne programy edukacyjne są godne polecenia. Dlaczego? Argumenty znajdziesz w akapitach 3-5. Wymień je.

.....
.....
.....



Zadanie 10 (2 pkt.)

Przesadnie długotrwałe korzystanie z komputera może nieść ze sobą poważne zagrożenia dla zdrowia psychicznego młodego człowieka. O jakich dwóch niebezpiecznych konsekwencjach wejścia w świat multimediów wspominają autorki tekstu?

.....
.....
.....

Zadanie 11 (1 pkt.)

W artykule „Lekcja na ekranie” swoje opinie wygłaszają m.in. przedstawiciele wyższych uczelni. Z jakimi uniwersytetami są oni związani? Wypisz je.

.....
.....
.....



Klucz odpowiedzi

Nr zadania	Odpowiedzi	Maksymalna liczba punktów	Punkty częściowe
1.	Np. Uważają, że świat wirtualny jest atrakcyjniejszy i bardziej syntetyczny, a przez to łatwiejszy dla dzieci mających trudności ze skupieniem się na jednym zagadnieniu przez dłuższy czas.	2 (za pełną odpowiedź)	1 (za niepełną odpowiedź)
2.	-niekonwencjonalna grafika -pomysłowość -łatwość obsługi	1	0
3.	B	1	0
4.	C	1	0
5.	Np. Szkolne wykłady są nudne, ćwiczenia schematyczne, zaś nauczyciele swym zachowaniem wzbudzają w uczniach negatywne emocje: strach, złość, albo zniechęcenie. W przeciwieństwie do szkoły, słabe oceny pozostają tajemnicą ucznia i komputera.	3 (2 zdania negat. i pozytyw.) 2 (2 zdania pozytyw. i negatyw.)	1 (1 zdanie negat. i pozytyw.)
6.	W polskim domu komputer służy do gier (67,2%), natomiast w szkole jest niemal wyłącznie na lekcjach informatyki.	1	0
7.	Multimedia: -uczą dzieci koncentracji -mobilizują do powtarzania ćwiczeń -w razie porażek zachęcają do ponawiania prób -wymuszają aktywność -są ciekawe -dzięki nim czas szybciej płynie -działają na sferę emocjonalną -pogłębiają wiedzę -kształtują postawy i przekonania	3 za ukazanie 7 i więcej korzyści 2 za ukazanie 5 lub 6 korzyści	1 za ukazanie 4 korzyści



8.	Rodzice powinni: - tłumaczyć dzieciom kwestie związane z użytkowaniem programów edukacyjnych i podpowiadać przy dokonywaniu właściwych wyborów - kontrolować czas pracy przed ekranem - zachęcać do pogłębiania wiedzy - uważać na treści zawarte w programach	2 za 4 powinności rodziców	1 za 3 powinności rodziców
9.	- programy zawierają błędy (nie są poprawne pod względem merytorycznym) - są źle pomyślane - mają niską wartość edukacyjną - mają niską wartość estetyczną - uczą złych nawyków - eksponują przemoc i okrucieństwo	3 za 5 i więcej przykładów, 2 za 4 przykłady	1 za 3 przykłady
10.	Do szczególnych zagrożeń należą: wyobcowanie, utrata kontaktu z rzeczywistością (ucieczka w tzw. Rzeczywistość wirtualną), silny stres, wynikający z długotrwałego wystawienia na sceny brutalne, pełne przemocy.	2 za pełną odpowiedź	1 za niepełną odpowiedź
11.	- Uniwersytet im. A. Mickiewicza (UAM) w Poznaniu - Uniwersytet Śląski - Uniwersytet Warszawski	1	0



PRZYDATNE TABELE

1. Tabela stosowanych skrótów przy oznaczaniu błędów językowych:

W ZADANIACH OTWARTYCH	
rodzaj błędu:	sposób oznaczania:
1. błędy merytoryczne:	
a) błędy rzeczowe	rz.
b) błędy logiczne	log.
2. błędy gramatyczne:	
a) fleksyjne	fl.
b) składniowe	skł.
3. błędy leksykalne:	
a) słownikowe (wyrazowe)	wyr.
b) frazeologiczne	fraz.
c) słowotwórcze	słtw.
4. błędy stylistyczne	styl.
5. błędy zapisu:	
a) ortografia	o.
b) interpunkcja	i.
c) grafia (przestawienie, opuszczenie lub wymiana liter)	graf.
Sposób oznaczania błędów:	
oznaczenie właściwym skrótem kategorii błędu na prawym marginesie pracy.	



2. Ogólna punktacja prac pisemnych

I. ROZWINIĘCIE (czyli punktacja za treść pracy-maksymalnie 25 punktów)

II. KOMPOZYCJA (maksymalnie 5 punktów)

Kompozycję wypracowania ocenia się wtedy, gdy przyznane zostały punkty za rozwinięcie tematu.

- podporządkowana zamysłowi funkcjonalnemu wobec tematu, spójna wewnątrz, przejrzysta i logiczna; pełna konsekwencja w układzie graficznym, 5 p.
- uporządkowana wobec przyjętego kryterium, spójna; graficzne wyodrębnienie głównych części, 3 p.
- wskazująca na podjęcie próby porządkowania myśli, na ogół spójna. 1 p.

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

III. STYL (maksymalnie 5 punktów)

- jasny, żywy, swobodny, zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi; urozmaicona leksyka, 5 p.
- zgodny z zastosowaną formą wypowiedzi, na ogół jasny; wystarczająca leksyka, 3 p.
- na ogół komunikatywny, dopuszczalne schematy językowe. 1 p.

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

IV. JĘZYK (maksymalnie 12 punktów)

- język w całej pracy komunikatywny, poprawna, urozmaicona składnia, poprawne: słownictwo, frazeologia, fleksja, 12 p.
- język w całej pracy komunikatywny, poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia i fleksja, 9 p.
- język w całej pracy komunikatywny, poprawna fleksja, w większości poprawne: składnia, słownictwo, frazeologia, 6 p.
- język w pracy komunikatywny mimo błędów składniowych, leksykalnych (słownictwo i frazeologia), fleksyjnych, 3 p.
- język w pracy komunikatywny mimo błędów fleksyjnych, licznych błędów składniowych, leksykalnych. 1 p.

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.



V. ZAPIS (maksymalnie 3 punkty)

- bezbłędna ortografia; poprawna interpunkcja (nieliczne błędy), 3 p.
- poprawna ortografia (nieliczne błędy II stopnia); na ogół poprawna interpunkcja, 2 p.
- poprawna ortografia (nieliczne błędy różnego stopnia); interpunkcja niezakłócająca komunikacji (mimo różnych błędów). 1 p.

Uwaga: jeśli powyższe kryteria nie zostały spełnione, nie przyznaje się punktów.

IV. SZCZEGÓLNE WALORY PRACY 0-4 p.

Materiały Centralnej Komisji Edukacyjnej



SŁOWNIK PODSTAWOWYCH TERMINÓW

Alegoria – zabieg stylistyczny polegający na posługiwaniu się obrazami alegorycznymi; obraz lub opowiadanie, które w całości ma sens przenośny.

Altruizm – postępowanie nacechowane troską o los innych ludzi oraz gotowością poświęcenia interesów osobistych dla dobra społecznego.

Anafora – figura stylistyczna polegająca na rozpoczynaniu sąsiednich zdań, członów lub wersów tym samym wyrazem lub układem wyrazów.

Antropocentryzm – pogląd będący podstawą wielu systemów religijnych i filozoficznych, według którego człowiek jest ośrodkiem i celem świata, a wszystko w przyrodzie dzieje się ze względu na niego.

Antynomia – sprzeczność między dwoma sądami, które wydają się jednakowo uzasadnione.

Antyteza – przeciwstawienie, czyli zestawienie pojęć i sądów sprzecznych lub kontrastowych w celu wywołania silniejszego wrażenia.

Augustynizm – filozofia św. Augustyna łącząca myśli Platona z założeniami chrześcijaństwa; jedynym istotnym celem egzystencji jest myśl o życiu przyszłym i Bogu; człowiek jest istotą rozdartą między dobrem a złem, między swą duchowością a cielesnością, między dążeniami do nieba a pokusami ziemskimi; filozofia dramatyczna.

Błąd językowy jest to nieświadome odstępstwo od obowiązującej w danym momencie normy językowej, czyli taka innowacja, która nie znajduje uzasadnienia: nie usprawnia porozumiewania się, nie wyraża nowych treści, nie przekazuje na nowo, w inny sposób emocji nadawcy itd.

Diariusz – gatunek literacki typowy dla epiki, chronologiczny opis codziennych wydarzeń, czynności, podobnie jak dziennik, pamiętnik.

Dramat romantyczny – typ dramatu ukształtowany w okresie romantyzmu w opozycji do poetyki dramatu klasycystycznego, a w nawiązaniu do twórczości Williama Szekspira. Kompozycja dramatu romantycznego była luźna, poszczególne epizody cechowała duża niezależność, utwór nie podlegał typowym zasadom poetyki klasycystycznej, jak zasada trzech jedności czy zasada pięciu aktów, sceny monumentalne przeplatały się z kameralnymi i lirycznymi, toteż kwalifikuje się go do gatunku mieszanego. Typowe dla



dramatu romantycznego było łączenie uważanych przez klasyków za wykluczające się kategorii estetycznych - patosu i groteski, realizmu i fantastyki, komizmu i tragizmu. Łączono także wszelkiego rodzaju przeciwstawne konwencje stylistyczne i gatunkowe oraz techniki dramaturgiczne. Tego rodzaju synkretyzm i niedostosowanie kompozycji do wymogów technicznych widowiska teatralnego sprawiło, że dramaty romantyczne miały charakter niesceniczny.

Dydaktyzm – pouczanie, moralizowanie, dążność moralizatorska.

Dyskursywny – rozumowy, logiczny, oparty na wnioskowaniu, poparty argumentami.

Empiryzm – kierunek filozoficzny traktujący doświadczenia zmysłowe (zewnątrzne, bądź wewnętrzne) jako główne źródło wszelkiego poznania i wiarygodnej prawdy.

Epikureizm – filozofia przyjemności – „carpe diem” – chwytaj dzień; do wszelkich przyjemności wiedzy rozważa w myśleniu i działaniu; rozumne korzystanie z radości proponowanych przez los (Epikur).

Epopeja, epos – jest gatunkiem znanym z antyku, a swe początki wywodzi od pieśni epickiej oraz mitów, podań, legend czy baśni. W tradycji europejskiej utrwaliła się forma eposu wierszowanego, w którym ukazywano dzieje bohaterów legendarnych lub historycznych na tle przełomowym dla danej społeczności.

Ewangelia – dosłownie oznacza „dobrą nowinę”; obecnie nazwa używana jest dla określenia nauki chrześcijańskiej (głoszenie ewangelii).

Franciszkanizm – filozofia wszechogarniającej miłości do świata i wszelkiego stworzenia jako dzieła Bożego. Dla szczęśliwego życia konieczne jest kierowaniem się miłosierdziem, braterstwem i ubóstwem. Człowiek winien harmonijnie współżyć z siostrą przyrodą. Miłość do świata dla św. Franciszka była wyrazem miłości do Boga.

Fraszka – (wł. Frasca – gałązka, błahostka, coś kruchej) – utwór o charakterze epigramatycznym oparty na żartobliwym pomysle; podstawą jest pomysł i pointa; (polskie odpowiedniki nazwy: figlik, facecja).

Genesis – z języka greckiego narodzenie, pochodzenie, nazwa pierwszej księgi biblijnej.

Groteska – rodzaj satyry silnie deformującej rzeczywistość, o elementach karykatury i fantastycznej stylizacji.

Hagiografia – żywotopisarstwo świętych.



Hedonizm – (grec. hedone – przyjemność, rozkosz) – przekonanie, że przyjemność i unikanie przykrości są najwyższym dobrem, celem życia, nadrzędnym bodźcem ludzkiego działania.

Heksametr – typ wiersza starożytnego eposu o specyficznym dostojnie brzmiącym rytmie osiągającym poprzez zastosowanie powtarzającego się układu rytmicznego sylab długich i krótkich (iloczasy), akcentowanych (w liczbie 6) i nieakcentowanych.

Hiperbola – przesadnia, figura stylistyczna polegająca na spotęgowaniu cech przypisywanych przedmiotom, wyolbrzymieniu, przesadzie.

Hipokryzja – obłudność, dwulicowość, udawanie, nieszczerłość.

Humanizm – prąd umysłowy i kulturalny odrodzenia akcentujący możliwości ludzkiego rozumu i przeciwstawiający się teocentrycznej kulturze średniowiecznej; pogląd wyrażający się w zainteresowaniu sprawami człowieka, w poszanowaniu jego godności i wolności.

Hybris – w tragedii greckiej duma i pycha bohatera, lekceważenie woli bogów; pyszałkowość, która nie pozwala na obiektywną ocenę sytuacji.

Ikonografia – dyscyplina historii sztuki zajmująca się interpretacją i opisem dzieł plastycznych; dzieła plastyczne związane z jakimś tematem, problemem.

Katharsis – (grec. oczyszczenie) – wywołanie u widza uczucia, stanu duchowego, który zmusi go do myślenia, pozwoli na zmianę własnego życia; forma wstrząsu psychicznego.

Kosmogonia – mitologiczne lub religijne wyobrażenie powstania świata; pochodzi od grec. słowa kosmos (wszechświat, ład, porządek).

Latynizm – wyraz łaciński wpleciony w tekst polski; zwrot, konstrukcja składniowa, wzorowane na zwrocie lub konstrukcji składniowej łacińskiej.

Literatura podmiotu – wykaz bibliograficzny dzieł podmiotu, o którego twórczości pisze się w pracy, umieszczany zazwyczaj na końcu pracy wraz z literaturą przedmiotu. Stosowany tylko w nielicznych pracach umożliwia wyodrębnienie z zestawienia bibliograficznego grupy dzieł autora opisywanego w pracy.

Przykładowo: literaturą przedmiotu w pracy poświęconej motywowi śmierci w twórczości Adama Mickiewicza byłby opis bibliograficzny wszystkich pozycji wykorzystanych w pracy, a opisujących ten motyw w dziełach Mickiewicza, zaś literaturą podmiotu byłaby lista dzieł Adama Mickiewicza, w których ten motyw występuje i które zostały wykorzystane w pracy.



Literatura podmiotu odpowiada w pewnym zakresie pojęciu źródła pierwotne, a niekiedy jest określana w pracy jako spis dokumentów źródłowych.

W bibliografii, którą należy przygotować do prezentacji maturalnej, termin literatura podmiotu oznacza wszystkie utwory, które będą omawiane w związku przygotowywanym tematem do matury wewnętrznej

Literatura przedmiotu to bibliograficzny wykaz pozycji, które odnoszą się do omawianego zagadnienia, najczęściej umieszczany na końcu opracowania. Innymi słowy: to wszystkie książki, artykuły, strony WWW itd. poruszające temat, który został opracowany (za: http://matura.kujon.net/txt/37/literatura_przedmiotu.html)

Machiawelizm – doktryna polityczna Niccolo Machiavellego i nawiązujących do niego autorów (tzw. politycznych realistów), której najważniejszą cechą jest ocenianie polityki poprzez jej skuteczność. Ceną skutecznego działania jest często stosowanie środków moralnie nagannych, jest to jednak usprawiedliwiane koniecznością zachowania państwa, jego znaczenia i wpływów, czymś co ogólnie obejmowane jest pojęciem racji stanu. Powiedzenie "Cel uświęca środki" dotyczy tej właśnie doktryny. Potocznie machiawelizm to synonim politycznej niemoralności i hipokryzji.

Marinizm – kierunek w poezji barokowej uformowany przez G. Marina; dążył do wirtuozerii formalnej, elegancji, igrania słowem.

Mesjanizm – przekonanie o szczególnej roli Polski i narodu polskiego w dziejach świata. Zapoczątkowane w epoce sarmackiej, rozwinięte w dziełach A. Mickiewicza. Głosząc pochwałę przeszłości twórcy szukali w niej uzasadnienia proroctw o Polsce jako o Mesjaszu narodów, który da ludom Europy Królestwo Boże na Ziemi.

Młoda Polska – polska odmiana modernizmu w literaturze, muzyce i sztuce polskiej przypadającego na lata 1890 - 1918. Nazwa tego prądu artystycznego jest analogiczna do np. Młodych Niemiec lub Młodej Skandynawii.

Młoda Polska, to okres w historii literatury i sztuki przypadający na czas twórczości dwóch pokoleń - pisarzy urodzonych w latach 60. i 70. XIX wieku. Rozwijała się jako odpowiedź na sytuację ideową, filozoficzną, polityczną i artystyczną końca wieku, którą młodopolszczanie oceniali negatywnie.

Świadczyło o tym poczucie ogólnie pojmowanego kryzysu wartości i systemów filozoficznych (o charakterze przyrodniczym i materialistycznym, zastępowanych teraz



myślami o charakterze idealistycznym, fantastycznym, irracjonalnym). Ówczesni twórcy uważali, że zachodnia cywilizacja nie ma już człowiekowi nic więcej do zaoferowania, a świat zmierza ku nieuchronnej katastrofie (stąd inne określenia epoki, takie, jak „choroba wieku”).

Na powszechne nastroje zagrożenia, bezsilności i dekadencją postawę wielu twórców wpłynęło dodatkowo załamanie się maszyny kapitalizmu i monarchii, zauważalne w wielu państwach europejskich - do głosu coraz częściej zaczęły dochodzić idee socjalistów. Młodopolszczanie obawiali się również, że działania władców imperialistycznych państw świata mogą doprowadzić cywilizację na skraj zagłady. Wszystko to sprawiło, że młodopolscy artyści nie ufali - w przeciwieństwie do pokolenia swych ojców spod znaku pozytywizmu - staremu porządkowi świata.

Główną inspirację przedstawiciele nowej epoki czerpali z filozofii Schopenhauera, Nietzschego i Bergsona – mędrców, głoszących m.in. powinność czy wręcz obowiązek powszechnego „przewartościowania wartości”. Często w utworach młodopolskich artystów zauważyć można również wpływy immoralizmu i odmiennymi od klasycznych spojrzeniami na estetykę. W latach 1900-1905 nastąpiły przemiany artystyczne i filozoficzne. Bunt modernistyczny i pesymizm zaczęły być wtórne. Leopold Staff ogłosił program poezji aktywnej i optymistycznej. Popularna stała się postać św. Franciszka z Asyżu. Nawet u najwybitniejszych nastąpiło odstępstwo od nastrojowości i nasilenie środków ekspresji.

Głównymi ośrodkami życia literacko-artystycznego Młodej Polski stały się Kraków i Lwów, dużego znaczenia nabrało również Zakopane (rozwijająca się tzw. „poezja tatrzańska”, tworzona m.in. przez Kazimierza Przerwę-Tetmajera). Natomiast Warszawa została pozbawiona zasadniczych wyznaczników kultury, gdyż po powstaniu styczniowym panowała tam napięta sytuacja. Pomimo tego udało się jej jednak wprowadzić w sztukę młodopolską wybitną prozę (Stefan Żeromski, Władysław Reymont) i przeciętny estetyzm. Młoda Polska była okresem aktywizacji literackiej, przede wszystkim poetyckiej, czasopiśmienniczej, oraz artystycznej. Na łamach typowo młodopolskiego pisma „Chimera” nastąpiło odkrycie poezji Norwida. W związku z licznymi podróżami, odbywanymi przez młodopolskich twórców po najważniejszych ośrodkach kulturalnych Europy (np. Wiedeń, Paryż, Monachium), literatura polska - jak



w żadnej innej epoce - zdołała „zsynchronizować się” z twórczością międzynarodową. Nastąpił też wzrost zainteresowania literaturą i sztuką Orientu (notabene: jeden z elementów wspólnych Młodej Polski i romantyzmu), objawiającego się m.in. w przekładach starożytnych eposów hinduskich, m.in. „Mahabharata”.

Dochodzą wówczas do głosu nowe prądy artystyczne i umysłowe, takie jak: neoromantyzm (inaczej: modernizm), dekadentyzm, katastrofizm, symbolizm, ekspresjonizm, impresjonizm czy franciszkanizm.

Literaci młodopolscy odrzucali racjonalistyczną filozofię pozytywizmu, nawiązywali do tradycji romantycznej (prymatu uczuć i emocji nad rozumem) oraz wiary w szczególną pozycję artysty w społeczeństwie (stąd inna nazwa epoki - neoromantyzm). W pierwszym dziesięcioleciu Młodej Polski obserwowano narastanie nastrojów dekadentkich, pesymistycznych, które znalazły wyraz przede wszystkim w poezji.

Twórcy tej epoki to m.in: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Jan Kasprówicz, Stefan Grabiński, Stanisław Wyspiański, Stefan Żeromski, Gabriela Zapolska, Wacław Berent, Tadeusz Boy-Żeleński, Antoni Lange, Tadeusz Miciński, Zenon Przesmycki (Miriam), Mieczysława Przybylska-Łuczyńska, Stanisław Przybyszewski, Władysław Stanisław Reymont, Leopold Staff, Maciej Szukiewicz.

Należy przy tym wspomnieć, że na okres Młodej Polski przypada intensywny rozwój krytyki literackiej w kraju (na początku o charakterze nie ukierunkowanym; utwory krytyczne powstawały często pod wpływem chwili, a opinie formułowano w sposób nieprzemyślany). Wśród ważniejszych krytyków literackich epoki wymienić można Zenona Przesmyckiego czy Wilhelma Feldmana.

Monoteizm – wiara w jednego Boga.

Mowa niezależna – sposób przytaczania wypowiedzi postaci w tekście narracyjnym; jest wydzielona z narracji i składniowo niezależna, zakłada dosłowne przytaczanie zdań.

Mowa zależna – sposób przytaczania wypowiedzi postaci w tekście narracyjnym; cytat stanowi zdanie podrzędne, typowa konstrukcja: „powiedział, że...”

Oratorstwo – krasomówstwo.

Parafraza – przeróbka tekstu literackiego rozwijająca zawarte w nim treści, uzupełniająca je i interpretująca niekiedy z dużą swobodą.



Paralelizm składniowy – rodzaj powtórzenia, zestawiony układ analogicznie skonstruowanych zdań; paralelność może sygnalizować ten sam spójnik.

Pareneza – upowszechnianie wzoru osobowego do naśladowania.

Parnasizm – początkowo nazwa grupy poetyckiej spod znaku Charles'a Leconte'a de Lisle'a, później prąd literacki oficjalnie zapoczątkowany we Francji w drugiej połowie XIX wieku, którego korzenie sięgają lat 40. XIX wieku. Parnasizm był głównym nurtem epoki przejściowej między romantyzmem a symbolizmem, oddziałując również na modernizm oraz pokolenie Młodej Polski. Związany jest z wzorcami klasycznymi, charakteryzuje się dążeniem do doskonałości formalnej, refleksyjno-filozoficznym tonem oraz obiektywizmem.

Peryfraz – omówienie, figura stylistyczna zastępuje nazwę jakiegoś pojęcia innym, bardziej rozbudowanym.

Pisemna część egzaminu maturalnego(matura zewnętrzna)-część matury z języka polskiego, którą zdaje się na poziomie podstawowym(170 min.) lub dodatkowo rozszerzonym(130 min.); zdający muszą wykazać się umiejętnością czytania ze zrozumieniem(trzeba napisać odpowiedzi do pytań dotyczących artykułu zawartego w arkuszu egzaminacyjnym) i umiejętnością pisania (należy napisać wypracowanie na temat dotyczący zawartego w arkuszu egzaminacyjnym fragmentu jednej z omawianych w szkole średniej lektur-mogą też być dwa fragmenty z różnych lektur); aby zdać pisemną część egzaminu maturalnego należy uzyskać przynajmniej 30% możliwych do zdobycia punktów (czyli np. 21 z 70 przy zdawaniu poziomu podstawowego).

Poemat dygresyjny – odmiana poematu epickiego powstała w epoce romantyzmu. Utwór wierszowany, o charakterze fabularnym, o luźnej, fragmentarycznej kompozycji, najczęściej związanej prowadzącym cały tekst motywem podróży bohatera, a czasem również wątkiem romansowym.

Politeizm – (z grek. polys – liczny i theos –bóg) inaczej wielobóstwo, wiara w wielu bogów.

Powieść epistolarna – jest gatunkiem typowym dla przełomu wieków XVIII i XIX. Składa się z fikcyjnej korespondencji, która uzewnętrznia przeżycia autorów listów i ich bohaterów (narrator powieści epistolarniej zostaje pozornie wyeliminowany przez autorów listów). Zbiór listów stopniowo ujawnia fabułę, niespójną zresztą, współkształtowaną przez typowe dla okazjonalnej korespondencji skojarzenia.



Powieść poetycka – gatunek literacki powstały w romantyzmie, należący do gatunków synkretycznych, łączący w sobie elementy dramatu, epiki i liryki. Powstanie powieści poetyckiej wiąże się z popularną w romantyzmie opozycją do poetyki klasycystycznej – młodzi twórcy chętnie naruszali jej surowe reguły. Powieść poetycka narodziła się w Anglii i dość szybko stała się popularna w całej Europie. Pisana jest wierszem, występuje w niej narrator. Charakterystyczna dla niej jest fragmentaryczność fabuły, achronologiczność (inwersja czasowa fabuły), służące budowie tajemniczego nastroju. W wielu przypadkach akcja powieści dzieje się w średniowieczu, często na tle motywów orientalnych. Typowym bohaterem jest indywidualista targany sprzecznymi namiętnościami.

Pozytywizm- pozytywizm warszawski, okres i prąd literacki występujący w Polsce od ok. 1863, obejmujący głównie twórczość i poglądy wychowanków Szkoły Głównej Warszawskiej (1862-1869). Nazwa pochodzi od nurtu filozoficznego występującego w Europie od lat 40. XIX w. (pozytywizm w filozofii).

Na określenie pozytywizmu używa się w Polsce także nazw dominujących wówczas prądów literackich: naturalizmu, realizmu, a w poezji parnasizmu. W okresie po II wojnie światowej używano również terminu „realizm krytyczny”, rozciągając jego zastosowanie na osiągnięcia literatury realistycznej w późniejszych okresach.

Prekursorzy prądu

Za prekursorów pozytywizmu w dziedzinie programu społecznego uważa się tzw. organiczników, czyli działających na początku XIX w. zwolenników legalnej działalności mającej na celu podniesienie gospodarki i kultury w trzech zaborach, zwłaszcza ekonomistę J. Supińskiego. W dziedzinie literatury rolę taką spełniali powieściopisarze tzw. krajowi, głównie J.I. Kraszewski, T.T. Jeź i J. Korzeniowski.

Hasła społeczne

Generacja pozytywistów walczyła w kampanii publicystycznej, znanej jako walka młodej i starej prasy o postęp społeczny i gospodarczy oraz model demokracji na wzór zachodni, z uwzględnieniem polskich realiów, zwłaszcza aspiracji narodowych. Głoszono hasła pracy organicznej (wszechstronnego rozwoju ekonomicznego i kulturalnego, przy czasowej rezygnacji z dążeń niepodległościowych) i pracy u podstaw



(działalności oświatowej i in., mającej doprowadzić do rozwoju i awansu cywilizacyjnego warstw upośledzonych społecznie, głównie chłopstwa).

Pozytywizm wspierał industrializację, urbanizację, modernizację różnych dziedzin życia z rolnictwem na czele, upatrując głównego realizatora owych idei w inteligencji i mieszczaństwie, a także w sferach przemysłowych.

Program literacki pozytywizmu

Za ważniejsze manifesty pozytywizmu uważa się m.in. artykuły: Groch na ścianę A. Wiślickiego („Przegląd Tygodniowy” 1868), Kilka uwag nad powieścią („Gazeta Polska” 1866) i Listy o literaturze („Niwa” 1872) E. Orzeszkowej, Utylitaryzm w literaturze („Niwa” 1872) P. Chmielowskiego.

Formułowany w nich program literacki akcentował obywatelską rolę pisarza jako krzewiciela oświaty i postępu, przeciwstawiając ją modelowi romantycznemu. Podkreślano rolę wiedzy i nauki w pracy literackiej i zalecano wysuwanie na plan pierwszy jako bohatera pozytywnego człowieka pracy, fachowca, społecznika - nosiciela tendencji i pożądanych wzorów osobowych. Oznaczało to utylitaryzm pomocny w spełnianiu funkcji wychowawczych w życiu jednostkowym i społecznym.

Za najbardziej użyteczną formę służącą temu celowi uznano prozę, zwłaszcza powieść. Na drugi plan zepchnięto, szczególnie w pierwszym okresie pozytywizmu, poezję i dramat, uprawiano natomiast chętnie poezję agitacyjną. Wąsko rozumiany utylitaryzm przeżył się na przełomie lat 70. i 80., a pozytywizm poszerzył swoje możliwości, adaptując nowe kierunki literackie, np. naturalizm.

Scjentyistyczne tendencje sprawiały, że od pisarza żądano gruntownego wykształcenia, a jego pracę porównywano z trudem uczonego, co prowadziło nierzadko do lekceważenia roli talentu, fantazji, wyobraźni i oryginalności formy.

Stosunek pozytywizmu do historii i przeszłości nie był jednoznaczny: pisarze odwoływali się chętnie np. do racjonalizmu oświecenia, nie akceptowali „poezji wieszczej” wielkich romantyków, ale w praktyce nawiązywali do różnych wątków romantycznych i koncepcji powinności patriotyczno-obywatelskiej wobec społeczeństwa, a w ostatnim okresie pozytywizmu zaczęli wypowiadać się o znanych pisarzach romantyzmu wręcz z entuzjazmem.



Przedstawiciele

Za najwybitniejszych twórców okresu uchodzą: w dziedzinie teorii i ideologii - A. Świętochowski i P. Chmielowski, w twórczości literackiej - B. Prus, E. Orzeszkowa, H. Sienkiewicz, A. Asnyk, M. Konopnicka, A. Dygasiński, W. Gomułcki, A. Sygietyński.

Schyłek pozytywizmu

Niektórzy badacze uważają, że pozytywizm wyczerpał swoje twórcze możliwości ok. 1881, inni przesuwiają jego schyłek na ostatnie dziesięciolecie XIX w. Wybitni pisarze pozytywizmu publikowali równoległe z twórcami pierwszej fazy modernizmu.

Wydarzenia rewolucyjne 1905 spowodowały wzrost zainteresowania pozytywizmem, którego idee znajdowały odbicie w różnych zjawiskach literackich przez wiele następnych dziesięcioleci

Profetyzm – przepowiadanie przyszłości.

Prometeizm – charakterystyczna postawa buntu wobec sił wyższych (bogów, losu, natury), w imieniu dobra ogółu ludzkiego, wiążąca się z gotowością do najwyższego poświęcenia.

Przypowieść – utwór narracyjny wywodzący się z tradycji literatury religijnej Bliskiego i Dalekiego Wschodu; Cechuje się prostą fabułą, która z reguły jest pretekstem do wyrażania myśli uniwersalnych.

Racjonalizm – kierunek filozoficzny przyznający wartość i wiarygodność jedynie poznaniu rozumowemu, niezależnemu od wiary, tradycji lub doświadczenia (Kartezjusz).

Realizm – tendencja, charakteryzującą się dążeniem do maksymalnego zbliżenia dzieła literackiego do rzeczywistości i jej jak najlepszego, zgodnego z prawdą odwzorowania (mimesis) oraz obiektywnego przedstawienia świata rzeczywistego w utworze literackim.

Retoryka – nauka o zasadach pięknego mówienia; teoria i sztuka wymowy.

Sceptycyzm – (grec. skeptikoi – wątpiący, rozważający) – przekonanie, że nie pozna się w pełni prawdy, należy więc powstrzymać się od wydawania sądów; taka postawa zapewni człowiekowi spokój, czyli szczęście. (Heraklit, Demokryt).

Scholastyka – tzw filozofia szkolna, metoda myślenia i poznawania prawdy, uzasadniająca prawdy religijne na drodze rozumowej.

Sensualizm – pogląd filozoficzny mówiący, że wszelka wiedza wynika z doświadczeń zewnętrznych, a jedyną treścią świadomości są wrażenia zmysłowe.



Stoicyzm – filozofia umiaru i rozumu w dążeniu do szczęścia, zachowania równowagi duchowej i dystansu zarówno wobec sukcesów, jak i klęsk; postawa wewnętrznego opanowania, spokoju i rozumnego wyboru rzeczywistego dobra połączona z akceptacją życia zgodnego z naturą i prawami wszechświata (Zenon z Kition).

Teocentryzm – światopogląd średniowiecza; Bóg w centrum wszystkiego jako najwyższa wartość i ośrodek wszelkich działań. Celem człowieka jest poznanie Boga i świata stworzonego przez niego.

Tomizm – filozofia św. Tomasza łącząca doktryny chrześcijaństwa z poglądami Arystotelesa; głosił harmonijną strukturę wszechświata, w którym każdy byt ma swoje miejsce w hierarchii bytów. Jest to miejsce stałe, dane od Boga. Człowiek może się doskonalić – wznosić po szczeblach drabiny jedynie w sensie duchowym; filozofia harmonijna.

Tragedia – utwór dramatyczny, w którym podstawą akcji jest konflikt między dążeniami bohatera a siłami wyższymi i niezależnymi od niego – mogą to być wyroki bogów, przeznaczenie, prawo historii, obowiązująca norma moralna. Zderzenie przeciwstawnych ale równowartościowych racji powoduje, że bohater jest z góry skazany na przegraną i często jego śmierć kończy przebieg zdarzeń.

Tren – gatunek poezji żałobnej ukształtowany w starożytnej Grecji; utwór wyrażający żal, rozpacz po czyjejs śmierci, opiewający zalety i czyny zmarłej osoby.

Ustna część egzaminu maturalnego (matura wewnętrzna)- część matury z języka polskiego polegająca na piętnastominutowej prezentacji wybranego na początku roku szkolnego tematu, po tej prezentacji następuje dyskusja trwająca najwyżej 10 minut; komisja składa się z dwóch polonistów(zazwyczaj przewodniczący jest uprawnionym egzaminatorem, uczącym w szkole maturzysty, drugi członek komisji jest nauczycielem z innej placówki oświatowej); tę część egzaminu zdaje się tylko na jednym poziomie; aby zdać tę część trzeba uzyskać minimum 30% punktów (czyli 6 p. z 20).

Wallenrodyzm – Jest to postawa skrajnego poświęcenia się dla ojczyzny, przy użyciu każdych możliwych środków wiodących do realizacji tego celu. Dopuszcza się nawet możliwość niehonorowej, podstępnej i zdradzieckiej walki z wrogiem. Reprezentatywnym przykładem takiej postawy jest postać, od której wzięła się jej nazwa - Konrad Wallenrod z utworu Adama Mickiewicza pod tym samym tytułem.



Werteryzm – Jest to postawa bohatera literackiego wzorowanego na postaci stworzonej przez Johanna Wolfganga Goethego w powieści epistolarnej „Cierpienia młodego Wertera”. Charakteryzuje się ona przede wszystkim wrażliwością, uczuciowością, idealizmem, skłonnością do egzaltacji, melancholicznym usposobieniem. Bohater tego typu przejawia także tendencję do upoetycznienia rzeczywistości i przeżywania choroby wieku („Weltschmerz”). Jest uwikłany w toczące epokę konflikty społeczne, poszukuje wyzwolenia od mieszczańskiej moralności, przesądów stanowych, sztywnego i pełnego obłudy kodeksu moralnego.

Winkelriedyzm – postawa wykreowana w romantyzmie, konkretnie przez Juliusza Słowackiego w „Kordianie”. Odnosi się do słynnych słów Kordiana: „Polska Winkelriedem narodów”, które wypowiedział on w trakcie swego słynnego monologu na szczycie Mont Blanc. Znajdujemy tutaj bardzo wyraźne odwołanie do zachowania bohatera szwajcarskiego Arnolda Winkelrieda (XIV w.), który to w bitwie pod Sempach, nakierował na swoje ciało kopie żołnierzy austriackich, spowodowało to wyrwę w szeregach Austriaków i sprawiło, iż Szwajcarzy wygrali tę bitwę.



Literatura

1. B. Andrzejewska, A. Finkstejn, A. Szymczyk, Twoja matura. Język polski. Testy dla maturzystów i kandydatów na wyższe uczelnie, Łódź 2003.
2. E. Paczoska, Przeszłość to dziś. Literatura, język, kultura. 2 klasa liceum i technikum. Część 2., Warszawa 2009
3. G. Kuśmider, B. Wiśniewski, Trening maturzysty. Język polski, Kraków[brak daty wydania]
4. Kramer Renata, Z polszczyzną za pan brat. Konkurs językowy. „Biblioteka w Szkole” 2002, nr 6, s. 22-23.
5. M. Burzyńska-Kupisz, A. Finkstejn, L. Grafowska, J. Kozieł, Język polski. Matura 2005, Kraków 2004
6. M. Haze, Jak napisać dobre wypracowanie maturalne, klp.pl [wersja PDF]
7. M. Wąs, Wypracowania „z klucza”, Kraków 2005
8. Nowa matura, nowe możliwości. Analiza i interpretacja tekstów, pod red. J. Wiendlocha, Bielsko Biała 2004.
9. Przewodnik dla licealistów. Most. Oświecenie, Warszawa 2003
10. Scenariusze lekcji j. polskiego. Klasa III szkoły średniej, pod red. B. Stworowej, Bielsko Biała 1996.
11. Stanisław Włostowski, Romantyzm. Scenariusze lekcji j. polskiego do klasy II liceów ogólnokształcących i techników, część II, Kraków 1998.
12. <http://www.cke.edu.pl/> - arkusze maturalne z lat 2005, 2006 i 2008
13. <http://www.wsip.com.pl/> – materiały dla nauczycieli
14. <http://pl.wikipedia.org/>